

Varetægtsfængslingen

- Et kvalitativt casestudie af hvordan varetægtsfængslede anskuer hverdagslivet i Helsingør Arrest

Kandidatuddannelsen i Kriminologi

Aalborg Universitet

Juni 2016

Vejleder: Peter Scharff Smidt

4. semester

Gruppe 02

Andreas Filip Borup Jensen

Antal Bilag: Ét samlet

Antal ord: 26.999

Tro- og loveerklæring

Det erklæres herved på tro og love, at jeg egenhændigt og selvstændigt har udformet nærværende projekt. Alle citater i teksten er markeret som sådanne, og projektet eller væsentlige dele af det har ikke tidligere været fremlagt i anden bedømmelsessammenhæng.

Jeg er bekendt med reglerne for eksamenssnyd, herunder også plagiering og har læst Aalborg Universitets regler på:

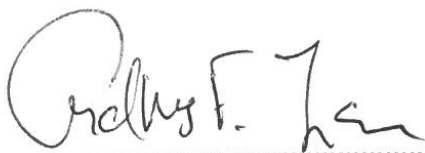
<http://www.studerende.aau.dk/Eksamenssnyd+-+hvordan+undg%C3%A5r+du+det%3F/>

Jeg er bekendt med, at overtrædelse af reglerne vil blive indberettet for rektoratet og i sidste ende kan ende med bortvisning.

Endelig står jeg inde for, at antal ord anført på forsiden stemmer overens med virkeligheden.

Forord

I forbindelse med udarbejdelsen af nærværende speciale skal der lyde en stor tak til Kriminalforsorgen, særligt Helsingør Arrests personale, som udviste stor fleksibilitet og imødekommenhed i forbindelse med mine feltstudier. Der skal lyde en særlig tak til arrestforvarer Michael Bjerregaard, som fra start var meget nysgerrig og positiv i forhold til mine tanker og ideer. Ligeledes vil jeg gerne takke Peter Scharff Smith for konstruktiv vejledning. Den største tak skal dog lyde til alle de informanter, der delte deres tanker og følelser med mig, hvilket har gjort undersøgelsen mulig. Herunder skal selvfølgelig også nævnes de varetægtsfængslede, som ikke blev interviewet, men som bød mig velkommen under feltarbejdet. Jeg er meget imponeret og taknemmelig over den interesse og overskud til at tale med mig, der blev udvist af de indsatte.

.....

Andreas Filip Borup Jensen

Abstract

The purpose of this thesis is to examine which aspects of being held in custody, and the ensuing loss of freedom, are important for confined individuals, and what impact these aspects have on their daily lives.

In Denmark individuals are held in custody more often than countries we normally compare ourselves to, which has led to criticism. The special aspect of the time duration where a person is held in custody is that the individual is not charged, but held under suspicion of having broken the law. Legally, individuals are innocent until the question of guilt has been established at the ensuing trial. Often individuals are taken into custody without warning and lose their freedom with immediate effect. It seems paradoxical that individuals held on suspicion are confined under stricter conditions than individuals serving a sentence.

The methodology of this thesis is based on qualitative research. A case study forms the basis of the research strategy. The case study is based on participant observation carried out over a seven-day period in Helsingør Arrest (Elsinore Jail) and constitutes the empirical basis of this thesis along with 11 semi-structured interviews.

I conclude that the immediate loss of freedom leaves confined individuals unable to uphold their usual patterns of behaviour as they are subjected to a detailed regimen of scheduled daily activities. Individuals who are held in custody for the first time find this aspect of confinement particularly difficult. The extent of these scheduled daily activities results in a situation where confined individuals experience difficulty in telling days apart, and daily life lacks variety.

Furthermore, I conclude that the indefiniteness of the length of custody has great significance. The indefiniteness of the confinement period can be understood in relation to power, because power and time are closely related. This indefiniteness creates frustration, and as a consequence the confined individuals may change their usual behavioural patterns.

I also conclude that the strict control of correspondence and visitors to the confined individuals have significant impact on their daily life, one consequence being that confined individuals choose not to have visitors at all. This strict control of correspondence and visitors can quite easily be circumvented,

however, and often is. Yet, control over correspondence and visitors of confined individuals represents a form of power that confined individuals counter, for example through the illegal use of mobile phones in order to modify the control of outgoing correspondence.

The relationship between prison guards and individuals held in custody is unequal as prison guards have the option of sanctioning the confined individuals. The consequence being that individuals held in custody align themselves with the prescribed behaviour for inmates, for fear of loss of privileges. The unequal distribution of power results in an us-versus-them dichotomy between prison guards and confined individuals, which causes confined individuals to exercise different forms of counter-power.

The relationship between individuals held in custody depends largely on their social skills. The arenas where relationships are formed are food gatherings and other times at which department inmates convene. These department 'communities' assume great significance, since individuals in custody have few occasions for social interactions, hence the social balance must not be disturbed. This means that individuals held in custody create unwritten rules for socialising and expect each other to be loyal. Circumventing these rules can have dire consequences for the individual, in the form of physical violence for example.

INDHOLDSFORTEGNELSE

TRO- OG LOVEERKLÆRING	I
ABSTRACT	IV
1. INDLEDNING	1
2. PROBLEMFELT	2
2.1. NATIONAL LOVGIVNING OG VARETÆGTSFÆNGSLINGENS PRAKSIS	2
2.2. BESØGS- OG BREVKONTROL	4
2.3. VARETÆGTSFÆNGSLEDES DAGLIGDAG	4
2.4. FORSKNINGSOVERSIGT	5
2.5. KRIMINOLOGISK RELEVANS	8
2.6. PROBLEMFORMULERING	9
2.6.1. AFGRÆNSNING AF PROBLEMFORMULERING	9
3. METODE	10
3.1. DEN KVALITATIVE TILGANG	10
3.2. CASESTUDIET	10
3.2.1. GENERALISÉRBARHED	11
3.2.2. HELSINGØR ARREST SOM SPECIALETS CASE	13
3.2.3. MIN INDGANG TIL HELSINGØR ARREST	14
3.3. DET DELTAGENDE OBSERVATIONSSTUDIE	15
3.3.1. OBSERVATIONSSTUDIER SOM METODE I FÆNGSELSREGI – OBSERVATIONERNES UDFØRELSE	17
3.3.2. UFORMELLE GATEKEEPERS	19
3.3.3. FÆLLESSKABET	20
3.3.4. FELTARBEJDETS ETISKE REFLEKSIONER	21
3.3.5. BETYDNING AF KØN OG ALDER	22
3.3.6. FELTNOTER	23
3.4. DET KVALITATIVE FORSKNINGSINTERVIEW	24
3.4.1. ETISKE REFLEKSIONER	26
3.4.2. REKRUTTERING AF INFORMANTER OG AFGRÆNSNING AF UNDERSØGELSEN	27
3.4.3. PRÆSENTATION AF DE ELLEVE MANDLIGE INFORMANTER	28
4. TEORETISK RAMME	30
4.1. TEORIPRÆSENTATION	30
4.1.1. ERVING GOFFMAN	30
4.1.2. BIRTE BECH-JØRGENSEN	31
4.1.3. MICHAEL HERZFELD	34
4.1.4. PIERRE BOURDIEU	35
4.1.5. MICHEL FOUCAULT	36
4.1.6. TORSTEN KOLIND	37

5. ANALYSESTRATEGI	39
5.1. ANALYSETEMAER	39
5.1.2. DELANALYSE: AT BLIVE VARETÆGTSFÆNGSLET	39
5.1.3. DELANALYSE: MAGTTEKNIKKER OG STRAF	39
5.1.4. DELANALYSE: SOCIALE RELATIONER OG POSITIONER	39
6. ANALYSE	40
6.1. DELANALYSE: AT BLIVE VARETÆGTSFÆNGSLET	40
6.1.1. BRUDDET – VARETÆGTSFÆNGSLINGEN SOM EN NY VIRKELIGHED	40
6.1.2. DEN STRUKTUREREDE TID	42
6.1.3. DEN STRUKTUREREDE TID – RUTINER I ET POSITIVT LYS	44
6.1.4. HÅNDTERINGER OG HVERDAGSLIVSKRÆFTER	46
6.1.5. OPSUMMERING	49
6.2. DELANALYSE: MAGTTEKNIKKER OG STRAF	50
6.2.1. BUREAUKRATISKE MAGTTEKNIKKER, FRISTFORLÆNGELSER OG DET AT AFVENTE DOM	50
6.2.2. ANMODNINGSSEDLERNE	53
6.2.3. OVERVÅGNING	55
6.2.3.1. BETYDNINGEN AF BESØGS- OG BREVKONTROLLEN	56
6.2.4. TID SOM STRAF – PERSPEKTIVER PÅ IDENTITET OG MAGTESLØSHED	58
6.2.5. AT UDRETTE NOGET – SKABER IKKE BARE STRUKTUR MEN OGSÅ IDENTITET	61
6.2.6. OPSUMMERING	63
6.3. DELANALYSE: SOCIALE RELATIONER OG POSITIONER	65
6.3.1. DEN ASYMMETRISKE RELATION MELLEML FÆNGSELSBETJENTE OG VARETÆGTSFÆNGSLEDE	65
6.3.1.1. MODMAGTSPRAKSISSE	68
6.3.2. DE VARETÆGTSFÆNGSLEDES RELATION	70
6.3.2.1. USKREVNE REGLER	72
6.3.3. OPSUMMERING	73
7. KONKLUSION	75
8. LITTERATURLISTE	79

BILAG 1 - 11: TRANSSKRIFTIONER AF GENNEMFØRTE INTERVIEWS (NAVN: SIDE)

BILAG 12: INTERVIEWGUIDE

BILAG 13: FELTNOTER (BILAG13: FELTNOTER)

BILAG 14: HELSINGØR ARRESTS HUSORDEN (BILAG14: HUSORDEN)

BILAG 15: AFTALE OM BETINGELSER FOR UNDERSØGELSER I KRIMINALFORSORGEN

1. Indledning

En informationsvideo om at være varetægtsfængslet, som findes på Kriminalforsorgens hjemmeside viser, hvordan Michael ankommer til et dansk arresthus. I videoen ser man Michael akkompagneret af en fængselsbetjent gå ned ad en smal gang, hvor de først passerer én metaldetektor. Michael bliver efterfølgende bedt om at tage alt tøjet af, idet han skal visiteres. En fængselsbetjent orienterer om, at denne seance er påkrævet, hver gang Michael skal ”ud af huset”. Efter at være blevet visiteret, ser man Michael og fængselsbetjenten passere to andre varetægtsfængslede. Over for dem præsenterer fængselsbetjenten Michael som nummer fire (refererer til cellenummer). Filmen viser efterfølgende, at fængselsbetjenten låser cellerne op, én efter én, efterfulgt af et - god morgen. Herefter går Michael sammen med en medindsat ned ad en gang, endnu en metaldetektor passeres. Også her siger en betjent, god morgen til de indsatte. En anden frihedsberøvet filmes i sin celle. Han udfører celloarbejde, som han fortæller, at de indsatte henter mellem 7.30–8.00. ”Det er ikke spændende arbejde, men vi tjener lidt penge og får dagen til at gå”. Derefter vises fire indsatte på gårdtur. Gården er omgivet af fire murstensvægge overdækket med et gitter. De spiller fodbold, og man får indtryk af, at de hygger sig. Efterfølgende viser filmen de frihedsberøvede hente dagligvarer i køkkenet og andre indsatte, der spiller bordfodbold. De afbrydes af en fængselsbetjent, som siger at nu er det godnat, hvorefter man ser Michael ligge i sin seng og se fjernsyn. Sluttelig beskriver Michael tre råd, han vil give andre varetægtsarrestanter. Vær tålmodig, da man ikke ved, hvor lang tid man skal være i arresten, hold god kontakt til familie, venner og få besøg. Samt at være stærk og holde ud.

Formålet med filmen, præsenteret af Kriminalforsorgen, er at skildre varetægtsfængslingen (Kriminalforsorgen1, 2016). Det er denne verden, som vi sammen i nærværende speciale, skal bevæge os ind i. En verden, hvor adgang fysisk sker igennem metaldetektorer og låste døre, hvor man som indsat kropsvisiteres og en verden, som normalt er lukket for andre, end de ansatte samt de frihedsberøvede. En verden hvor den personlige frihed, som blandt andet betyder individets ret til selv at vælge opholdssted og bevæge sig i normal kontakt med omverdenen, er tilsidesat (Institut for Menneskerettigheder, 2015: 6).

I følgende problemfelt redegøres for relevant lovgivning og hertil følgende praksis vedrørende varetægtsfængslinger i Danmark. Redegørelsen giver et overblik over, hvordan det felt, som vil blive

studeret ud fra et micro-perspektiv, reguleres. Derudover indgår en præsentation af dét forskningsfelt, jeg med dette speciale skriver mig ind i.

2. Problemfelt

Det særlige ved perioden, hvor en sigtet frihedsberøves som varetægtsfængslet er, at fængslingen er et indgreb over for individer, der mistænkes for at have overtrådt loven. Individerne skal derfor anses som uskyldige, idet skyldsspørgsmålet ikke afgøres før den efterfølgende straffesag (Institut for Menneskerettigheder, 2015: 15; Open Society Foundations, 2014: 7). Derfor kan det synes paradoksalt, at de forhold som varetægtsfængslede ofte underkastes, er strengere end de forhold, personer hvis skyldsspørgsmål er afgjort, afsoner under (Institut for Menneskerettigheder, 2015: 19; Open Society Foundations, 2014: 7; Smith & Jakobsen, 2016: 74; 91-92; Bladet Kriminalforsorgen, 2011: 9). Ud fra straffelovens § 1 (Straffeloven § 1, 2016) kan udledes den retsstatslige grundsætning, at man er uskyldig, indtil det modsatte er bevist. At arrestere og frihedsberøve, inden individet er fundet skyldigt, kan derfor betragtes som en drakonisk indgriben fra staten. Blandt andet fordi den frihedsberøvede, oftest uden varsel, øjeblikkeligt mister sin frihed og for eksempel risikerer at miste kontakt til familie, bolig og job (Open Society Foundations, 2014: 7). Endvidere er perioden, hvor den frihedsberøvede er varetægtsfængslet kendetegnet ved uvished, idet man er uvidende om man skal sidde indespærret i *”en uge, to uger, to måneder, et halvt år eller måske over et år”* (Smith & Jakobsen, 2016: 77).

2.1. National lovgivning og varetægtsfængslingens praksis

Varetægtsfængsling kan ske, såfremt:

”Der er begrundet mistanke om, at vedkommende har begået en lovovertrædelse af en vis alvor. Der skal samtidig være bestemte grunde til at antage, at personen vil flygte, begå ny kriminalitet eller vanskeliggøre efterforskningen, eksempelvis fjerne beviser, advare medskyldige eller påvirke vidner.” (Institut for Menneskerettigheder, 2015: 16; Retsplejeloven Kapitel 70, § 762, 2016).

Et individ kan varetægtsfængsles under særlige betingelser, såfremt der er mistanke om visse grove forbrydelser (Retsplejeloven, Kapitel 70 § 762, stk. 2, 2016). Retten kan i så fald afgøre, at

varetægtsfængslingen skal foregå i isolation for at undgå kontakt med andre indsatte (Retsplejeloven, Kapitel 70 § 770a & 770b, 2016).

Af Grundlovens § 71 Stk. 2 og 3 bestemmes, at *”enhver der anholdes, inden for 24 timer skal stilles for en dommer”* (Grundlovens § 71 Stk. 2 & 3, 2016). Hvis den anholdte ikke straks sættes på fri fod, kan dommeren opretholde anholdelsen i op til tre gange 24 timer eller bestemme, at den anholdte skal varetægtsfængsles (Retsplejeloven, Kapitel 69 § 760, Stk. 5, 2016). Dette sker i et grundlovsforhør. Dommerens afgørelse kan altid indbringes for en højere instans (Grundloven § 71 Stk. 2 & 3, 2016). Såfremt den anholdte varetægtsfængsles, fastsættes frist for varetægtsfængslingens længde. Fristen skal være så kort som mulig og ikke overstige fire uger, hvorefter den på ny skal forlænges ved en retskendelse, men højst fire uger ad gangen (Retsplejeloven, Kapitel 70 § 767, Stk. 1, 2016). Varetægtsfængsling kan derfor reelt ske over adskillige måneder og over et år (Smith & Jakobsen, 2016: 78). Krav til iværksættelse af varetægtsfængsling beror i de konkrete tilfælde på anklagemyndighedens skøn. Efterfølgende skal dette godkendes af en dommer (Smith & Jakobsen, 2016: 77). Det danske politis og domstolenes brug af varetægtsfængsling har ført til løbende kritik (Institut for Menneskerettigheder, 2015: 16). Som konsekvens blev der i 2008 indført bestemmelser i Retsplejeloven, hvis hensigt er at begrænse langvarige varetægtsfængslinger. Lovændringerne betyder:

”At en person som udgangspunkt ikke må varetægtsfængsles i et sammenhængende tidsrum på mere end seks måneder, hvis sigtelsen vedrører en lovovertrædelse, som ikke kan medføre fængsel i seks år eller mere. For øvrige lovovertrædelser må varetægtsfængslingen ikke overskride et år.” (Institut for Menneskerettigheder, 2015: 16; Retsplejeloven, Kapitel 70 § 768a, Stk. 1, 2016).

Ydermere anvendes varetægtsfængslingen mere i Danmark end i de lande, Danmark normalt sammenlignes med. Således udgjorde andelen af varetægtsfængslede 33 procent af samtlige indsatte mod 25 procent for Norge og Sverige. I Finland og Island var tallene henholdsvis 19 procent og 12 procent (Institut for Menneskerettigheder, 2015: 17).

2.2. Besøgs- og brevkontrol

Politiet kan ved varetægtsfængsling afgøre, at den varetægtsfængslede skal undergives besøgs- og brevkontrol (Retsplejeloven, Kapitel 70 § 772). Såfremt den varetægtsfængslede underlægges dette særlige kontrolregime, betyder det, at den frihedsberøvedes korrespondance med familie og venner skal kontrolleres af politiet. Dette er ressourcekrævende for politiet, hvorfor der kan gå uger, inden brevet er modtageren i hænde (Smith & Jakobsen, 2016: 90). Den frihedsberøvedes besøg underlægges også overvågning, typisk ved tilstedeværelse af en politibetjent i besøgslokalet under hele besøget. Noget mange varetægtsfængslede og pårørende oplever akavet (Smith & Jakobsen, 2016: 88-89). Som konsekvens af, at politiet skal overvåge besøgene, kan de begrænses i ferieperioder og normalvis kun finde sted i dagtimerne. (Smith & Jakobsen, 2016: 90). Besøgs- og brevkontrollen adskiller sig derved markant i forhold til allerede dømtes forhold, og opfattes af varetægtsfængslede som belastende (Olesen, 2013: 111). Den varetægtsfængslede har som udgangspunkt ej heller mulighed for telefonering. For de fleste frihedsberøvede betyder det, at de kan være indsatte halve eller hele år uden at få lov til at foretage - samt modtage telefonopkald (advokater undtaget) (Smith & Jakobsen, 2016: 88). Samlet betyder politiets anvendelse af besøgs- og brevkontrol, at de i forvejen sparsomme kontaktmuligheder, som præger varetægtsfængslingen forstærkes (Smith & Jakobsen, 2016: 90).

2.3. Varetægtsfængslede dagligdag

De varetægtsfængslede forhold kan variere meget, alt efter hvilket arresthus de er indsat i. Nogle har mulighed for undervisning i varierende grad, for at arbejde og for at deltage i forskellige aktiviteter. Arbejdet foregår oftest i cellen og består af relativt enkle arbejdsopgaver. Undervisningen er oftest på folkeskoleniveau, og omfanget er ét-seks timer ugentligt. Hvorvidt undervisningen foregår i cellen eller i fællesskab varierer i forhold til institutionerne og den enkelte frihedsberøvede (Smith & Jakobsen, 2016: 81). I de fleste arresthuse tilbydes en begrænset mængde motion, alene eller med medindsatte. De fleste varetægtsfængslede har begrænset adgang til fællesskab med andre samt begrænset mulighed for aktiviteter i dagligdagen. For mange varetægtsfængslede er dagens gårdtur på en time deres eneste daglige fællesskab (Smith & Jakobsen, 2016: 91).

Som beskrevet tidligere kan den varetægtsfængslede i henhold til Retsplejeloven isolationsfængsles (Retsplejeloven, Kapitel 70 § 762, stk. 2, 2016). Isolation i forbindelse med varetægtsfængsling har tidligere ført til markant international kritik, idet isolation kan have alvorlige skadevirkninger (Institut for Menneskerettigheder, 2015: 25). Et grundlæggende problem ved isolationsfængslingen er, at den frihedsberøvede ofte sidder i cellen 22-24 timer i døgnet, uden adgang til meningsfuld social kontakt. De indsatte vil derfor være udsat for helbredsmæssige konsekvenser i form af angst, depression og decideret sindssygdom, hvorfor isolationsfængsling afstedkommer særlige udfordringer (Smith & Jakobsen, 2010: 163).

2.4. Forskningsoversigt

Der er gennemført talrige studier af fængslet som institution. Det er specielt studier inden for Chicagoskolen, som ofte fremhæves som særlig indflydelsesrige inden for fængselsforskningen (se Clemmer 1940, Sykes 1958, Goffman 1961). Inden for denne tradition beskæftiger studierne sig særligt med begrebet prisonisering (prisonization).

Den amerikanske sociolog Donald Clemmer (1914-2002) anses som pioner inden for fængselssociologien (Minke, 2012: 21). I 1940 udkom hans klassiske værk 'The Prison Community', som skildrede fængselskulturen i et lukket amerikansk fængsel. Værket byggede på kvalitative data, som Clemmer indsamlede i perioden 1931-1934 blandt 2300 frihedsberøvede. Feltstudiet fokuserede på, hvorledes de indsatte tilpassede sig fængslet samt deres indbyrdes relationer (Clemmer, 1940: 1).

I værket fremlagde Clemmer en teoretisk ramme identificeret i hans empiriske studier. Rammen kunne/kan bruges til, ved observation, at indkredse den proces, de frihedsberøvede gennemgik under deres afsoning (Minke, 2012: 21). Det var denne proces, Clemmer kaldte prisonisering. Prisonisering forstås som en proces, der starter når den frihedsberøvede indtræder i fængslet og herved mister sin myndighed og egenrådighed. Prisoniseringsprocessen former den frihedsberøvede sådan, at vedkommende fralægger sig sin vante måde at anskue verden på og i stedet tillægger sig fængslets "måde at leve på" (Clemmer, 1940: 298-304).

Linda Kjær Minke (2012) undersøger i sin ph.d.-afhandling, 'Fængslets Indre Liv', fængselskulturen i Vridsløselille Statsfængsel. Undersøgelsen har, inspireret af Clemmers klassiske studie, særligt fokus på fængselskultur og prisonisering. Prisonisering og undersøgelsens andre aspekter af fængselslivet er overvejende belyst ved hjælp af de indsattes egne meningstilkendegivelser og observationer af de indsattes adfærd, samt indbyrdes relationer (Minke, 2012: 14). I undersøgelsen forstås begrebet prisonisering, som den socialiseringsproces, indsatte gennemgår under fængselsopholdet. Socialiseringsprocessen indebærer ifølge Minke, at den frihedsberøvede i forskellig grad tilslutter sig oppositionelle normer imod de ansatte og dét officielle fængselssystem, som de repræsenterer (Minke 2012: 14). Det konkluderes, at fængselskulturen er forankret i et os-dem forhold, som blandt andet udtrykkes gennem imaginære afgrænsede områder - "betjentland" og "fangeland". Minke finder, at disse to områder hver især repræsenterer forskellige tilknyttede normer for adfærd (Minke, 2012: 286). Minke konkluderer endvidere, at prisonisering for de indsatte samlet set synes at være overvejende positiv, hvorimod det for fængselssystemet og det omgivende samfund ofte vil være det modsatte, idet prisoniseringen blandt andet henviser til oppositionel adfærd. At være prisoniseret kan i den henseende ses som en overlevelsesmekanisme, som for den frihedsberøvede tjener det formål, at gøre afsoningen mere tålelig i en række henseender (Minke, 2012: 286-287).

Om end Minkes undersøgelse primært har fokus på selve fængselsafsoningen, berører den også tiden under varetægt. Minke (2012) beskriver, at flere af de indsatte beskrev varetægtsfængslingen som den følelsesmæssigt værste tid, idet de var fortsat i chok over med ét at være taget ud af deres normale kontekst (Minke, 2012: 228-229).

Sociologen Annette Olesen udgav i 2013 sin ph.d.-afhandling 'Løsladt og Gældsat', som belyser hvordan en gruppe flergangsdømte oplever forskellige konsekvenser, som indtræder i forbindelse med deres løsladelse (Olesen, 2013). Ph.d.-afhandlingen beskæftiger sig også med perioden, hvor gruppen var varetægtsfængslet. Denne periode anføres, som i Minkes (2012) undersøgelse, som den værste tid, og som den strengeste straf under frihedsberøvelsen (Olesen, 2013: 112). Blandt andet beskriver Olesen, at hendes informanter ofte nævnte besøgs- og brevkontrollen, som særdeles belastende. Varetægtsfængslingen beskrives af Olesen som en position, hvor den frihedsberøvede sættes ud af cirkulation og på standby (Olesen, 2013: 112). De fleste vil opleve varetægtsfængsling som en pludselig og uforberedt begivenhed, der kendetegnes ved, at der ikke efterlades megen tid for den frihedsberøvede

til at gennemtænke den nye livssituation, som han står i (Olesen, 2013: 111). Varetægtsfængslingen medfører store, ukendte forandringer. Forandringer der kun i begrænset omfang kan påvirkes, og som oftest er ukendte indtil løsladelsen.

Et tredje dansk bidrag til fængselssociologien er Peter Scharff Smith og Janne Jacobsens bog 'Når straffen rammer Uskyldige', som fokuserer på børn af fængslede. Bogen beskriver, hvordan international og dansk forskning peger på, at varetægtsfængslingen ikke kun er en vanskelig periode for den frihedsberøvede, men også for familien, hvilket for eksempel skyldes den ringe mulighed for kontakt til den indsatte, *jf. 2.2. Besøgs- og brevkontrol* (Smith & Jakobsen, 2010: 114). Partneren befinder sig i en ny og ofte ukendt situation, hvor de i praksis bliver enlige forældre, og hvor familien deslige mister en indtægt. Derudover oplever mange pårørende, at der ikke er meget tilgængelig information i forbindelse med anholdelse og varetægtsfængsling af partneren/forælder, hverken i forhold til sagen eller forskellige rettigheder (Smith & Jakobsen, 2010: 114-115). I forhold til muligheden for besøg beskriver Smith og Jakobsen (2010), at besøgs- og brevkontrollen besværliggør en fornuftig kontakt mellem pårørende og den varetægtsfængslede (Smith & Jakobsen, 2010: 119).

Undersøgelsen 'I varetægt – I fængsel' fra 1972, som fortæller om livet bag murene i arresthuset Vestre Fængsel i København samt i tre mindre arresthuse i provinsen, er den eneste større danske undersøgelse specifik om varetægtsfængslingen. Undersøgelsen vedrørte indsatte og ansattes trivselsforhold (Minke, 2012: 33). Der beskrives endvidere, hvordan varetægtsfængslede anskuer situationen som frihedsberøvede, de ansattes holdninger til hinanden, og de regler og normer, der gælder på stedet (Petersen, Dall, Nielsen, Rosenstock, & Truelsen, 1972). Undersøgelsen beskriver blandt andet, at de indsatte peger på besøgsordningen som kritisabel. Besøgstiden var for kort, samt det faktum at besøgene ofte var overvågede, resulterede i en trykket stemning under besøget (Petersen, Dall, Nielsen, Rosenstock, & Truelsen, 1972: 141). Endvidere beskriver undersøgelsen, at det at varetægtsfængslingen indebærer megen isolation, både i forhold til samfundet samt i forhold til de andre indsatte, betyder, at det er vanskeligt at få tiden til at gå (Petersen, Dall, Nielsen, Rosenstock, & Truelsen, 1972: 223).

Thomas Ugelvik udgav i 2011 sin ph.d. afhandling 'Fangens Friheter – Makt og Motstand i et Norsk Fængsel', som bygger på et etnografisk studie gennemført i to arresthusafdelinger i Norges største fængsel. Studiet repræsenterer derfor ét af de få bidrag fra den nordiske fængselssociologi, hvor

arresthuset fungerer som arena for undersøgelse. I afhandlingen fremsættes en analyse af, hvordan frihedsberøvede i praksis forholder sig, tænker, føler og reagerer, når de møder magt, samt hvilke omkostninger dette kan have for dem (Ugelvik, 2011: 12-13). Udgangspunktet for analysen er en antagelse af, at magt og frihed er gensidigt afhængige, og at mennesket ved at konfrontere eller udfordre forskellige magtformer kan 'gøre frihed', som det beskrives af Ugelvik (Ugelvik, 2011: 14). Ugelvik beskriver, hvordan de indsatte tages ud af den kendte dagligdag, og hvordan de fratages styring over hverdagens mange afgørelser hvilket skaber en position, hvor de er fængslets personale underlegent (Ugelvik, 2011: 307). Fængslets magtformer tilskriver de indsatte en fangestatus, som de indsatte oftest ikke ønsker, hvorfor de arbejder imod at være noget 'andet'. Ugelvik viser i sit studie, at de indsatte for eksempel udøver forskellige modstandsformer, som kan medvirke til, at den indsatte signalerer, at fængslet ikke bestemmer alt, og at muligheden for selvbestemmelse i forhold til egen situation fortsat er mulig. Dette skaber et alternativ til fængselsmagts objektivering af de indsatte (Ugelvik, 2011: 308; 314). Ugelvik beskriver, hvordan dagligdagens kontrolrutiner begrænser de indsattes bevægelsesfrihed og spillerum, men at det samtidig er disse rutiner, der medvirker til at gøre den indsatte til et fangesubjekt, som formår at gøre modstand på mangfoldige skjulte måder (Ugelvik, 2011: 310).

2.5. Kriminologisk relevans

Selvom omfanget af varetægtsfængslinger er blevet diskuteret den seneste årrække, er det sjældent, at de varetægtsfængslede faktiske vilkår er belyst (Smith & Jakobsen, 2016: 75). Særlige dele af varetægtsperioden har været udsat for granskning, men der synes i dansk kontekst, fortsat, at være mangel på undersøgelser, eksempelvis foretaget ved hjælp af deltagende observationer. Som den danske undersøgelse "*Varetægt – i fængsel*" (1972) viser, var opfattelsen i 1972, at man i Danmark varetægtsfængslede mere end nødvendigt. Som dengang, synes den fortsatte kritik, rettet mod den danske brug af varetægtsfængslinger at retfærdiggøre, at varetægtsfængsling som felt undergår nærmere undersøgelse(r). Ovenstående synes at argumentere for varetægtsfængsling som problemfelt er kriminologisk relevant. Samlet leder dette til nærværende undersøgelses problemformulering.

2.6. Problemformulering

”Hvilke aspekter ved varetægtsfængslingen fremhæves af de indsatte i Helsingør Arrest, som betydningsfulde for frihedsberøvelsen, og hvilke konsekvenser kan disse have for de varetægtsfængslede hverdag?”

2.6.1. Afgrænsning af problemformulering

Det blev i problemfeltet beskrevet, at isolationsfængsling bevirker særlige implikationer for den varetægtsfængslede. Af samme grund samt de vilkår som undersøgelsens feltarbejde muliggjorde, *jf. 3.5.2. rekruttering af informanter*, afgrænses herværende undersøgelse, så varetægtsfængslede i isolation ikke indgår. Yderligere afgrænses undersøgelsen så rocker- og banderelaterede ikke medtages, idet denne gruppe er underlagt særlige vilkår, *jf. 3.5.2. rekruttering af informanter*. Slutteligt afgrænses undersøgelsen, så udlændinge heller ikke indgår. Udlændinge defineres af Kriminalforsorgen som:

”Personer uden cpr-nummer og uden tilknytning til Danmark, hvilket vil sige personer, der ikke havde bopæl i Danmark ved pågribelsen. Det kan være turister, asylansøgere eller personer med ulovligt ophold i landet, der er sigtet eller dømt for overtrædelse af straffelovgivningen.” (Kriminalforsorgen2, 2016).

Per 15. november 2015 var der 22, 8 procent udlændinge indsat i danske arresthuse (Kriminalforsorgen2, 2016). Den primære årsag til, at denne persongruppe ikke indgår i undersøgelsen er, at jeg har fundet det vanskeligt at overkomme sprogbarrierer med personer, som taler forskellige sprog. Derudover er frihedsberøvede udlændige på visse områder underlagt retslige rammer, der adskiller sig fra de indsatte, som indgår i herværende undersøgelse. Gruppen der indgår, er personer som af Kriminalforsorgen defineres som: indvandrere (15,7 procent), efterkommere som er født i Danmark (7,0 procent) og personer med dansk oprindelse (54,5 procent) (Kriminalforsorgen2, 2016).

3. Metode

Kapitlets formål er at beskrive undersøgelsens metode, samt den konkrete indsamling af empiri. Undersøgelsens forskningsstrategi, som tager form af et casestudie, vil blive præsenteret med argumentation for casestudiets generaliserbarhed. I undersøgelsen er empirien fremkommet ved hjælp af deltagende observationer samt interviews, hvorfor disse vil blive beskrevet i forhold til de metodiske overvejelser og problemstillinger, som relaterer sig hertil.

3.1. Den kvalitative tilgang

Specialets metodiske tilgang tager udgangspunkt i det kvalitative arbejde. Det kvalitative arbejde giver mulighed for at gå i dybden, idet den kvalitative metode finder anvendelse, når man ønsker at spotte nuancer i menneskelig aktivitet og for at iagttage mennesket på nært hold (Antoft, Jacobsen, Jørgensen, & Kristiansen, 2007: 11). Når forskeren anvender den kvalitative metode, er han interesseret i at belyse det unikke, som mennesker tilskriver egne holdninger samt handlinger, og ikke mindst afdække deres sociale virkelighed gennem nærkontakt med dem. Den kvalitativt arbejdende forsker adskiller sig fra dem, der udelukkende arbejder med spørgeskemaer og statistiske tests, idet man for at studere det menneskelige i kvalitativ forstand, må erkende, at man selv bliver en del af det felt, som undersøges, samt den dialog, som opstår med feltet (Antoft, Jacobsen, Jørgensen, & Kristiansen, 2007: 14). Den kvalitative metode indeholder ingen standardregler for håndtering af relationen mellem teori og data, indsamling af empiri med videre. Dog skal kvalitative undersøgelser problemformulering, såfremt de skal bidrage til at højne vidensniveauet inden for undersøgelsesområdet, forankres teoretisk. Således kan undersøgelsen føjes ind i en større og veldefineret social sammenhæng (Kristiansen, 2002: 316).

3.2. Casestudiet

I casestudier er casen ”objektet for det studie, der ønskes undersøgt” og fungerer som den enhed, hvorfra undersøgelsens informationer hentes (Larsen & Pedersen, 2011: 90) Casemetoden anvendes ud fra en målsætning om at gennemføre en konkret sociologisk analyse, hvor særlige kendetegn og interessante fænomener ved organiseringen af det sociale liv sættes under lup. Det betyder, at kvalitative casestudier oftest vil have karakter af ’in-depth’ studier, hvorfor dybden som centralt element konstituerer et særligt

karakteristikum for metoden (Antoft & Salomonsen, 2007: 29-30). Casestudier kan ikke betragtes som et ensartet videnskabsteoretisk- eller metodologisk landskab. Derimod er der mange bud på, hvad en case konkret er. Disse forskellige bud har betydning for forskningspraksis og resultater, når casestudiet anvendes som forskningsstrategi (Antoft & Salomonsen, 2007: 30-31).

Casebegrebet indbefatter en implicit forestilling om, at undersøgelsens valgte case kan relateres til en mere generel sammenhæng eller repræsenterer et unikt fænomen (Antoft & Salomonsen, 2007: 31). Robert K. Yin (1994) definerer casestudiet som en empirisk analyse, der undersøger et fænomen i den sociale kontekst, hvor fænomenet udfolder sig. Af denne definition følger, at casestudiet som anvendt forskningsstrategi er relevant, når forskeren antager, at der findes en sammenhæng mellem det sociale fænomen, der undersøges, og den kontekst, hvori fænomenet udfoldes (Antoft & Salomonsen, 2007: 32). Ved anvendelsen af casestudiet begrænser forskeren sig ikke til én bestemt datakilde, hvorfor det ikke er nødvendigt at vælge mellem statistiske data eller interviews (Antoft & Salomonsen, 2007: 32). Herværende speciale er primært funderet på indsamlede kvalitative data, hvorimod statistiske data kun anvendes kort i undersøgelsens problemfelt.

3.2.1. Generaliserbarhed

I forbindelse med denne undersøgelse synes det vigtigt at gøre opmærksom på, at casestudiet beskæftiger sig med en specifik befolkningsdel, hvorfor statistisk generalisering er vanskelig. I den kvalitative forskning bliver generalisering ofte behandlet i forhold til casestudier (Kvale & Brinkmann, 2015: 333). Generalisering i denne kontekst henviser til, hvorvidt det er muligt at generalisere fra én enkelt case til andre cases. Denne metodologiske problemstilling henviser til, hvorvidt det er muligt at undersøge, om casestudiers resultater har generel gyldighed. I forhold til casestudier og andre kvalitative forskningsstrategier, anvendes ofte to forskellige generaliseringstyper: 'statistisk generalisering' og 'analytisk generalisering'. (Antoft & Salomonsen, 2007: 49). For at kunne opnå statistisk generalisering skal forskningen baseres på repræsentative subjekter, der udvælges tilfældigt fra en given population (Kvale & Brinkmann, 2015: 333). I denne undersøgelse, som for mange casestudier, er den statistiske generalisering af indlysende årsager ikke mulig. For at opnå ekstern validitet, er en mere brugbar form for generalisering, således den analytiske. Ved analytisk generalisering anvendes tidligere udviklet teori som skabelon til sammenligning af casestudiets empiriske fund. Generaliseringerne sker gennem en

proces, hvor ” [...]tidligere udviklet teori anvendes som skabelon til sammenligning af de empiriske fund i casestudiet” (Antoft & Salomonsen, 2007: 49). Generalisering på baggrund af dette casestudie kan derfor søges ved at undersøge, om de empiriske fund kan sammenkædes med teoretiske forestillinger, og om disse kan genfindes i andre undersøgelser, der beskæftiger sig med ensartede cases.

Casestudiet som anvendes i denne undersøgelse, er et teorifortolkende casestudie som karakteriseres ved, at der på baggrund af teoretiske forestillinger genereres ny empirisk viden. Teorien fungerer som ramme, hvorfra casen afgrænses og struktureres. Teorien har i undersøgelsen ikke været styrende for valget af case eller fremgangsmåde, hvorpå den deltagende observation samt interviewene blev gennemført. Dette er ikke ualmindeligt i teorifortolkende casestudier, da teorien ikke nødvendigvis spiller en central rolle i valg af case eller empiriindsamling, hvorfor den induktive tilgang i undersøgelsens første faser, ikke anses som et problem (Antoft & Salomonsen, 2007: 39). Selvom der ikke var defineret en teoretisk ramme i undersøgelsens første faser, vil den induktive forsker, som gennemfører observationer ofte møde feltet med tanker om, hvilke situationer der kan have særlig interesse - og vil formentlig også have studeret litteratur om det pågældende felt - hvilket denne undersøgelse heller ikke kan sige sig fri for (Kristensen & Krogstrup, 2015: 54-55). I den resterende del af casestudiet har teorien været styrende i forhold til de trufne valg. Teorien har spillet en rolle for, hvilke caseelementer, der er fundet relevante for undersøgelsen. I den analytiske fase bidrager teorien til identificering af mønstre i det empiriske materiale (Antoft & Salomonsen, 2007: 39). Ved udvælgelsen af teori er det vigtigt, at anvende konkurrerende teorier i den teoretiske fortolkning, idet teorien ikke blot organiserer, men også simplificerer undersøgelsens empiri. Forskellige teorier fungerer som påmindelser om de skævvridninger og grænser, enhver begrebsmæssig ramme giver (Antoft & Salomonsen, 2007: 40).

Valget af det teorifortolkende casestudie har den betydning for forskningspraksis og resultater, at dets primære formål ikke er at videreudvikle eksisterende teori eller generere ny, men derimod at generere ny empirisk viden. På denne måde adskiller tilgangen sig fra det teorigenerende casestudie, hvor man via empiriske observationer forsøger at etablere teoretiske mønstre, der ikke opfanges af eksisterende teori (Antoft & Salomonsen, 2007: 37). Selvom de to tilganges grundlæggende præmis adskiller sig, betyder det ikke, at der i det teorifortolkende casestudie ikke kan ske teoriudvikling. I diskussionen af en case kan nye konklusioner bidrage til, ”[...] at eksisterende teorier ny- og genfortolkes i lyset af casens

empiriske fund” (Antoft & Salomonsen, 2007: 39).

3.2.2. Helsingør Arrest som specialets case

Mange af de indsatte, jeg talte med under observationsstudiet, spurgte om jeg havde været i andre arresthuse. De pointerede i den forbindelse, at arresthusene er meget forskellige, både i forhold indretning og mulighed for fællesskab med videre (Bilag 12: Feltnoter). Som nævnt er casestudiet kendetegnet ved, at det undersøger et fænomen i den sociale kontekst, hvor det udfolder sig. Jeg vil derfor give en kort beskrivelse af Helsingør Arrest, så læseren bliver bekendt med forskellige aspekter af den konkrete institution, de varetægtsfængslede i denne undersøgelse er indsat i.

Helsingør Arrest blev bygget i 1992 og er derved ét af de nyere arresthuse i Danmark. Kapaciteten er til 69 indsatte, hvilket giver mulighed for støtte til især Københavns arresthuse, hvorfor mange af de varetægtsfængslede ”normalt” er bosat i København. Indretningen i arresthuset i Helsingør adskiller sig fra andre arresthuse. Stueetagen rummer personalefaciliteter, besøgsafsnit, undervisningslokaler og fem værksteder. De tre øvrige etager rummer fem afdelinger à tolv indsatte, samt én isolationsafdeling til ni indsatte. Det særlige ved denne indretning er, at arresthuset er opdelt i afdelinger, som alle, isolationsafdelingen undtaget, rummer fælles opholdsstue med fjernsyn, bordtennisbord, bordfodbold, én kondimaskine, hvilemøbler og et køkken. Cellerne har eget toilet, hvorimod brusebad deles med de indsatte (Garde, Tolstrup, & Rasmussen, 2010: 52). Arrestens fysiske indretning giver mulighed for mindre fællesskabsenheder, hvilket ikke er tilfældet i andre arresthuse. De indsatte har ”større” fællesskaber, benævnt ’afdelingsfællesskaber’, med medindsatte hver anden dag og såkaldte cellefællesskaber den dag, de ikke er i stort fællesskab. Ved afdelingsfællesskaberne har de varetægtsfængslede mulighed for at åbne deres dør, deltage i fælles madlavning og andre føromtalt faciliteter. Årsagen til, at afdelingsfællesskabet er begrænset til hver anden dag er, at Helsingør Arrest skal sikre, at indsatte med rocker- og banderelationer holdes adskilt fra øvrige indsatte, som derfor har adgang til fællesfaciliteterne de modsatte dage. (Bilag14: Husorden). Afdelingsfællesskabet og cellefællesskabets varighed er, afhængigt af gårdturens placering, af cirka tre timers varighed. Derudover er der mulighed for daglig undervisning samt beskæftigelse. Beskæftigelsen kan ske enten i det tilknyttede værksted eller som celledarbejde (Bilag14: Husorden).

3.2.3. Min indgang til Helsingør Arrest

Indledningsvis tog jeg telefonisk kontakt til Helsingør Arrests arrestforvarer. Qua min baggrund som socialrådgiver og ansat ved Kriminalforsorgen i Frihed, har jeg tidligere arbejdet under arrestforvareren i Køge Arrest. Jeg beskrev mine foreløbige tanker vedrørende den undersøgelse, jeg gerne ville have tilladelse til at gennemføre i Arresten. Vi aftalte, at jeg fremsendte en beskrivelse af undersøgelsens formål, tidsramme med videre. Med udgangspunkt i beskrivelsen, var arrestforvareren positivt indstillet til at give tilladelsen, men bad mig fremsende en ansøgning til Direktoratet for Kriminalforsorgen. Efter en kortere dialog med Direktoratet for Kriminalforsorgen fik jeg den nødvendige tilladelse. Eneste krav var, at jeg inden feltarbejdets start skulle underskrive en aftale om betingelser for undersøgelser i Kriminalforsorgen. Af denne fremgik blandt andet, at informanterne skulle orienteres om, at deltagelse var frivillig, at de indsamlede oplysninger kun anvendtes i fortrolighed og kun til det angivne formål. Endvidere skulle de indsatte give skriftligt samtykke.

Arrestforvareren fungerede som gatekeeper. En gatekeeper kan i den henseende beskrives som en person i organisationen, der har bemyndigelse til at give adgang (Kristensen & Krogstrup, 2015: 130). Det, at jeg på forhånd har erfaring med feltet, giver anledning til refleksioner. Carl Ry Nielsen (2004) anbefaler netop forskere, som har særlig tilknytning eller erfaring med det undersøgte felt, tydeligt at gøre opmærksom herpå. Jeg bliver som forsker på denne måde bevidstgjort om egen position i feltet, hvilket skaber nødvendig distance i forhold til at anskue feltet. Endvidere giver det læseren mulighed for at vurdere kvaliteten af den indsamlede empiri (Nielsen, 2004: 243-244).

Som ansat ved Kriminalforsorgen i Frihed har jeg i ni måneder arbejdet som socialrådgiver i Køge Arrest, hvorfor jeg var bekendt med miljøet i et arresthus. Det var også i den periode, og i kraft af de erfaringer jeg gjorde, at interessen for undersøgelsens problemstilling blev vakt. Alison Liebling (2001) behandler i teksten 'whose side are we on?', hvordan forskeren kan have følelser af loyalitet både overfor indsatte, samt fængselspersonale. Det vil kunne påstås, at jeg som tidligere repræsentant for Kriminalforsorgen ikke kunne påtage mig rollen som den fremmede, som tilskrives en specifik form for interaktion, samt objektivitet, der har at gøre med distinktionen mellem nærhed og distance. En distinktion som kan have betydning i forhold til, hvorvidt man som forsker er bundet af særlige regler, gruppens dispositioner med videre (Kristensen & Krogstrup, 2015: 69-70). Lieblings erfaring er, at det er muligt at se sagen såvel fra

de indsattes- som fra fængselsbetjentenes perspektiv (Liebling, 2001: 473). I teksten skelnes mellem teorineutralitet og værdineutralitet. Teorineutraliteten tager udgangspunkt i det som *er*, en virkelighedsbeskrivelse, der tager udgangspunkt i forskellige data, men som aldrig kan blive fuldstændig neutral.

Værdineutralitet derimod rummer opfattelser af, hvordan det *bør* være. Noget der til en vis grad er muligt at tilsidesætte - i det mindste, mens undersøgelsen udføres (Liebling, 2001: 73-74). Inden for den fænomenologiske tradition taler man om 'epoché' hvilket henviser til, at forskeren sætter egen subjektivitet i form af værdier, forforståelser og interesser i parentes, hvilket giver mulighed for at åbne sig for andres værdier (Glavind, 2002: 54; Jacobsen, Thanggaard, & Brinkmann, 2015: 229). På baggrund af min tidligere erfaring med feltet har jeg netop været meget bevidst om at sætte egne forforståelser i parentes.

3.3. Det deltagende observationsstudie

Grinende konstaterer Kaj undrende, at det er temmelig mærkeligt, at jeg frivilligt har valgt at bruge min tid på at komme i Helsingør Arrest. Kajs konstatering ledte til en snak om, hvordan han oplevede det at være indsat i arresten, og hvorfor han fandt det underfundigt, at jeg frivilligt lod mig "indsætte" for en kort periode.

Annick Prieur (2002) skriver om dét, at have gennemført et længere observationsstudie blandt homoseksuelle mænd i Mexico, at hun ikke ville have været i stand til at gennemføre sine interviews uden den forståelse, som den deltagende observation gav hende. Hun ville simpelthen ikke have været i stand til at vide, hvad hun skulle spørge om, og hun ville kun i begrænset omfang have haft mulighed for at vurdere den information, hun fik (Prieur, 2002: 137). På trods af, at min observationsperiode var kortvarig i forhold til Prieurs (2002), synes hendes refleksion at være sigende, for den oplevelse jeg havde. Min tid i Helsingør Arrest strakte sig over seks dage, hvor jeg de første tre dage opholdt mig i arresten fra kl. 8 – 20.30 og herefter gennemsnitligt otte timer dagligt. Ifølge sociologen Ervin Goffman består godt feltarbejde i, at gå langt i forhold til at overgive sig selv. Det giver en empatisk indstilling til informanterne og mulighed for indlevelse, idet man oplever deres vilkår på egen krop. På den baggrund mener Goffman, at feltarbejdet bør tage minimum et år (Prieur, 2002: 140). Inden for den kvalitativt

orienterede samfundsforskning vil observation, sammenlignet med den rene antropologiske forskning, sjældent udgøre en selvstændig metode (Kristensen & Krogstrup, 2015: 45). Dette er ligeledes tilfældet i denne undersøgelse, hvor tidsrammen ikke levner plads til feltarbejde i Goffmans perspektiv, hvorfor problemformuleringen primært besvares via kvalitative forskningsinterviews.

Observation som metode gør det muligt at opnå indsigt i, hvordan mennesker gennem social praksis konstruerer deres verdensbillede, tilskriver mening og betydning til hændelser, handlinger og personer. Med fænomenologien som videnskabsteoretisk position accepteres det synspunkt, at den sociale verden er bygget af menneskers subjektive meninger, samt at forståelser er konstrueret gennem social interaktion. Det bliver derfor forskerens opgave at forstå og fortolke disse meninger og betydninger, hvorfor den metodiske tilgang foreskriver, at man nødvendigvis som forsker bør deltage i det sociale liv for at få adgang til meninger, som aktørerne tilskriver forskellige situationer (Kristensen & Krogstrup, 2015: 88-89). Menneskets hverdagsliv udspiller sig i forskellige sociale fællesskaber og er fragmenteret på måder, der ikke gør det muligt at deltagerobservere alt. Som forsker deler man derfor ikke *al tid*, men *nogen tid*. Det er denne *nogen tid*, som vil være genstand for metodisk refleksion i dette kapitel i forhold til hvilken tid, jeg delte med hvem, og hvilke indsigter og erkendelser det bragte med sig (Tjørnhøj-Thomsen, 2003: 101).

Søren Kristiansen og Hanne Kathrine Krogstrup (2015) opsætter i bogen 'Deltagende Observation' fire forskellige typer observationsstudier, omhandlende graden af struktur i det observerede felt. De fire typer omtales som 'strukturerede laboratorieforsøg', 'ustrukturerede laboratorieforsøg', 'struktureret observation' og 'ustruktureret observation' (Kristensen & Krogstrup, 2015: 46-53). Her beskrives udelukkende de to yderpunkter. Først, det 'strukturerede laboratorieforsøg', hvor individer studeres som objekter, og hvor hændelser kan kontrolleres, så tilfældigheder og uensartetheder i omgivelserne minimeres. Målet er, at ukontrollerede variabler, som kan have indflydelse på forsøgspersonerne, minimeres. Kritikken af denne type observation vil fra et fænomenologisk perspektiv gå på, at data genereret under disse betingelser er frakoblet den kontekst, de normalt finder sted i - hvorfor resultaterne ikke vil kunne generaliseres til den virkelige verden (Kristensen & Krogstrup, 2015: 52-54). Modpolen til det strukturerede laboratorieforsøg er 'ustrukturerede observationer' i naturlige omgivelser. Deltagerne studeres som subjekter, og der sigtes efter at opnå forståelse af subjekternes meningsunivers og dermed den kontekst, de befinder sig i. Formålet er at observere forekomsten af forskellige typer

hændelser og sociale handlinger. Det bliver således muligt at observere hvordan:

”Sociale aktører tolker erfaringer og iagttagelser, definerer den situation de befinder sig i, identificerer problemer de stilles over for eller planlægger handlinger ved at trække på deres lager af erfaringer og viden.” (Fischer, 1995: 79 I Kristensen & Krogstrup, 2015: 54).

Som forudsætning for at observere ’dag til dag-rutiner’ indebærer det naturligvis, at forskeren deltager i feltet. Kritikken af metoden vil fra et positivistisk perspektiv tage udgangspunkt i spørgsmål om objektivitet. Der henføres til, at forskerens blotte tilstedeværelse vil påvirke feltet i en bestemt retning, samt at forskeren vil være biased, idet han ikke kan befri sig fra egne subjektive- og teoretiske forudsætninger (Kristensen & Krogstrup, 2015: 78).

I observationsstudier skelnes endvidere mellem observation uden - og med deltagelse. Observation med deltagelse finder normalt sted i ustrukturerede rammer, hvorfor den definition anvendes i denne undersøgelse. Ved observation med deltagelse skelnes endvidere mellem total- og partiel deltagelse. Ved total deltagelse forudsættes, at forskeren opholder sig i længere- og sammenhængende tid, hvorimod forskeren ved partiel deltagelse kun overværer en del aktiviteter i den sociale kontekst, der studeres (Kristensen & Krogstrup, 2015: 52). I den forholdsvis korte periode jeg tilbragte i Helsingør Arrest, har det ikke været muligt at gennemføre studiet som total deltager. Dette kan have indflydelse på den grad, jeg har kunnet skabe tillidsfulde relationer. Endvidere kan den flygtige feltrelation betyde, at jeg ikke for alvor er trængt ind i den sociale struktur i Helsingør Arrest, samt at jeg kan have misforstået mine informanter (Kristensen & Krogstrup, 2015: 99). Om det er tilfældet kan være vanskeligt at give svar på, men min opfattelse er, at jeg den korte tid til trods, nåede at skabe relationer, som muliggør besvarelse af problemformuleringen.

3.3.1. Observationsstudier som metode i fængselsregi – observationernes udførelse

Observation med partiel deltagelse er givende i forhold til at forstå subjektens meningsunivers, og den kontekst de befinder sig i. Derfor er det vigtigt at stille spørgsmålet – hvilken betydning har arresthuset som arena for observationerne?

Feltarbejde i et arresthus indbefatter en række udfordringer, idet fængsler som institutionel ramme og

kompleksiteten af de sociale relationer inden for murene, adskiller sig fra de fleste andre etnografiske felter (Coggeshall, 2004: 140). Blandt andet vil fængslet som felt ofte være præget af polarisering mellem ansatte og indsatte, hvilket indebærer en os/dem-dikotomi (Rhodes, 2001: 73). Ved min ankomst til Helsingør Arrest var jeg derfor opmærksom på, at denne dikotomi kunne risikere at skabe en uønsket position for mig. Jeg forestillede mig, at jeg som udefrakommende kunne blive kategoriseret, som en fra ”systemet”, hvilket kunne begrænse de varetægtsfængslede lyst til at tale med mig. Dette synes særlig relevant, da jeg som tidligere beskrevet ikke er fuldstændig fremmed for feltet. Jeg gjorde derfor fra start meget ud af at forklare formålet med min tilstedeværelse.

Forskere som foretager feltarbejde i fængsler vil endvidere sjældent selv være berøvet deres frihed og kan derfor gå hjem, når dagens feltarbejde er afsluttet. Dette betyder, at forskeren mister ”[...] *touch with the defining reality of the prisoners’ experience—constraint on freedom and being locked up and under control*” (Drake, Earle, & Sloan, 2015: 5). Dette aspekt blev - under mit feltarbejde i Helsingør Arrest - også italesat af de indsatte. Personligt fandt jeg det akavet at forlade stedet, efter at de indsatte var blevet låst inde. Det, at de blev bedt om at gå til deres celler, hvorefter jeg kunne pakke min taske og køre hjem, var en underlig fornemmelse. Thomas Ugelvik (2011) beskriver, at han efter den første dags feltarbejde hilste stilheden velkommen, idet den første dag havde været kaotisk med et mylder af høje lyde og fremmede mennesker (Ugelvik, 2011: 37). Jeg skal være ærlig og indrømme, at jeg dog genkender Ugelviks beskrivelse – følelsen af ambivalens.

Ved ankomsten til Helsingør Arrest, blev jeg af sikkerhedsmæssige årsager udstyret med en overfaldsalarm. Det var forudsætningen for, at jeg kunne få tilladelse til at bevæge mig frit uden fængselsbetjente. Dette var afgørende for feltarbejdet, som netop fokuserede på de varetægtsfængslede oplevelser. Jeg havde på forhånd aftalt med arrestforvareren, at jeg ikke behøvede at bære nøgler, idet jeg ikke ville opfattes som ansat. Ved min ankomst fornemmede jeg imidlertid, at personalet af ressourcemæssige årsager ønskede, at jeg fik egne nøgler. ”Nøglespørgsmålet” er blandt de etiske og metodiske dilemmaer i fængselsetnografien. Dilemmaet står imellem fri bevægelighed i fængslet eller udelukkelse fra gennemgribende aspekter ved frihedsberøvelsen – hvordan det føles, når du ikke kan bevæge dig, som du vil, når du vil og kun på bestemte tidspunkter med videre (Earle, 2014: 430). Ligesom det var tilfældet for Minke (2012) i hendes undersøgelse, viste det, at jeg havde nøgler ikke at blive et problem, da det i de varetægtsfængslede perception ikke udelukkende var nøglerne, som

konstituerer en fængselsbetjent (Minke, 2012: 65). Jeg valgte den pragmatiske løsning, idet jeg gerne ville undgå, at min tilstedeværelse blev opfattet negativt af arrestens personale. Jeg vil i den forbindelse nævne en episode på feltarbejdets tredje dag. Ved en fejl blev jeg låst inde i en celle. Eftersom nøglerne ikke passede til låsene, kunne jeg ikke komme ud. Når de indsatte ønsker at blive lukket ud, trykker de på en knap i cellen, hvorefter en lampe lyser på udvendig side af cellen. Jeg blev under feltarbejdet opmærksom på, at denne knap var kilde til stor frustration blandt de indsatte, idet der ofte kunne gå lang tid, før de ansatte reagerede. Dette viste sig også at være tilfældet, da jeg blev ”låst inde”. Således gik cirka 45 minutter, hvor jeg var indespærret med den indsatte. Jeg kunne med min alarm have tilkaldt personalet. Men det deltagende observationsstudie handler netop om at udsætte sig for samme betingelser, som de mennesker, der studeres, er udsat for, idet forskeren derigennem erfarer verden på samme måde. Jeg kunne have forladt cellen – og situationen, men gjorde det ikke, da man netop skal forsøge at agere, som om den mulighed ikke findes (Prieur, 2002: 139). Af samme grund, valgte jeg ikke at tilkalde personalet. Den indsatte, hvis celle jeg var i, kommenterede da også hændelsen, og spurgte direkte, om jeg kunne mærke den følelse en lukket dør kan frembringe? Dette gav anledning til yderligere samtale, hvilket illustrerer observationsstudiets styrke.

3.3.2. Uformelle gatekeepers

Adgangsproblemet til et givent felt er naturligvis ikke endegyldigt løst ved, at forskeren opnår tilladelse af formelle gatekeepers. Subjekterne for undersøgelsen bør ligeledes opfattes som gatekeepers. Disse ’uformelle gatekeepers’ er gatekeepers for deres eget liv (Tjørnhøj-Thomsen, 2003: 104). Jeg havde på forhånd orienteret mig i fængselssociologien, hvor fængslet som kontekst beskrives som et sted præget af stor mistænksomhed, og hvor der umiddelbart ikke udvises tillid til nogen (Minke, 2012: 66). På feltarbejdets første dag henvendte jeg mig først på værkstedet, ud fra den præmis, at de indsatte her var lukket ude af deres celler. Fra tidligere erfaringer henvendte jeg mig i første omgang til værkstedets gangmand¹ idet jeg vurderede, at han kunne være nøgleperson som uformel gatekeeper, blandt andet fordi gangmændene ofte er ”ressourcestærke” indsatte. Morten, som senere blev interviewet, inviterede mig under samtalen til at deltage i deres afdelingsfællesskab samme aften. En chance jeg naturligvis

¹ Indsatte, der går Fængselsbetjentene til hånd ved rengøring og ved uddeling af mad. Gangmanden er ofte omtalt som én af de velfungerende indsatte, idet gangmandsfunktionen giver mulighed for at være mere ude af cellen i løbet af dagen, dette ligeledes på egen hånd.

greb. Derudover anbefalede han, at jeg besøgte stedets skole, hvilket gav anledning til, at jeg fik kontakt med andre indsatte, som ligeledes inviterede mig til at deltage i afdelingsfællesskaber på andre afdelinger. Desuden blev jeg inviteret på gårdtur. De indsatte i Helsingør Arrest har dagligt ret til én times ophold i fri luft – en ”gårdtur” (Bilag14: Husorden, 2016). Under feltarbejdet deltog jeg i gårdturen to gange, på to forskellige afdelinger. I Helsingør Arrest er de indsattes gårdtur delt op, så gårdturen sker med den afdeling, hvor de er indsat og som de har afdelingsfællesskab med. Varetægtsfængslede med rocker- og banderelationer har ikke gårdtur med øvrige indsatte. Gårdturene blev vigtige for feltarbejdet, da jeg her fik mulighed for at skabe kontakt til nogle af de indsatte, som ikke var på værkstedet eller i arresthusets skole.

3.3.3. Fællesskabet

Som beskrevet blev jeg inviteret til at deltage i afdelingsfællesskabet på to forskellige afdelinger. Ligesom Søren Kristensen (2007) bemærker i sit feltarbejde på socialpsykiatriske væresteder, oplevede jeg det fordelagtigt at hjælpe med borddækning, afrydning med videre. Det gjorde mig til en mindre påfaldende observatør (Kristiansen, 2007: 231). Om end det kunne være vanskeligt, da de indsatte, med rette, betragtede mig som gæst. De aktiviteter, jeg indgik i under afdelingsfællesskabet, kan betegnes som ’deep hanging out’ hvilket indebærer, at man for eksempel spiller bordtennis, spiller backgammon eller ser fjernsyn (Ugelvik, 2011: 45). Tilgangen betød, at jeg fik lejlighed til at tale mere frit med de indsatte. Dét at opnå adgang til andres liv og oplevelser skal kontinuerligt forhandles i de sociale relationer og udvekslinger, man indgår i under det empiriske arbejde. (Tjørnhøj-Thomsen, 2003: 104). Derudover kan forskerens tilpasning af adfærd minimere oplevelsen af den sociale distance, som kan eksistere mellem forsker og informanter (Kristiansen, 2007: 231), hvilket jeg oplevede var tilfældet i sådanne interaktioner.

Idet afdelingsfællesskaberne er eneste tidspunkt, hvor de varetægtsfængslede har mulighed for at færdes forholdsvis ”frit” på deres afdeling, var der mulighed for at observere interaktioner. For mig blev det kilden til refleksion over, hvem der talte med hvem, og hvordan de talte med hinanden. Disse indsigter var væsentlige i forhold til, hvilke områder af de indsattes tilværelse, jeg senere inddrog i forskningsinterviewene.

3.3.4. Feltarbejdets etiske refleksioner

I feltarbejde generelt vil forskerens magt være begrænset af dét dialektiske forhold, som eksisterer mellem informant og forsker. Deltagerne kan frit forlade ”scenen”, og de godkender oftest forskerens tilstedeværelse (Kristiansen, 2007: 228). Når feltarbejdet foregår et sted som Helsingør Arrest, har informanterne selvsagt ikke samme mulighed for at forlade ”scenen”. Såfremt de valgte ikke at deltage i gårdturen eller afdelingsfællesskabet, blev de udelukket fra den daglige fælleskabsmulighed. Denne etiske problematik betød, at jeg tilstræbte at spørge de andre som deltog i den madgruppe, jeg var inviteret til at deltage i, om de også ville give tilladelse til min deltagelse.

Idet afdelingsfællesskaberne muliggjorde fri adgang til hinandens celler, blev jeg bekendt med ulovlige forhold. Disse ulovlige forhold omhandlede rygning af cannabis, viden om salg af cannabis og adgang til mobiltelefoner. Den amerikanske sociolog Ned Polsky (1967) siger om dette:

“If one is effectively to study adult criminals in their natural settings, he must make the moral decision that in some ways he will break the law himself. He need not to be a ”participant” observer and commit criminal acts under study, yet he has to witness such acts or be taken into confidence about them and not blow the whistle.” (Ferrel & Hamn, 1998: 261).

Med andre ord kan man sige, at det er en forudsætning for feltarbejdet i fængsler, hvorfor det bliver et spørgsmål af etisk karakter, hvordan forskeren forholder sig. I William Whytes (1943) klassiske studie ’Street Corner Society’ beskriver han, at en væsentlig etisk overvejelse handlede om, at han gennem feltarbejde fik kendskab til en række ulovligheder begået af centrale informanter (Kristiansen, 2007: 233). Whyte blev stillet mellem valget at kompromittere egne og samfundets regler af frygt for at tabe møjsommeligt opbyggede feltrelationer på gulvet. Whytes (1943) eksempel, som blandt andet omhandlede omfattende valgsvindel, som han af frygt for at miste feltrelationer selv deltog i, er naturligvis af en anden kaliber end de ulovligheder, jeg oplevede. Eksemplet er dog illustrativt i forhold til at belyse denne etiske problematik. Det er vanskeligt at formulere universelle handlingsvejledende regler, hvorfor man som forsker må gennemtænke, hvordan viden om ulovlige forhold skal håndteres (Kristiansen, 2007: 334). I mit tilfælde valgte jeg at udvise, hvad Minke (2012) kalder ’strategisk blindhed’, som henviser til, at man ganske enkelt vender ryggen til (Minke, 2012: 65). Min taktik blev at orientere de pågældende om, at jeg ikke kunne være en del af dette, men at jeg ikke ville videreformidle

min viden til personalet. I min analyse af potentielle omkostninger og gevinster vægtede jeg, at de ulovligheder jeg fik kendskab til, var forhold, som ikke umiddelbart syntes at være en stor overraskelse for personalet. De fleste var allerede vidende om, at den type forhold finder sted. Idet jeg valgte strategisk blindhed, er min viden om de nævnte forhold primært genereret via feltsamtaler og kvalitative forskningsinterviews.

3.3.5. Betydning af køn og alder

Alison Liebling (1999) beskriver i teksten 'Doing Research in Prison' at parametre, som køn og alder kan have betydning for feltarbejdet (Liebling, 1999: 160). Køn vil for eksempel kunne have en vigtig betydning, når det handler om forskerens adgang til forskellige dele af en social kultur (Kristensen & Krogstrup, 2015: 130). Idet arresthuse og fængsler må betegnes som mandsdominerede miljøer, da de fleste indsatte er mænd, vil køn kunne være betydningsfuldt. Jeg behøvede for eksempel ikke at bekymre mig om, hvorvidt min påklædning kunne udtrykke specielle signaler, hvilket ellers er velbeskrevet i metodelitteraturen (Minke, 2012: 75) Jeg kan af gode grunde ikke vide, hvordan mine data havde formet sig, hvis jeg havde været kvinde. I så fald, kan jeg forestille mig, at de indsattes sprogbrug ville modificeres, idet det ofte var temmelig grovkornet og til tider mandschauvinistisk. Derudover vil der være samtaleemner, jeg mere naturligt indgik i, end tilfældet var for en kvindelig kollega. Dette kan naturligvis opfattes stereotyp (Liebling, 1999: 160). Minke (2012) beskriver, at hun aldrig i løbet af sit feltarbejde opfattede sit køn som en barriere. Flere af de indsatte havde udtrykt, at de fandt det nemmere at være fortrolig med en kvinde, hvilket kan hænge sammen med en almen forestilling om, at kvinder er mere åbne for emotionel kommunikation end mænd (Minke, 2012: 75; Liebling, 1999: 160). På denne baggrund kan jeg ikke udelukke, at mine data kunne have formet sig anderledes. Men mit indtryk er dog, at det lykkedes mig at interagere med de indsatte på et emotionelt plan.

Forskerens alder vil endvidere kunne spille en central rolle for dataindsamlingen. Alderen kan, som det er tilfældet for kønnet, indvirke på den relation som skabes til aktørerne i feltet. Med mine 31 år oplevede jeg at blive accepteret af de indsatte i en position placeret mellem ung og voksen, hvilket dermed ikke bevirkede for stor distance til feltet eller min mulighed for at indgå i forskellige kontekster. For eksempel på den ene afdeling hvor der særligt var unge i tyverne, hvorimod flere på den anden afdeling var i trediveerne eller ældre.

3.3.6. Feltnoter

I de kontekster observationsstudier pågår, vil der ofte foregå forskellige aktiviteter, og forskellige personer vil interagere på kryds og tværs. Derfor vil det være umuligt at nedskrive alt, hvad der foregår, og endvidere er det vanskeligt at notere en samtale ordret (Minke, 2012: 65). Feltnoterne vil derfor være i form af kondenserede beskrivelser, hvor forskeren sammenfatter hændelser og situationer, der er indtruffet under observationerne (Kristensen & Krogstrup, 2015: 149). For at kunne gengive en bestemt situation, er det nødvendigt at tilskrive situationen en bestemt mening. Betydningen heraf er, at notatet ikke *er* virkelighed, men derimod forskerens tolkning af virkeligheden (Kristensen & Krogstrup, 2015: 148). Sociologen Alfred Schutz taler om, at observationsstudier rummer en fortolkningsmæssig kompleksitet, idet forskeren selv bærer en såkaldt relevansstruktur, hvorigennem tolkninger konstrueres. En sådan relevansstruktur kan være etableret i en fundamental anderledes kontekst, end den de observerede befinder sig- og handler i (Kristensen & Krogstrup, 2015: 76). Forskeren skal derfor forsøge at adskille egne tolkninger fra de nedskrevne feltnoter (Kristensen & Krogstrup, 2015: 148). Det har været særlig væsentligt for mig under feltarbejdet, idet jeg som beskrevet, *jf. 3.3. Indgang til feltet*, forinden havde kendskab og erfaring med undersøgelsesfeltet.

En vigtig metodisk refleksion angående feltnoter er, hvordan og ikke mindst hvornår disse nedskrives. Jeg havde inden feltstudiets start besluttet at medbringe en diktafon for at kunne indtale feltnoter på tidspunkter, hvor jeg var alene. Derudover medbragte jeg notesblok for at sikre relevante udsagn. Kombinationen af disse remedier fungerede, men jeg valgte hurtigt ikke at notere, når jeg var sammen med de varetægtsfængslede, da det syntes at indebære risiko for, at de indsatte følte sig overvåget og derfor kunne ændre adfærd (Kristensen & Krogstrup, 2015: 146). Det, at forskeren noterer under samvær med feltets deltagere, kan signalere, at udsagn anses som vigtige (Ugelvik, 2011: 30). Det blev jeg opmærksom på den første dag, hvor én af de indsatte kommenterede, at jeg tog noter i forlængelse af en anden indsats kommentar. Mine feltnoter er derfor skrevet umiddelbart efter hjemkomst eller ved små pauser i løbet af dagene.

3.4. Det kvalitative forskningsinterview

Som tidligere beskrevet i kapitlet, har mine observationer dannet grundlag for en forståelse af feltet, som satte mig i stand til at stille relevante spørgsmål i forbindelse med det kvalitative forskningsinterview. Kendetegnet ved det kvalitative forskningsinterview er, at man i interviewet:

”[...] forsøger at forstå verden ud fra interviewpersonens synspunkter, udfolde den mening, der knytter sig til deres oplevelser, afdække deres livsverden forud for videnskabelige forklaringer.” (Kvale & Brinkmann, 2015: 19).

Det kvalitative forskningsinterview adskiller sig fra det kvantitative interview ved ikke at have faststrukturerede punkter, der spørges ind til i en bestemt rækkefølge, men netop betoner interessen for informanternes egne perspektiver (Bryman, 2008: 437). Ønsket er at forstå de sociale fænomener ud fra aktørernes egne perspektiver og derved beskrive verden, som oplevet af subjekterne. En antagelse af at virkeligheden er dén, mennesket oplever og beskriver - er netop i tråd med dén fænomenologiske tilgang (Kvale & Brinkmann, 2015: 50), som denne undersøgelse indtager. Temaet bliver dermed interviewpersonernes levede hverdagsverden, hvorfor forskningsinterviews er en forskningsmetode, som *”[...] giver privilegeret adgang til menneskers grundlæggende oplevelse af den levede verden”* (Kvale & Brinkmann, 2015: 50).

I videnskabens tjeneste lægges samtidig afstand til det sociale fænomen ved hjælp af teoretiske og analytiske bestræbelser (Glavind, 2002: 57). Informanterne udfordres af den kvalitative interviewer til at give så nøjagtige beskrivelser som muligt af oplevelser, følelser og handlemønstre. Spørgsmålet om hvorfor interviewpersonen oplever, føler og handler, som de gør, er primært forskerens opgave at vurdere ud fra et fænomenologisk synspunkt (Kvale & Brinkmann, 2015: 50-51). I den henseende er det essentielle, at sociologiske begreber skal være betydningsdækkende, så de bevarer en tydelig forbindelse med de intentioner, interviewpersonerne udtrykker (Glavind, 2002: 57).

Denne undersøgelses forskningsinterview er udført som semistrukturerede interviews, karakteriseret ved, at intervieweren ofte vil have en række spørgsmål eller emner, der ønskes belyst. Interviewerne vil ligeledes have en del spillerum i forhold til udførelsen af interviewet (Bryman, 2008: 438). Intervieweren

vil oftest lede interviewpersonen frem til bestemte temaer, men ikke specifikke meninger om disse temaer (Kvale & Brinkmann, 2015: 52). Jeg havde netop ved hjælp af de gennemførte observationer udvalgt konkrete temaer, jeg ønskede belyst, og derfor formuleret overordnede spørgsmål, hvilket konstituerede undersøgelsens interviewguide. Interviewenes løse struktur betød, at informanterne havde friheden til at forfølge pointer, de selv oplevede som betydningsfulde. I den henseende er det som interviewer vigtigt at anvende metoden aktiv lytning, idet man på linje med fænomenologien bevarer en åben holdning til fænomenerne (Kvale & Brinkmann, 2015: 193). Eventuelle flertydigheder i interviewet undersøges via opfølgende spørgsmål samtidig med, at informanten opfordres til at konkretisere og explicitere (Glavind, 2002: 60).

Kvalitative forskningsinterviews er en interpersonel situation, hvor den frembragte viden konstrueres i samspillet mellem to mennesker. Den viden som produceres konstituerer derfor selve samspillet i den konkrete situation, som er skabt mellem interviewer og informant (Kvale & Brinkmann, 2015: 53). For at udnytte de muligheder, som er til stede i relationen, kan man med fordel tilstræbe, at interviewet ligner en hverdagsagtig, fortrolig samtale, hvor naturlige afbræk i interviewet kan åbne for et afslappet og naturligt samvær (Glavind, 2002: 60). Selv om konteksten for interviewenes gennemførelse for de fleste ikke vil kunne opfattes som hverdagsagtig, virkede det hensigtsmæssigt, at gennemføre interviewene i de indsatte celler. Fordelen ved cellen var, at den kunne opfattes som den indsatte hjemmebane, hvor personlige ejendele, vægudsmykning, fotos med videre kunne indgå som samtaleemner, hvorved scenen blev så hverdagsagtig som mulig (Minke, 2012: 86). Interviewene var endvidere karakteriseret ved, at informanterne ofte bryggede kaffe, gik rundt i cellen, rullede cigaretter med videre. Naturlige afbræk under interviewet, som jeg antager var mulige på baggrund af den relation, vi tidligere havde etableret. I lighed med observationsstudier giver det kvalitative forskningsinterview mulighed for at observere det nonverbale sprog, hvilket der ofte ses bort fra i interviewsituationer (Glavind, 2002: 65). Den nonverbale kommunikation kan for eksempel bestå i observation af, hvordan den indsatte placerede sig under interviewet med videre. Disse observationer kan blotlægge mekanismer, som eventuelt fungerer styrende for interviewpersonens handlinger. For eksempel fortæller det mig om Hans, som under hele interviewet lå fladt ned på sin seng, at han udviste en forholdsvis tilbagelænet indstilling til indsættelsen. En tilbagelænet tilgang som blandt andet var resultat af hans lange varetægtsfængsling. Det modsatte eksempel kunne være Jens, som i løbet af interviewet ofte tog hænderne op foran ansigtet. Kropssproget

udviste frustration og sårbarhed. Måske som konsekvens af, at han kun havde været varetægtsfængslet i kort tid.

3.4.1. Ethiske refleksioner

Idet denne undersøgelse omhandler et emne som vil kunne være følsomt for de implicerede, finder jeg det nødvendigt at reflektere over undersøgelsens etiske fundament. Ethiske problemstillinger i interviewforskning og ved observationsstudier, vil ofte opstå grundet de komplekse forhold, som er forbundet med at udforske menneskers private liv og derefter lægge beskrivelserne åbent frem (Kvale & Brinkmann, 2015: 107).

Kvalitative forskningsinterviews kan ikke betragtes som komplet åbne og med fri dialog mellem ligestillede. Forskningsinterviewet skal betragtes som en specifik professionel samtale, med et tydeligt asymmetrisk magtforhold mellem forsker og interviewperson, hvorfor dette ikke kan ses som en herredømmefri zone af konsensus og empati. Det, at forskeren har en videnskabelig kompetence, som betyder, at han for eksempel beslutter, hvilke spørgsmål der stilles, og hvilke svar der følges op på, skaber asymmetri. Endvidere vil forskeren som regel have monopol i forhold til at fortolke og rapportere, hvad informanten virkelig mente (Kvale & Brinkmann, 2015: 55-56). Magtudøvelsen behøver ikke ske forsætligt, men grundet de strukturelle positioner i interviewet, er der risiko for, at informanterne mere eller mindre utilsigtet udtrykker, hvad de forventer, interviewer-autoriteten gerne vil høre (Kvale & Brinkmann, 2015: 57).

Kvale og Brinkmann (2015) opstiller følgende etiske forhold, der vurderes vigtige for herværende undersøgelse (Kvale & Brinkmann, 2015: 116-121):

Informeret samtykke indebærer, at informanterne orienteres grundigt om undersøgelsens formål, samt deres mulighed for at trække sig og at undlade at svare på stillede spørgsmål. (Kvale & Brinkmann, 2015: 116). De betingelser for undersøgelser i Kriminalforsorgen, som jeg på forhånd skulle underskrive, omhandlede det informerede samtykke, hvilket ligeledes var tilfældet for den samtykkeerklæring, de interviewede informanter skulle underskrive (Bilag15, 2016). En udfordring ved informeret samtykke kan opstå, når feltarbejde indgår som metode i undersøgelsen, idet feltarbejdet ofte vil være af induktiv

karakter, hvor centrale spørgsmål og tematikker som oftest udvikler sig og tager form, mens feltarbejdet og databearbejdningen finder sted. Det kan derfor være vanskeligt på forhånd at informere aktørerne hundrede procent om undersøgelsens formål, og hvilken viden man er interesseret i (Kristiansen, 2007: 240). Idet mine observationer dannede grundlaget for interviewene, kunne jeg ikke fremkomme med en grundig orientering om formålet med interviewene, før de blev gennemført. Jeg orienterede aktørerne under selve observationsstudiet, men denne information tog mere form af 'tilstrækkeligt informeret samtykke', hvor der redegjordes for undersøgelsens generelle formål og design (Kristiansen, 2007: 240).

Fortrolighed indebærer, at den private del af data, som genereres ikke offentliggøres eller gøres genkendelige (Kvale & Brinkmann, 2015: 117). Et element i de vilkår Kriminalforsorgen på forhånd havde skitseret. Jeg gjorde derfor meget ud af at orientere informanterne om, at der i undersøgelsen ikke vil være referencer til steder og navne, så interviewpersonerne sikredes anonymitet. Dette var for nogle af de deltagende informanter et krav, mens andre ikke havde noget imod, og måske ligefrem, ønskede at deres navne skulle optræde.

Konsekvenser indebærer blandt andet, at man som forsker skal vurdere, hvorvidt inddragelse enten af hele den opnåede viden eller dele af den, vil kunne skade deltageren. Forskeren skal være bevidst om, at åbenhed og intimitet, som kendetegner forskningsinterviewet, kan være forførende og få deltagere til at afsløre information, de eventuelt senere fortryder at have givet (Kvale & Brinkmann, 2015: 118-119). Et udsagn jeg finder genkendeligt, hvorfor dele af enkelte interviews, ikke inddrages. Jeg vurderer, at den potentielle konsekvens er større, end informanterne ved interviewenes gennemførelse forudså.

3.4.2. Rekruttering af informanter og afgrænsning af undersøgelsen

Rekrutteringen af informanterne skete, som tidligere beskrevet, fortløbende under feltarbejdet, hvor jeg spurgte forskellige personer, enten under afdelingsfællesskaberne, gårdture med videre, om de ville lade sig interviewe under mere formelle rammer, end de indledende samtaler. Derudover oplevede jeg, at Henrik på egen foranledning henvendte sig, da han ønskede at dele sine oplevelser. Et kendetegn ved at rekruttere informanter under forhold, hvor de er frihedsberøvede kan være, at de ofte ikke har mere fornuftige ting at foretage sig. Frustration og kedsomhed i forhold til fængslets daglige rutiner og samtaler med medindsatte, bliver derfor ofte begrundelse for deltagelse i denne typer undersøgelser

(Copes & Hochstetler, 2010: 53). De indsatte, som har deltaget i denne undersøgelse, har næsten alle uden undtagelse anført lignende begrundelser. En anden årsag jeg finder værd at nævne er, at samtlige gerne vil bidrage til at give omverdenen mulighed for indblik i den situation, man som varetægtsfængslet i Danmark kan sidde under.

Som resultat af feltarbejdets forløb, opstod en naturlig afgrænsning af undersøgelsen. Som tidligere beskrevet, *jf. 2.6.1. afgrænsning af problemformulering*, omhandler denne undersøgelse ikke varetægtsfængslede i isolation, indsatte med rocker- og banderelationer eller personer med status som udlændinge. De personer, som inviterede mig til forskellige dele af arreststens sociale kontekst, var ikke rocker- og banderelaterede, isolerede eller ”udlændinge” og jeg valgte ikke at fokusere på disse grupper, blandt andet af tidsmæssige årsager. Desuden blev det af de indsatte italesat, at de to ”grupper” havde ganske andre vilkår, end de øvrige. På den baggrund har jeg fundet det relevant, i henhold til undersøgelsens analytiske generaliserbarhed, at fokusere på frihedsberøvede med nogenlunde samme vilkår.

3.4.3. Præsentation af de elleve mandlige informanter

Alder: Aldersmæssigt er mændene mellem enogtyve år og femogtres år.

Etnicitet: Fem af de elleve interviewede har anden etnisk baggrund end dansk.

Civilstatus: Otte af de elleve informanter har en kæreste eller en kone.

Knap halvdelen af de interviewede har børn, da fem af elleve har ét eller flere børn.

Længde på nuværende varetægtsfængsling: Varigheden af nuværende varetægtsfængsling er mellem én - og toogtyve måneder. Fire har været varetægtsfængslet i ét år eller mere.

Tidligere varetægtsfængslinger: For seks af elleve informanter er det første gang, de er varetægtsfængslet. De resterende fem mænd har været varetægtsfængslet mellem én og tre gange forinden aktuel indsættelse.

Aktuel status på varetægtsfængslinger: Ni informanter er varetægtsfængslede. Heraf har én fået dom, der dog er anket, og derfor fortsat sidder varetægtsfængslet. To af de elleve har fået dom, og afventede overføring til afsoning enten i ét lukket - eller åbent fængsel.

Status på besøgs- og brevkontrol: Ti af de elleve har, eller har været underlagt besøgs- og brevkontrol. Længden på besøgs- og brevkontrol har varieret hos den enkelte, hvor nogle har haft det under hele varetægtsfængslingen, mens andre har haft det en kortere periode. Det er forskelligt, om informanterne har eller har haft fuld eller delvis besøgs- og brevkontrol.

4. Teoretisk ramme

Som beskrevet i metodekapitlet er casestudiet kendetegnet ved, at teorien fungerer som en ramme, hvorfra casen afgrænses og struktureres. Indsamlingen af empirien er gennemført induktivt, hvorefter teorien er udvalgt. Brugen af forskellige teorier i undersøgelsens analyse bidrager til at minde om de skævvridninger og grænser, de begrebsmæssige rammer giver. Derfor er teorierne for eksempel ikke udvalgt ud fra bestemte videnskabsteoretiske idealer, men udelukkende som bidrag til at skabe en teoretisk forståelse af det udvalgte case-element. Undersøgelsens hovedteoretikere og anvendelsen af deres teorier præsenteres i dette kapitel. Derudover benyttes andre teoretikere, hvor deres teoretiske forestillinger, skønnes at kunne bidrage til forståelsen.

4.1. Teoripræsentation

4.1.1. Erving Goffman

Den canadisk-amerikanske sociolog Erving Goffmans (1922-1982) studie, af det han betegner som 'totale institutioner' samt sådanne institutioners implikationer for de mennesker der institutionaliseres i disse, anses som et hovedværk inden for Chicago-traditionen. Goffman anvendes i undersøgelsen som forståelsesramme til det, der karakteriserer totale institutioner. Hvilket Helsingør Arrest karakteriseres som i undersøgelsen.

I bogen 'Anstalt og Menneske' (1967 [1961]) definerer Goffman den totale institution som:

"Et opholds- og arbejdssted, hvor et større antal ligestillede individer sammen fører en indelukket, formelt administreret tilværelse, afskåret fra samfundet udenfor i en længere periode." (Goffman, 1967 [1961]: 9).

Goffman anvender begrebet klienter om de mennesker, som befinder sig inden for den totale institution². Klienterne oplever under opholdet i institutionen personlighedskrænkelser i en sådan grad, at deres adfærd ændres hvilket resulterer i, at de påtager sig institutionens måde at leve på (Goffman, 1967 [1961]: 19). Goffman argumenterer, ligesom det er tilfældet for flere af studierne inden for Chicagoskolen for,

² Klienterne benævnes i nærværende undersøgelse som varetægtsfængslede, indsatte eller frihedsberøvede.

at den totale institution som for eksempel fængslet, skaber en tilværelse, som adskiller sig fra tilværelsen i det omkringliggende samfund. Goffman beskriver, at klienterne i den totale institution aktivt har mulighed for at gøre brug af forskellige tilpasningsformer. Goffman påpeger, at disse tilpasningsformer ikke skal ses som en direkte udfordring af institutionen. Men derimod som en måde hvorpå klienten forsøger at få det bedste ud af opholdet i den totale institution, hvilket for eksempel kan komme til udtryk ved anskaffelse af forbudte goder (Goffman, 1967 [1961]: 46; 152). Sådanne tilpasningsformer giver, ifølge Goffman, klienten "[...]vigtige beviser for, at han stadig er sin egen herre og har kontrol over sit fysiske miljø" (Goffman, 1967 [1961]: 47). Goffman indikerer hermed, at den totale institution som magtinstans ikke fuldkommen styrer klienten, men at han aktivt kan udvikle modstrategier.

4.1.2. Birte Bech-Jørgensen

Hverdagslivet kan ifølge den danske kultursociolog Birte Bech-Jørgensen (1939-) ikke defineres med sociologiske begreber. Dét, som kan defineres, er hverdagslivets betingelser og håndteringerne af disse (Bech-Jørgensen, 1994: 17; Jacobsen & Kristiansen, 2014: 13). I bogen 'Når hver dag bliver hverdag' (1994) opstiller Bech-Jørgensen, med udgangspunkt i unge kvinders arbejdsløshed, en teoretisk ramme for at forklare, hvad der sker når den velkendte hverdag, brydes op eller skrider sammen (Bech-Jørgensen, 1994: 13). Teorien anvendes i undersøgelsen som teoretisk begrebsramme i forhold til at forstå de processer, de varetægtsfængslede udsættes for ved dét brud fra den kendte hverdag, som varetægtsfængslingen repræsenterer.

Birthe Bech-Jørgensen afgrænser sit hverdagslivsbegreb sådan, at "*hverdagslivet er det liv, vi lever, opretholder og fornyer, genskaber og omskaber hver dag*" (Bech-Jørgensen, 1994: 17).

'Selvfølgeligheder' er ifølge Bech-Jørgensen hverdagslivets grundlæggende betingelse, hvorfor der uden disse ikke ville være et hverdagsliv (Bech-Jørgensen, 1994: 142). Selvfølgeligheden indebærer, at vi tager store dele af vores verden for givet. Selvfølgelighedernes oprindelse fortaber sig i fortiden - de genskabes og omskabes kontinuerligt, så de rækker ind i fremtiden (Bech-Jørgensen, 1994: 143). Bech-Jørgensens selvfølgelighedsbegreb er stærkt inspireret af Alfred Schutzs begreb 'den naturlige indstilling', som inkluderer, at enhver fortolkning af verden hviler på lagre af tidligere livserfaringer (Schutz, 2005: 81). Ifølge Schutz er den naturlige indstillings konsekvens, at verden fremstår givet,

hvorfor vi ikke betvivler eksistensen af verden eller vores evne til at handle i den (Schutz, 2005: 80; Bech-Jørgensen, 1994: 8-9). Den naturlige indstilling opretholdes, ifølge Schutz, så længe, der ikke sker store omvæltninger i det sociale liv, således at individets erfaringslager er tilstrækkeligt til at håndtere de begivenheder, som opleves. Sker der en omvæltning som ligger uden for eller i modstrid til erfaringslageret, som den naturlige indstilling forudsætter, opstår en form for kaos, hvori tidligere overbevisninger revideres (Schutz, 2005: 107).

Selvfølgheden beror, ifølge Bech-Jørgensen, på gentagelser. Dét, at nogle fænomener genkendes og tillægges betydning som selvfølgelige, forudsætter skelnen. Såfremt der ikke er meget at tage sig til, som tilfældet er som varetægtsfængslet, bliver hverdagslivet forskelsløst. Der er ikke meget, der kan genkendes som forskelligt fra andet – tiden og livet synes uforanderligt. Det virker, som der intet sker, der gør en forskel (Bech-Jørgensen, 1994: 144). I forlængelse heraf beskriver Bech-Jørgensen, det hun kalder 'selvfølgelighedens symbolske orden'. Den første forudsætning for, at selvfølgeligheder struktureres som orden, er, at vi *skelner, genkender, miskender, tildeler betydning og gør betydningsløst* (Bech-Jørgensen, 1994: 144). Den anden forudsætning for orden er gentagelser, eksempelvis kropbevægelser, tanker med videre. Gentagelser i form af vaner og rutiner skaber regelmæssighed og kontinuitet, der frembringer overskuelighed – de ” [...] skaber ikke bare orden i livet, men også liv i orden ” (Bech-Jørgensen, 1994: 145).

Som tidligere beskrevet, medfører omvæltninger, som ligger uden for den naturlige indstilling eller selvfølgeligheder, en form for kaos. Bech-Jørgensen arbejder i den henseende med tre forandringstyper: forskydninger, skred og brud. Forandringstyperne dækker over mere eller mindre mærkbare forandringer af hverdagslivets betingelser. Forskydninger er ifølge Bech-Jørgensen de mindst omfattende og mest umærkbare forandringer, og disse opstår hver eneste dag (Bech-Jørgensen, 1994: 111). Sådanne forskydninger vurderer jeg som vanskelige at identificere i nærværende undersøgelses empiriske materiale, hvorfor disse ikke behandles i analysen. Brud karakteriseres som omfattende og mærkbare forandringer, som på én gang omstrukturerer hverdagslivets selvfølgeligheder – for eksempel en øjeblikkelig varetægtsfængsling.

Skred er indbyrdes forbundne forandringer, som udløses, når der sker et vis antal forskydninger i selvfølgeligheden (Bech-Jørgensen, 1994: 111). Skred er derfor en længerevarende proces til forskel fra et brud (Bech-Jørgensen, 1994: 113). Bech-Jørgensen beskriver i sin analyse skred i form af 'skred i

tidsmæssige selvfølgeligheder'. Det første skred indebærer, at det er svært at få tiden til at gå, idet der er for lidt at tage sig til, hvorimod det andet skred indebærer, at tiden går i stå, fordi der ikke sker noget overhovedet (Bech-Jørgensen, 1994: 121-122). I præsentationen fokuserer jeg på 'det andet skred'. Det andet sked karakteriseres ifølge Bech-Jørgensen ved, at hverdagslivets rutiner, tidsnormer og sociale rytmer er brudt op. De tilbageblevne aktiviteter tillægges en uvirksom betydning, og aktiviteten skaber kun uforanderlighed – *"hver dag bliver hverdag"* (Bech-Jørgensen, 1994: 121). Når hver dag bliver hverdag, bliver det svært at skelne begivenheder fra hinanden og indsætte dem i kendte og målbare tidsforløb. Ifølge Bech-Jørgensen vil *"tiden fremstå som mere og mere uddifferentieret daglig tid. Det bliver udefrakommende hændelser [...] der frembringer forskelle mellem dagene"* (Bech-Jørgensen, 1994: 121).

Gennem justeringer, vil disse forandringstyper blive forsøgt korrigeret, med det formål at genoprette selvfølgeligheder (Bech-Jørgensen, 1994: 147). Forandringer i en symbolsk orden kan både være internt og eksternt betingede - her vil fokus være på de eksterne. Eksternt betingede forandringer karakteriseres af Bech-Jørgensen, som forårsaget af samfundsskabte institutioner (Bech-Jørgensen, 1994: 178). Eksternt betingede forandringer håndteres ved at opretholde kendte rutiner, hvilket som regel er umuligt, da betingelserne for rutinerne er ændrede. Det afføder nye håndteringer – rutinerne må derfor justeres i forhold til de eksternt betingede forandringer (Bech-Jørgensen, 1994: 261). 'Håndteringer' frembringes *"[...] i det spillerum af betydninger, der opstår i grænseområderne mellem selvfølgeligheder og kaos"* (Bech-Jørgensen, 1994: 178). 'Håndteringerne' kan ifølge Bech-Jørgensen få utilsigtede konsekvenser. For eksempel selvbeskyttelse i form af fysisk tilbagetrækning fra rutinemæssige aktiviteter, som forstærker den samfundsskabte udelukkelse, som håndteringen var reaktion på (Bech-Jørgensen, 1994: 178).

Bech-Jørgensen anvender begrebet 'hverdagslivskræfter' til at beskrive vitale ressourcer, der kan opstå i hverdagslivet. Disse kræfter kan både forandre hverdagslivet og gøre hverdagslivet meningsfyldt og modstandsdygtigt overfor kontrol og magtudøvelse. Hverdagslivskræfterne artikuleres alt efter tid og rum, sociale og kulturelle forhold (Bech-Jørgensen, 1994: 274). Ifølge Bech-Jørgensen er hverdagslivskræfterne et begreb, som henviser til at mennesker ikke kun styres af ydre samfundsskabte kræfter, men at vi indenfor hverdagslivets betingelser selv udvikler indre kræfter. Dette sker upåagtet,

men vi kan mærke, en udvikling, idet vi begynder at føle os stærke – ”*i stand til at gøre noget*” (Bech-Jørgensen, 1994: 275). Hverdagslivskræfterne udvikles, når vi forholder os til noget, når vi tager stilling, og når vi tror på, at vore handlinger giver mening. Disse indre aktiviteter er forbundet med ydre aktiviteter, såsom kropsbevægelser, kommunikation med videre. Det er ifølge Bech-Jørgensen kropsbevægelserne, hvorigennem de indre bevægelser udtrykkes (Bech-Jørgensen, 1994: 275). Her placerer Bech-Jørgensen sig tæt på Schutz, som beskriver hvordan vore kropsbevægelser gennemfører overgangen fra indre - til ydre tid, hvorfor menneskets virksomme handlinger tilhører begge (Schutz, 2005: 90; Bech-Jørgensen, 1994: 122). Hverdagslivskræfterne udvikles, når noget betydningsfuldt er på spil. Men de udvikles ikke, hvis noget tolkes meningsløst. I så fald nedkøles følelserne, og kroppene forholder sig afvisende eller tilbagetrukne. Når hverdagslivskræfterne forbindes med handlekraft er de stabiliserende eller transformerende, hvorved de medvirker til at forny eller opretholde hverdagslivets handlerum (Bech-Jørgensen, 1994: 277).

4.1.3. Michael Herzfeld

I bogen ’The Social Production of indifference’ (1992) beskriver antropologen Michael Herzfeld (1947-), hvordan bureaukratiets underkendelse og ’absorption’ af dets klienters tid medfører, at klienterne placeres i en magtesløs position (Herzfeld, 1992: 170). At bureaukratiet fungerer sådan er ikke unikt for fængselsverdenen, men synes at bidrage til en teoretisk forståelse af, hvordan det at være hensat i en venteposition kan sættes i relation til udøvelsen af magt. Netop denne venteposition er ét af de caseelementer, som de varetægtsfængslede italesætter.

Herzfeld beskriver, hvordan magt er et diffust koncept, men at det mest håndgribelige indbegreb af magt i relation til den bureaukratiske praksis, kan anskues i relation til ”*yoking the timelessness of the state to the pace and timing of specific interactions*” (Herzfeld, 1992: 162). Herzfeld eksemplificerer dette ved at beskrive, hvordan klienten ofte og gentagende gange, bliver mødt med udtrykket ”kom tilbage i næste uge”, hvilket ifølge Herzfeld illustrerer bureaukratiets evne til at afkræve klienten en form for lydighed. På den måde udtrykkes bureaukratiets kontrol over klienternes tid (Herzfeld, 1992: 162). Klienten er henvist til en position, hvor han blot kan afvente en afgørelse, som han ingen indflydelse har på (Herzfeld, 1992: 163).

Resultatet af interaktionen mellem klient og bureaukrat er, at værdien af klientens tid underkendes, sammenlignet med bureaukratiets tid (Herzfeld, 1992: 173). Klientens tid absorberes således af bureaukratiet (Herzfeld, 1992: 170). Herzfeld eksemplificerer dette med sætningen: *"can't you see I'm very busy?"* (Herzfeld, 1992: 162). Herzfeld udtrykker i sin fremstilling, at det ikke skal opfattes sådan, at alle bureaukrater er selvcentrerede tyranner, men at det er bureaukratiets organisering, som absorberer klientens tid (Herzfeld, 1992: 166).

4.1.4. Pierre Bourdieu

Den franske sociolog Pierre Bourdieu (1932-2002) beskriver i værket 'Pascalian Meditations' (2000), hvordan tid og magt er nært forbundne fænomener, idet *"the art of 'taking one's time', of 'letting time take it's time' [...] of making people wait [...] is an integral part of the exercise of power"* (Bourdieu , 2000 [1997]: 228). Bourdieus anvendelse i analysen vil, ligesom Herzfeld, have fokus på at opnå teoretisk forståelse for de indsattes venteposition.

Bourdieu's citat udtrykker, at dét at besidde magt til at lade andre vente, er en grundlæggende form for magtudøvelse. Ifølge Bourdieu kan beføjelsen til at styre andres tid muliggøre strategisk magtudøvelse baseret på muligheden for at manipulere med andres forhåbninger. Det er kun muligt at udøve denne form for magt, såfremt den afventende har noget 'på spil' – enten i form af ønsket om at opnå noget eller angst for at miste (Bourdieu , 2000 [1997]: 230). Det at afvente indebærer *"submission: The interested aiming at something greatly desired durably – that is to say for the whole duration of the expectancy – modifies the behaviour of the person who 'hangs' as we say, on the awaited decision"* (Bourdieu , 2000 [1997]: 228). Bourdieu beskriver at det, at besidde rollen som den afventende, indebærer en form for underkastelse eller lydighed, som ifølge Bourdieu kan resultere i, at den afventendes handlinger ændres.

Et andet aspekt af den tætte relation mellem tid og magt, som Bourdieu påpeger det, er, at konsekvensen af ventetiden ikke kun fratager den afventende social værd og kontrol, men også fastholder i uvished og usikkerhed. Bourdieu beskriver:

"absolute power is the power to make oneself unpredictable and deny other people any reasonable anticipation, to place them in total uncertainty by offering no scope to their capacity to predict" (Bourdieu , 2000 [1997]: 228).

4.1.5. Michel Foucault

Den franske filosof og historiker Michel Foucault (1926-1984) beskriver i sit klassiske værk 'Overvågning og straf: Det moderne fængsel' (1975) straffens historiske udvikling fra 1700-tallets anvendelse af offentlig tortur til nutidens mere subtile afstraffelsesmetoder, hvor straffen ifølge Foucault består af indespærring og disciplinering af mennesket gennem overvågning. I herværende undersøgelse vil det netop være Foucaults perspektiver på disciplineringen af mennesket gennem overvågning, som vil være i fokus.

Foucault beskriver, hvordan disciplinen forbindes af tid og rum. Den disciplinerende magt knyttes blandt andet til små overvågede enheder, samt til tidsmæssig opdeling i form af minutøse tidstabeller, hvor døgnets timer og minutter er genstand for regulering (Nilsson, 2009: 99). Ifølge Foucault er det aflukkede rums kendetegn, et beskyttet sted for den disciplinære monotoni. Fængselsceller synes at være et udmærket eksempel herpå (Foucault, 2002 [1975]: 157). Tidsplanens tre vigtigste fremgangsmåder er ifølge Foucault at etablere skanderinger, anvise bestemte tvangsmæssige beskæftigelser og regulere en cyklus af gentagelser – som han betegner styringen af aktiviteter og tidsplaner (Foucault, 2002 [1975]: 165). Den disciplinære magts succes skyldes enkle instrumenter, hvilket Foucault betegner som den hierarkiske overvågning (Foucault, 2002 [1975]: 189). Den hierarkiske overvågning henviser til, hvordan de lukkede- og opdelt rum - hvor individet er indføjjet på sin faste plads - kontrolleres til mindste bevægelse. Alle begivenheder registreres og et sådant apparat, hvor teknikker til at gøre det muligt at holde opsyn, skaber magtvirkninger. Tvangsmidlerne synliggør de personer, hvorpå midlerne anvendes. I det perfekte overvågningssystem er hver enkelt overvågning derved en del af magtens samlede funktion (Foucault, 2002 [1975]: 187; 214). Foucault fremhæver den engelske filosof Jeremy Benthams (1748-1832) opfindelse Panoptikon – ”det altseende øje” (Nilsson, 2009: 101). Panoptikkens funktion var at sætte den indsatte i en bevidst og permanent tilstand af synlighed, hvilket sikrer magtens automatiske funktion. Bentham opstillede princippet om, at magten er synlig og ukontrollabel. Den indsatte vil uden ophør kunne udspioneres fra det centrale tårn. Selv om overvågning måske ikke sker, - vil der altid være en latent mulighed. (Foucault, 2002 [1975]: 218).

Foucault beskriver, at der med magt altid skabes modmagt. Modmagten er en del af magtrelationen (Lauesen, 1998: 34; Ugelvik, 2011: 60). Magt skal altså knyttes til forskellige former for modstand, der

kan antage mange former og strategier (Lauesen, 1998: 34). Overordnet kan siges, at modmagtspraksisser skal ses i relation til specifikke magtformer (Ugelvik, 2011: 61). I fængslet kan modmagt eksempelvis bruges til at undslippe monotoni og kedsomhed, som styringen af aktiviteterne, altså de minutiøse tidsplaner, indebærer på hverdagslivet (Ugelvik, 2011: 62-63). Foucaults magtopfattelse har udgangspunkt i konkret magtudøvelse, hvorfor den lader empirien komme til orde. Det bliver således muligt at trænge dybere ind i magtrelationerne og afdække sider af fængslets funktion og virkemøde (Lauesen, 1998: 40).

4.1.6. Torsten Kolind

Den danske antropolog Torsten Kolind (2004) har ved at undersøge indsattes afsoningsoplevelser i moderne vestlige fængsler argumenteret for, hvordan den tidsbestemte frihedsberøvelse virker som straf (Kolind, 2004: 39). Kolind argumenterer for, at frihedsstraffen består i, at den indsatte fratages muligheden for at leve op til de fordringer, som stilles for at skabe egen identitet (Kolind, 2004: 39). Kolind beskriver, at moderne identitetslogik er kendetegnet ved, at tiden er 'tom', og at det moderne identitetsprojekt handler om at udfylde den 'tomme tid' med 'subjektiv væren'. Måden, hvorpå vi bruger den tomme tid, hvordan vi fylder den med subjektiv væren, fortæller hvem vi er, hvorfor "*vi ikke må sløse med tiden, tiden skal investeres, og afkastet af denne investering er identitet*" (Kolind, 2004: 41-42). Det paradoksale ved de frihedsberøvedes situation er, at de har masser af tid – tom tid, hvori straffen netop består. Tiden bliver de indsattes værste fjende. Tiden i fængslet er 'død tid', tid som skal overstås, så man kan komme videre, så tiden igen kan fyldes ud. Den indsattes tid er frataget ham og i stedet tildeles han fængslets tid, hvorfor tiden ikke opfattes som en ressource i en selvidentitetsdannelse (Kolind, 2004: 44). Kolind beskriver, at følelsen af selv at kunne bestemme over vore handlinger i vores tid er associeret med dét, at være menneske. Umyndiggørelsen skal derfor ses i relation til moderne identitetsideologi. Når styringen af livet overtages af andre, som bestemmer hvornår man skal stå op, have besøg, låses inde med videre, påvirker det selvidentitetsdannelsen (Kolind, 2004: 46). De indsatte oplever, ifølge Kolind, magtesløshed i relation hertil. De indsatte oplever, at deres skæbne med ét overlades til et system, hvis rationale er svært gennemskueligt (Kolind, 2004: 46-47). Magtesløsheden opleves endvidere på hverdagsplan, hvilket refererer til den daglige aktivitet og egen individuelle rytme, som vi selv er herre over. Den rytme, den indsatte har uden for arresten, ændres ved indsættelsen til fængselsrytmen (Kolind, 2004: 48). Den indsatte bestemmer ikke længere, hvornår han vil ringe, have

besøg, komme i bad og så videre. Den indsatte må affinde sig med nedværdigelsen i konstant at skulle spørge om lov (Kolind, 2004: 48). Magtesløsheden på hverdagsplan udvikler den logik, kaldet 'bagatellens tyranni', hvilket ifølge Kolind henviser til overdreven opmærksomhed på bagateller. Bagatellerne bliver vigtige, fordi fængslet regulerer dem. Men mere grundlæggende, fordi det er ens identitetsprojekt, der er på spil, idet ” [...] *de små rettigheder i hverdagen bliver vigtige medier, gennem hvilke selvet genopbygges*” (Kolind, 2004: 49).

5. Analysestrategi

Som tidligere beskrevet i undersøgelses metodekapitel, anvendes casestudiet som specialets forskningsstrategi. Som konsekvens heraf vil undersøgelsens teoretiske ramme bidrage til at identificere mønstre i de gennemførte kvalitative interviews. Analysen er opbygget så den inddrages i tre delanalyser, der behandler de temaer, som findes mest relevante i forhold til hvad bearbejdningen af det empiriske materiale har vist. Dette med henblik på at besvare undersøgelsens problemformulering. Herunder præsenteres delanalyserne.

5.1. Analysetemaer

5.1.2. Delanalyse: At blive varetægtsfængslet

Denne delanalyse fokuserer på, hvordan de varetægtsfængslede oplever den, ofte, pludselige overgang fra frihed til arresthus. Herunder hvilke aspekter der tillægges særlig stor betydning for den nye hverdag. Endvidere hvordan informanterne tillægger forskellige måder at håndtere varetægtsfængslingens betydning for hverdagen.

5.1.3. Delanalyse: Magtteknikker og straf

I denne analysedel vil der være fokus på, hvordan forskellige aspekter af de indsatte tilværelse i Helsingør Arrest, kan sættes i relation til forskellige perspektiver på magt. Derudover analyseres, hvordan tid som straf i det moderne samfund kan anskues i relation til menneskets identitetsdannelse i moderniteten.

5.1.4. Delanalyse: Sociale relationer og positioner

Analysedelen handler om, hvordan sociale relationer under varetægtsfængslingen opleves af de indsatte. I analysen indgår perspektiver på relationen mellem de indsatte, såvel som relationer mellem de indsatte og Helsingør Arrest fængselsbetjente.

6. Analyse

6.1. Delanalyse: At blive varetægtsfængslet

At blive varetægtsfængslet indbefatter en overgang fra frihed til øjeblikkelig frihedsberøvelse. Dette sker oftest uden længere varsel. Herværende delanalyse beskæftiger sig med informanternes oplevelse af det øjeblikkelige brud med den hverdag, de havde før indsættelsen i Helsingør Arrest.

Delanalysen vil således have fokus på bruddet, hvordan det kommer til udtryk, samt på hvordan bruddet påvirker de varetægtsfængslede hverdag.

6.1.1. Bruddet – varetægtsfængslingen som en ny virkelighed

”Varetægtsfængslingen kom som et chok og helt uventet. Jeg vidste jo ikke, det ville ske. Det var bare bang – så skete det fra den ene dag til den anden.” (Niels: 3).

Niels’ beskrivelse af, hvordan hans varetægtsfængsling kom som et chok og var uventet, karakteriserer måden, hvorpå mange varetægtsfængslede indsættes. De varetægtsfængslede udsættes for omfattende og mærkbare forandringer, som med ét omstrukturerer hverdagslivets selvfølgheder, kendetegnet som brud (Bech-Jørgensen, 1994: 111).

Morten beskriver hvordan hverdagen med ét gik fra at være selvfølgelig til totalt forandret.

”[...]jeg sidder en tirsdag morgen i vores lejlighed. Min kæreste er ude og løbe, og jeg har været ovre med børnene i skolen. Og så stormer de [politiet] ind, banker døren ned og kommer ind. Og så bliver jeg anholdt.” (Morten: 4)

De varetægtsfængslede indsættes i, hvad Erving Goffman betegner som den totale institution (Goffman, 1967 [1961]: 9). Ifølge Goffman ankommer de varetægtsfængslede med ydre adfærds- og holdningsmønstre, der var antaget som givne, indtil ankomsten på institutionen (Goffman, 1967 [1961]: 18). Disse adfærds- og holdningsmønstre kan ses i relation til hverdagens selvfølgheder, da de indre aktiviteter ifølge Bech-Jørgensen er forbundet med de ydre aktiviteter (Bech-Jørgensen, 1994: 275). Hassan beskriver netop, hvordan han oplever arresthuset, som en helt anden verden, idet man låses inde, ikke

har telefoner og ikke har råderet over egen tid (Hassan: 1). Bruddet med det velkendte beskrives af flere informanter som overvældende, hvorfor særligt den første periode af varetægtsfængslingen opleves vanskelig (Ahmad: 3; Ali: 4; 7; Hassan: 7; Henrik: 3; Jens: 4; Khalid: 9; Mohamed: 5; Niels: 3). Hassans citat eksemplificerer dette:

”Jeg ved bare, at for enhver der kommer herind, så bliver det ’stramt’ for dig de første to uger.” (Hassan: 7).

Ét aspekt ved det pludselige brud, som flere informanter beskriver som vanskelig er, at vante adfærdsmønstre ikke længere er mulige. De fleste mennesker oplever dét at kunne bevæge sig frit som en selvfølgelighed. Noget vi ikke betvivler, som formuleret af Schutz (Schutz, 2005: 81). Khalid beskriver, hvordan arresthuset er anderledes, idet din dør kun åbnes et par gange dagligt, hvorimod man er vant til at kunne gøre, hvad der passer én (Khalid: 9). Jens beskriver, at det skræmmer ham, pludselig at være fuldstændig afhængig af andre. Den første tid som varetægtsfængslet blev han, som en konsekvens heraf, nødt til at tage beroligende medicin (Jens: 3). Henrik beskriver, hvordan han sammenligner indsættelsen med en skilsmisse, hvor *”alt hvad du havde, det bliver bare taget fra dig”* (Henrik: 7). Henrik beskriver endvidere, at det der tidligere har været selvfølgeligt - såsom sollys, daglig motion med videre, ikke længere er muligt (Henrik: 4).

Det er særligt den første tid efter bruddet fra den kendte verden, der opleves voldsomt for de fleste. Idet man med ét bevidstgøres om, at elementære aspekter af hverdagslivet ikke længere er selvfølgelige. Konsekvensen er, ifølge Jens, ”lammende kaos”, ”hvor tankerne flyver rundt i hovedet på én” (Jens: 4). For de fleste informanter er omvæltningen fra frihed til indsat i modstrid til deres erfaringslager, som Alfred Schutz’s naturlige indstilling forudsætter (Schutz, 2005: 107). Niels beskriver i den sammenhæng sine reaktioner ved varetægtsfængslingen som naturlige, idet det var første gang, han blev varetægtsfængslet. Noget han skulle vænne sig til (Niels: 3). Derimod er dét at blive varetægtsfængslet en velkendt virkelighed for andre af de interviewede. Dette kan have betydning for, hvordan de håndterer og reagerer på varetægtsfængslingen. Hassan beskriver:

” [...] du har jo lært mange ting den første gang. Derfor er det ikke det samme, hvis du kommer ind og sidde anden gang. Der er meget forskel. For når du kommer ind at sidde første gang, så ved du jo ikke, hvad det er, du er gået ind til. [...] Jeg vidste ikke noget om fængslet [arresthuset]. Men anden gang, så vidste jeg godt, hvordan det var.” (Hassan: 9).

Som tidligere beskrevet indebærer selvfølgeligheden, at vi tager store dele af verden for givet. Selvfølgeligheder kan genskabes og omskabs, så de rækker ind i fremtiden (Bech-Jørgensen, 1994: 143). Hassans beskrivelse kan i relation hertil tolkes som resultat af, at han grundet tidligere varetægtsfængslinger kan genskabe selvfølgeligheder. Morten beskriver, at ”[...] det er jo ikke første gang, så jeg kender jo godt lidt, hvordan det foregår” (Morten: 9). I den henseende beskriver han, at han på forhånd blandt andet var bekendt med arresthusets officielle- samt uskrevne regler. Khalid, der ligeledes tidligere har været varetægtsfængslet beskriver, at selvom sidste varetægtsfængsling er år tilbage, så ”[...] sidder [det] jo nok i én alligevel” (Khalid: 9). De varetægtsfængslede, som har erfaring fra ”systemet”, fortolker den nye virkelighed, som bruddet har medført, ud fra tidligere erfaringslagre. Som konsekvens kan ses, at tilvænningsperioden for nogle bliver kortere, idet tidligere selvfølgeligheder netop kan ”genskabes” for dem, som tidligere har oplevet bruddet. Dog synes det ’øjeblikkelige brud’ fortsat indgribende, som det er tilfældet for førstegangs-varetægtsfængslede. Khalid udtaler, at ”[...] lige meget hvad, så er det lort” (Khalid: 9).

6.1.2. Den strukturerede tid

Uden for arresthuset er det at styre egen tid forbundet med selvfølgelighed – det er ikke noget, vi reflekterer over eller tillægger stor betydning. Som tidligere beskrevet tydeliggør den manglende mulighed for at styre egen tid et brud med hverdagens selvfølgeligheder. Når de varetægtsfængslede indsættes i arresthuset, mødes de af en struktureret hverdag, idet dagene er opbygget ud fra fastsatte tidsrammer, som de indsatte skal følge. I Goffmans terminologi kan dette betegnes som ensretning (Goffman, 1967 [1961]: 37). Eksempler kan være morgenvækning, arbejde, udlevering af frokost, gårdtur, fællesskaber med videre. Ifølge Foucault er den disciplinerende magt kendetegnet ved ensretning (Nilsson, 2009: 99). Arresthuset kan derfor ses som et beskyttet sted for den disciplinære monotoni, hvor styring af aktiviteter og tidsplaner udgør en del af arresthusets magt over de indsatte.

For flere indsatte er den minutiøse tidsplan, det pejlemærke, der beskriver en typisk dag i Helsingør Arrest. (Ali: 8; Hans: 10; Mohamed: 8; Morten: 7; Niels: 6-7). Eksemplificeret i citatet:

”[...] i hverdagen står jeg op ca. 06.15-06.30. Så får jeg morgenmad, drikker kaffe. Og så kommer de [fængselsbetjentene] og siger godmorgen kl. 7. [...] Så går jeg på arbejde kl. 7.45 til kl. 11.30. Så er der frokost til 12.15. Fra kl. 12.15 til kl. 14 er jeg på arbejde. Så kommer jeg op [...] den ene dag er der gårdtur næsten med det samme, den anden dag er vi låst inde. Så tager jeg på gårdtur, så går jeg op og tager et bad. Så er vi låst inde, indtil de siger godnat kl. 20.” (Morten: 7).

Med magt følger altid modmagt, ifølge Foucault (Lauesen, 1998: 34; Ugelvik, 2011: 60) Et eksempel herpå kan ses i Hans og Mortens udtalelser om, hvordan de hver dag står op før den officielle ”morgenvækning” klokken syv (Hans: 10; Morten: 14). Morten beskriver, hvordan han finder varetægtsfængslingen særlig *”[...] frustrerende om morgenen, når de kommer og lukker op og siger godmorgen. [...] Derfor står jeg op tidligt – jeg gider ikke ligge i min seng, når de kommer, vel?”* (Morten: 14). Modmagtspraksissen bliver en reaktion på den strukturerede tidsplan. Modmagtspraksis kan endvidere ses i relation til Kolinds beskrivelse af, at dét at bestemme over egen tid associeres med dét at være menneske. At stå tidligt op kan tolkes sådan, at de indsatte forsøger ikke at lade sig ”opsluge” af fængselsrytmen, men derimod fastholde egen individuel rytme (Kolind, 2004: 48).

Som konsekvens af den tidsmæssige opdeling kan de varetægtsfængslede have svært ved at skelne dagene fra hinanden (Mohamed: 8; Ali: 8). Bech-Jørgensens begreb - ’det andet skred i tidsmæssige selvfølgeligheder’ - kendetegnes ved, at hverdagslivets rutiner og tidsnormer brydes op og de aktiviteter, som er tilbage tillægges uvirksom betydning. Når der ikke er meget at tage sig til, bliver hverdagslivet ”forskelsløst” (Bech-Jørgensen, 1994: 121-122). Der er ikke meget, der kan genkendes som forskelligt fra noget andet. Mohamed eksemplificerer dette:

”Man får jo ikke nogle nye indtryk eller nogle nye oplevelser, så alle dage er ens, så du kan ikke se tilbage på sidste torsdag, det var den dag, vi lavede et eller andet – det kan man ikke for alle dage er bare ens, det hele flyder bare ud i ét. [...] Man [kan] sgu ikke huske, om det var sidste måned, eller om

det var to måneder siden, fordi det bare er ens hele vejen. Fordi udenfor der har du også noget at se frem til, men også noget – for eksempel sidste uge der arbejdede jeg rigtig meget, eller sidste uge igen, der var vi lige i svømmehallen. Det har man jo ikke her. Så sidste uge eller sidste uge igen, det er bare det samme.” (Mohamed: 8).

Når daglig tid synes uddifferentieret bliver det udefrakommende hændelser, som frembringer forskelle (Bech-Jørgensen, 1994: 121). Et illustrativt eksempel er, at alle undersøgelsens informanter tilkendegav, at min tilstedeværelse i arresten betød brud på hverdagens monotoni (Bilag 13: Feltnoter). Mange indsatte italesatte endvidere besøg fra pårørende som betydningsfulde, da de skaber positive forskelle i den uddifferentierede hverdag (Ahmad: 1; Khalid: 3-4; Mohamed: 8; Niels: 6; Xander: 7). Hassan beskriver, at ” [...] når der kommer besøg hver uge, så får du jo også tiden til at gå ” (Hassan: 5), og Mohamed udtrykker, at ” det eneste afbræk er, når du har besøg [...] ellers er det rutine, og det gør bare, at det hele flyder ud i ét, og du kan ikke ligesom huske tilbage på noget ” (Mohamed: 8). Af samme årsag valgte Niels at planlægge besøg på dage, hvor der ikke var afdelingsfællesskaber (Niels: 7).

Dog gav flere informanter samtidig udtryk for ambivalens i relation til besøg fra pårørende, da besøgene mindede dem om bruddet fra den kendte hverdag ”udenfor”, som indsættelsen har forårsaget (Ali: 2; Khalid: 3; Morten: 6). Jens forklarer:

”Det er selvfølgelig rart at have besøg af dem, men jeg føler endnu mere det der med, at jeg er indespærret, når jeg ser dem gå igen ud i det fri. Så føler jeg faktisk endnu mere, hvor indespærret jeg er.” (Jens: 4-5).

6.1.3. Den strukturerede tid – rutiner i et positivt lys

Som tidligere beskrevet kan den strukturerede tid anskues som en del af Foucaults magtbegreb. Den disciplinerende magts monotoni kan resultere i, at tiden flyder sammen, hvorfor hverdagen beskrives som ensformig – der sker et skred i den tidsmæssige selvfølgelighed om, at verden er foranderlig.

Modsat har empirien vist, at flere af de varetægtsfængslede anskuer strukturer – eller rutiner som informanterne oftest benævner det – fra en positiv vinkel (Ahmad: 11; Hans: 8; Hassan: 5; Khalid: 8;

Xander: 4; Bilag13: Feltnoter). Rutiner, for at anvende empiriens sprog, har derfor en dobbelt karakter, hvor rutiner både italesættes negativt og positivt.

Ifølge Bech-Jørgensen er forudsætningen for 'selvfølgelighedens symbolske orden' gentagelser i form af vaner og rutiner (Bech-Jørgensen, 1994: 245). Eksternt betingede forandringer håndteres blandt andet ved at justere rutiner i forhold til forandringerne (Bech-Jørgensen, 1994: 178). Når de varetægtsfængslede rutiner får dobbelt karakter, kan dette ses i relation til Beck-Jørgensens analyse, hvor rutiner ligeledes anses positive; Ahmad eksemplificerer dette:

"Du vænner dig aldrig til det [hverdagen som varetægtsfængslet]. [Men] Det kan godt blive en dagligdag, en rutine. Jeg mener faktisk, det er positivt, at man gør det til en rutine [...]. Fordi jeg mener, det får tiden til at gå hurtigere, og får dig til at tænke mindre, hvis du har nogle bestemte ting, du skal gøre hver dag, ik'. Altså for eksempel nu ved jeg, at jeg skal – jeg er begyndt at stå op tidligt – jeg ved, at jeg skal i skole om morgenen. Jeg skal træne, ik'. Så jeg går tidligt i seng, netop fordi jeg skal det dér. Og det skal jeg hver dag, det bliver en rutine. Og det er faktisk rigtig godt." (Ahmad: 11).

Justeringerne sker for at genoprette de selvfølgeligheder, som bruddet og skredet har medført. Selvom betingelserne for rutinerne er ændrede, hvilket Khalid udtrykker ved at sige, at *"du kan ikke sammenligne det herinde [med det udenfor] – det er umuligt"* (Khalid: 9), så bliver konsekvensen af rutinernes funktion samtidig en måde at genoprette tidligere selvfølgeligheder (Bech-Jørgensen, 1994: 147). Morten fortæller i den forbindelse, at *"på en eller anden måde får du det til at minde så meget som muligt om en dag uden for i virkeligheden"* (Morten: 10). Hassan beskriver i forlængelse heraf, at tilværelsen som varetægtsfængslet bliver hverdag. Han beskriver, at han skal tidligt op om morgenen, da han skal i skole, han skal i bad og spise morgenmad med videre (Hassan: 13). Hassans beskrivelse eksemplificerer, hvordan tilværelsen som varetægtsfængslet forsøges korrigeret. Rutiner skaber en grad af genkendelighed med den verden, som frihedsberøvelsen har afskåret de varetægtsfængslede fra. Rutinerne bidrager til at skabe en hverdag, som Hassan formulerer det. Gentagelser skaber regelmæssighed og kontinuitet, som frembringer overskuelighed i forløb, der ellers kan præges af kaos (Bech-Jørgensen, 1994: 145). Flere informanter beskriver, at rutiner både bidrager til overskuelighed og

til, at dagene som varetægtsfængslet forløber hurtigere. Mohammed og Hans er ligefrem overraskede over, hvor hurtigt tiden er gået (Hans: 10; Mohamed: 8, Ahmed: 9).

Det er ikke kun rutiner i form af arbejde eller skole, men ligeledes rutiner som at træne på cellen, spille PlayStation med videre, som flere informanter anfører som vigtige (Ahmad: 11; Hassan: 13; Khalid: 5; Xander: 4). Ahmad beskriver, hvordan daglige aktiviteter for ham udgør rutiner, hvilket er særligt vigtige de dage, hvor der ikke er afdelingsfællesskab, og hvor de derfor har meget tid på cellen:

"[...]når vi har "fælles" [afdelingsfællesskab] er det jo fire timer fri, og de går sådan her... [...] det går så hurtigt. Men de dage, vi er lukket inde. Den ene dag føles som et år, næsten. Det er for at få tiden til at gå hurtigere - jeg træner, [...] spiller to timers PlayStation, så ser jeg lige en film, så laver jeg lidt mad, jeg laver noget hele tiden. [...] Jeg prøver at få tiden til at gå hurtigt og på at distancere mig." (Ahmad: 11).

At rutiner genskaber selvfølgeligheder og skaber struktur viser deres dobbelte virkning, idet de ikke udelukkende kan analyseres som en del af magtudøvelsen i et Foucault-perspektiv, men bør betragtes som et positivt element for hverdagen i arresthuset. Rutinerne *"skaber ikke bare orden i livet, men også liv i orden* (Bech-Jørgensen, 1994: 145).

6.1.4. Håndteringer og hverdagslivskræfter

Ifølge Bech-Jørgensen er rutinerne én måde at håndtere eksternt betingede forandringer (Bech-Jørgensen, 1994: 261) En anden håndteringsform er fysisk tilbagetrækning fra de rutinemæssige aktiviteter. Dette kan dog skabe utilsigtede konsekvenser, da det kan forstærke den samfundsskabte udelukkelse, som den fysiske tilbagetrækning var en reaktion på (Bech-Jørgensen, 1994: 178).

Flere informanter italesætter betydning af forskellige "håndteringsformer" for den varetægtsfængslede mulighed for at komme igennem hverdagen (Ahmad: 3; Ali: 6; Hassan: 11; Henrik: 7; 13; Jens: 17; Mohamed: 14; Morten: 8; 10; 11; Xander: 13). Håndteringsformerne kan relateres til Bech-Jørgensens begreb 'hverdagslivskræfter', som udvikles, når vi forholder os til noget, og når vi tror på, at det vi gør, giver mening (Bech-Jørgensen, 1994: 275). Hos flere informanter kan det identificeres, hvordan en form

for hverdagslivskræfter opstod efter den første kaotiske periode som følge af bruddet med hverdagens selvfølgeligheder. Ahmad udtrykker:

”[...] jeg ved ikke, hvordan jeg skal beskrive det. Det var ikke bare én aften. Det var i løbet af et par ugers tid, hvor jeg kæmpede med mig selv. Jeg tænkte, nu må du lige... Nu må du lige være stærk, du kæmper mod dig selv for ikke at bryde sammen. Og se fakta i øjnene [...]” (Ahmad: 3).

Hverdagslivskræfterne forbindes ifølge Bech-Jørgensen med handlekraft og er stabiliserende for at opretholde hverdagslivets handlerum (Bech-Jørgensen, 1994: 277). Dette er netop, hvad der gives udtryk for i citatet, hvor Ahmad oplevede handlekraft i forhold til at takle den nye virkelighed, som varetægtsfængslingen repræsenterede. Hverdagslivskræfter udvikles kun, når noget betydningsfuldt er på spil, hvilket for Ahmad blandt andet er hans psykiske konstitution, idet han beskriver, at næste skridt ville være psykiatrisk afdeling (Ahmad: 3). Disse hverdagslivskræfter kan tolkes i relation til, hvordan flere informanter fremhæver vigtigheden af, at acceptere den situation, de er i. (Mohamed: 7; Morten: 6; Niels: 3; 6). Mohamed beskriver, at *”jo hurtigere man accepterer varetægtsfængslingen, jo bedre”*. Dette er et nødvendigt redskab for at *”beskytte”* sig selv. (Mohamed: 7). Niels beskriver:

”Hvis du ikke kan acceptere, at du er her, og hvis du hele tiden bliver ved at gå at tænke over, hvad det sker udenfor... Jeg kunne allerede mærke det den første måned, hvor jeg hele tiden gik og tænkte på det – så bliver man bims oveni hovedet til sidst.” (Niels: 6).

Hverdagslivskræfter udvikles ifølge Bech-Jørgensen ikke, hvis noget opleves meningsløst. I så fald køles følelserne ned, og der sker en fysisk tilbagetrækning, som en form for selvbeskyttelse (Bech-Jørgensen, 1994: 277). At håndtere sin indsættelse ved fysisk tilbagetrækning, bliver af mange informanter beskrevet som uhensigtsmæssig (Ahmad: 3; Ali: 6; Henrik: 7; 13; Jens: 17; Mohamed: 9; Morten: 10; 11; Xander: 4; 13). Hassan eksemplificerer dette:

”Hvis jeg skal give et råd til en anden, så vil jeg anbefale dem at gå i skole eller søge arbejde hurtigt. De der er førstegangsfanger, hvis de kommer ind og bliver låst inde – Så bliver de knækket med et samme.” (Hassan: 11).

Det synes derfor vigtigt at anvende de muligheder, for at komme ud af cellen, som arresthusets rammer muliggør. Morten beskriver at det nytter ikke at sætte sig ned og græde, da der alligevel ikke kommer nogen og hjælper ham af den grund (Morten: 11). Og Mohamed udtrykker følgende:

”Jamen altså man kan vælge, der er selvfølgelig nogle, der bare isolerer sig og bare sidder på cellen og ligesom ærgrer sig og bare tænker over deres situation, men det gør det jo ikke bedre – det kommer man ikke nogen vegne af.” (Mohamed: 7).

Nogle informanter beskriver dog, hvordan den fysiske tilbagetrækning i form af at sove, kan være positiv (Henrik: 8; Jens: 3; Khalid: 6; Xander: 4). Henrik beskriver, at han stræber efter at sove længe de dage, hvor der ikke er afdelingsfællesskab, da halvdelen af dagen så er gået (Henrik: 8). Jens og Khalid fortæller, at man ved at sove kan distancere sig fra tilværelsen, men at søvnen samtidig har den, uundgåelige konsekvens, at man vågner igen og indser, at man fortsat er i arresthuset (Jens: 3; Khalid: 6).

Flere informanter beskriver, at den bedste måde at komme igennem varetægtsfængslingen, er ved at være aktiv (Henrik: 6; Xander: 5). Mohamed udtrykker, at *”[...]han har set folk skrive sig på misbrugshjælp, selvom de ikke havde et misbrugsproblem. Bare for at komme ud af cellen”* (Mohamed: 9). Xander eksemplificerer videre:

”[...]jo mere man kan jo bedre, og der er jo ikke noget her, der ikke er interessant, det er jo det at sætte det i forhold til at ligge og se fjernsyn. Så man kan sige... hvor spændende er en Påskegudstjeneste med andre indsatte og en præst nede i et eller andet latterligt rum, nej det er jo egentlig ikke særligt spændende. Men sat i forhold til, hvordan det er at sidde her, så er det alligevel en lille smule mere spændende [...]” (Xander: 5).

Ovenstående citater viser, at det for flere af undersøgelsens informanter tillægges positiv betydning for de varetægtsfængslede hverdag at ”aktivere” sig. Konsekvensen for de indsatte hverdag i relation hertil bliver, at de aktivt anvender hverdagens muligheder for at komme ud af cellerne.

6.1.5. Opsummering

Denne delanalyse giver indblik i, hvordan varetægtsfængslede oplever dét øjeblikkelige brud fra den kendte hverdag, som frihedsberøvelsen repræsenterer, samt hvordan deres nye hverdag påvirkes.

Analysen viser, at ét aspekt ved det pludselige brud, som flere informanter beskriver som vanskelig er, at vante adfærdsmønstre ikke længere er mulige. De varetægtsfængslede indsættes i et regime, hvor hverdagsaktiviteter styres af minutiøst fastlagte tidsplaner. Særligt for de informanter, som ikke tidligere har været varetægtsfængslet, opleves dette i modstrid med deres erfaringslager. De som tidligere har været frihedsberøvede, har andre forudsætninger og erfaringer at trække på, og kan derfor hurtigere justere rutiner i forhold til disse eksternt betingede forandringer.

De minutiøst planlagte aktiviteter kan betyde, at de varetægtsfængslede har svært ved at skelne dagene fra hinanden, hvorfor hverdagslivet bliver ”forskelsløst”. Som konsekvens bliver det udefrakommende hændelser, der frembringer forskelle i den uddifferentierede hverdag. Her fremhæves pårørendes besøg, som særligt betydningsfulde. Besøgene har samtidig den konsekvens, at de minder de varetægtsfængslede om hverdagen, før indsættelsen i Helsingør Arrest.

Hvordan den enkelte håndterer varetægtsfængslingen er af stor betydning. Det synes betydningsfuldt, at man som varetægtsfængslet udvikler hverdagslivskræfter, idet det giver handlekraft, hvis konsekvens er, at de kan styrke den enkeltes evne til at ”acceptere” den aktuelle situation.

Rutiner har stor betydning for de indsattes hverdag, men har dobbelt karakter – både som et positivt og negativt element i de varetægtsfængslede hverdag. Rutiner kan genskaber selvfølgheder - og dermed struktur og mening i hverdagen. Samtidig kan rutiner tolkes som en del af den disciplinerende magtudøvelse, som de indsatte udsættes for.

6.2. Delanalyse: Magtteknikker og straf

I denne delanalyse vil det empiriske materiale blive analyseret i relation til strafforståelse og magtteknikker ud fra forskellige teoretiske vinkler. I første del af delanalysen er fokus på den konsekvens magtteknikker kan have for specifikke dele af de varetægtsfængslede hverdag. Herefter vil fokus være på, hvordan tid som straf kan sammenkædes med den måde, identitet anskues i moderniteten, og hvilke konsekvenser dette kan have for de varetægtsfængslede hverdag.

6.2.1. Bureaukratiske magtteknikker, fristforlængelser og det at afvente dom

”Når man kommer ind, bliver man underlagt et system, hvor du ikke ved, hvor lang tid der går. Du aner ingenting. Altså du lever hele tiden i uvished. Når du kommer ind, er du uvis omkring hvad skal der ske, når du så kommer en lille smule længere ind i forløbet, så er der uvished om, hvornår du skal i retten. Uvisheden omkring hvad er det, du kommer ind i, når du ankommer og skal tjekke ind her [Arresten]” (Hans: 1).

Ovenstående citat illustrerer, hvordan Hans under sin varetægtsfængsling oplever, at tilværelsen er kendetegnet ved, at de indsatte underlægges et system, hvor de sjældent selv har kontrol over, hvor lang tid der går i forskellige henseender. Den engelske sociolog Ben Crewe beskriver i teksten 'Pains of imprisonment' (2011), netop at ét væsentligt negativt aspekt ved frihedsberøvelsen i vores tid er *”the uncertainty that [...] relates both to the present and the future”* (Crewe, 2011: 513). Crews analyse tager udgangspunkt i frihedsberøvede afsonere, men aspektet omkring usikkerhed synes at kunne relateres til den uvished, som omtales af de varetægtsfængslede. Noget som eksemplificeres yderligere i følgende citat:

” Jeg aner det ikke, hvor lang tid jeg får. Jeg får mellem et år og fem år, og jeg aner ikke, hvad der sker. Jeg ved ikke, hvad der sker i morgen, jeg kan faktisk blive løsladt i morgen, jeg kan ikke blive løsladt i morgen. Bliver jeg fristforlænget igen? Jeg ved ikke, hvornår jeg får dom – jeg aner ingenting, det er pisse-irriterende. Især når jeg har sagt lige fra starten af, at det var mig, der gjorde det. Og det har stadig taget fire måneder.” (Niels: 5-6).

Som beskrevet i undersøgelsens problemfelt, *jf.2.1. National lovgivning*, forlænges varetægtsfængslingen maksimalt fire uger ad gangen. Disse fristforlængelser betyder, at vedkommende sjældent ved, hvorvidt varetægtsfængslingen opretholdes og dermed efterlades i en uvis position, hvilket eksemplificeres i Niels' beskrivelse. De varetægtsfængslede udsættes for den form for magt, som Bourdieu henviser til, når han udtrykker, at magt kan forstås som det, at kunne udsætte andre for uvished og usikkerhed (Bourdieu, 2000 [1997]: 228). Mohamed giver udtryk for, at man som varetægtsfængslet ikke ved, hvad man skal forvente, og hvor lang tid varetægtsfængslingen opretholdes (Mohamed: 6). Ali beskriver, at netop fristforlængelserne er meget betydningsfulde i hverdagen, og at han gør sig mange tanker om, hvorvidt politiet eventuelt har fundet nye "ting" i sagen, som vil kunne opretholde varetægtsfængslingen (Ali: 3). Niels beskriver, hvordan hans varetægtsfængsling først er blevet forlænget "*med to uger, så fire uger, så fire uger, tre uger, så fire uger. Sådan er det fortsat*" (Niels: 2). I et Bourdieu-perspektiv viser dette netop, at det bureaukratiske system, besidder magt til at lade de varetægtsfængslede afvente. Magtperspektivet tydeliggøres i fristforlængelserne, idet den varetægtsfængslede her har noget på spil – sin frihed. For Mohamed fylder uvisheden særligt meget i perioden efter fristforlængelserne, da han herefter får tanker om "*det mon aldrig stopper*" (Mohamed: 8). Mohamed beskriver at fristforlængelserne foregår sådan, at der samlet afsættes cirka ti minutter. Anklageren bruger tre minutter, hvilket giver forsvareren tre minutter til at argumentere i favør for den varetægtsfængslede. Mohameds indtryk af proceduren er således, at "*[...] det ligesom er som om, at det hele er bestemt på forhånd. Lige så snart anklageren beder om det, så er det dét, han får*" (Mohamed: 2). Mohamed stiller sig uforstående i forhold til bureaukratiets fastsatte ramme for fristforlængelserne. Som konsekvens har han opgivet, idet han ved at fravælge at møde i retten, lader han sig frivilligt fristforlænge (Mohamed: 2). Bureaukratiets procedurer resulterer i, at Mohamed i løbet af varetægtsfængslingen ændrer sin ageren ved at indtage en opgivende position i forhold til bureaukratiet, hvilket ifølge Bourdieu kan ses som konsekvens af magtudøvelsen (Bourdieu, 2000 [1997]: 228).

Cyklus af fristforlængelser fører i alle tilfælde til domsafsigelse, men under varetægtsfængslingen er de indsatte oftest ikke klar over, hvor lang tid der går, før dommen afsiges. De er ligeledes usikre på, hvilken dom de idømmes. Uvisheden i forhold til fristforlængelser og dom har stor betydning for flere af de indsatte, hvilket eksemplificeres i det følgende.

Ahmad beskriver, at han de sidste fem-seks måneder har ligget søvnløs, da han fortsat afventer anklagemyndighedens konkrete tiltale. Det har stor betydning, hvilken paragraf Ahmad tiltales efter, idet strafferammen varierer betydeligt afhængig af, hvad han konkret tiltales for (Ahmad: 1; 7). Niels beskriver også, hvordan *"man kan bare gå og tænke og spekulere hele tiden på... Jeg ved ikke, hvad jeg får i dom. Jeg kan få i mellem et og fem- år, aner det ikke. Der er væsentlig forskel på at få fra et til tre år"* (Niels: 5). Niels beretter, at hans sag er sendt til Statsadvokaten, som skal vurdere hvilken paragraf Niels skal tiltales efter. Statsadvokatens frist var ti dage, men efter seks uger har han fortsat ikke svaret (Niels: 2).

Ahmads og Niels' udtalelser eksemplificerer, hvordan bureaukratiet besidder magt til at fastholde de indsatte i uvished og usikkerhed (Bourdieu , 2000 [1997]: 228). Både i forhold til tidspunkt for domsafsigelse og dommens karakter. Hassan bekræfter dette, når han beskriver, at han oplever det at skulle afvente dom, som forfærdeligt. Man ved ikke, hvor lang tid man skal være varetægtsfængslet, og hvilken dom man idømmes - uden at man kan gøre noget (Hassan: 2-3).

At tiden som varetægtsfængslet i nogle tilfælde kan være lang, *jf. 2. problemfelt*, hæfter Ahmad og Xander sig ligeledes ved. Begge stiller sig undrende i forhold hertil, da de har erfaret, at efterforskningen i deres sager ér afsluttet. Ahmad siger:

"Det er ikke fordi de [Politiet] efterforsker noget. Der er ikke noget at efterforske, det har der ikke været efter fire måneder [...] Det er bare anklageren der har mange sager – eller jeg ved det ikke. Så det er fucked-up." (Ahmad: 10).

Og Xander fortæller:

"Altså jeg havde otte ringbind, som min advokat kom med første gang hun var at besøge mig, efter jeg var blevet anholdt. De otte ringbind er altså ikke blevet til ni eller tretten, det er præcis otte ringbind, der er ikke et eneste bevis – der er ikke en eneste ting, der ændrer sig." (Xander: 7).

Ahmads og Xanders udtalelser viser, hvordan magt og tid kan anses som nært forbundne og eksemplificerer dermed, hvad Bourdieu betegner som *"letting time take it's time"* (Bourdieu, 2000 [1997]: 228). Konsekvensen er, at de indsatte kan have svært ved at gennemskue systemets rationale,

hvilket Kolind også påpeger (Kolind, 2004: 46-47), og derfor ofte er frustrerede og oplever magtesløshed i forhold til deres sager.

Det er tydeligt, at uvisheden i forhold til varighed af varetægtsfængslingen og dommens længde, er et betydningsfuldt aspekt for de indsatte. Man fristes til at tro, at denne uvished ophører, når dommen er modtaget, hvilket ikke er tilfældet. Ved feltarbejdets udførelse havde Hans og Ali modtaget domme og ventede på at blive overført til et fængsel. Dommen til trods beskriver de, hvordan uvisheden stadig plager dem. Uvisheden for begge handler nu om, hvornår de bliver overført, om de skal afsone i åbent- eller lukket fængsel, og hvor fængslet geografisk er placeret (Ali: 13; Hans: 17). Særligt afsoningsstedets geografiske placering er essentiel, beskriver Hans, da det har stor betydning, om han skal afsone langt væk fra familien (Hans: 17). Måden hvorpå bureaukratiet udøver magt ved at placere de indsatte i en usikker position, hvor de har noget at miste, ses dermed at fortsætte efter domsafsigelse.

6.2.2. Anmodningssedlerne

Grundlæggende beslutninger i forhold til den varetægtsfængslede hverdag afgøres af bureaukratiet, og kræver skriftlige henvendelser til personalet. Skriftlige anmodninger, som ofte kan kræve en gentagende og vedholdende indsats for at få svar, hvilket påpeges af informanterne (Ahmad: 12; Ali: 13; Mohamed: 13; Morten: 12; Xander: 14; Hans: 2; 17). Såfremt varetægtsfængslede ønsker at opnå kontakt til for eksempel sygeplejerske, læge, socialrådgiver, skal de aflevere en anmodningsseddel til personalet (Bilag 13: Husorden, 2016). Brugen af anmodningssedler er i forbindelse med et tidligere studie af Linda Kjær Minke (2011) blevet undersøgt. Minke konkluderede at manglende respons for skriftlige henvendelser er til stor irritation, og at disse har betydning for den generelle opfattelse af frihedsberøvelsen (Minke, 2011: 3; 11). Flere af undersøgelsens informanter udtrykte ligeledes frustration over anmodningssedlerne. Ahmad udtaler:

”Jeg hader dem, jeg hader dem [anmodningssedler][...]. Jeg har skrevet til min læge for eksempel. Jeg har skrevet til ham, han skulle komme. Han er ikke kommet i to uger. Læreren skrev jeg til ti gange, før han kom op for at snakke med mig.” (Ahmad: 12).

Citatet eksemplificerer, hvordan proceduren i forbindelse med anmodningssedlerne kan anses som bureaukратиets måde at udøve magt. Som beskrevet af Herzfeld og Bourdieu, bliver tid og magt tæt forbundet, idet bureaukratiet lader Ahmad afvente svar på hans henvendelse (Herzfeld, 1992: 163; Bourdieu, 2000 [1997]: 228). Hvorvidt der er tid til at imødekomme Ahmads anmodning, er med til at underkende Ahmads tid og tydeliggør, at Ahmads tid er af ringere betydning. Hans gentagende anmodninger absorberes af bureaukratiet, som Herzfeld udtrykker det. Herzfelds illustration med sætningen *"kom tilbage i næste uge"* (Herzfeld, 1992: 162), kan sidestilles med Ahmads gentagende henvendelser, hvorved bureaukратиets evne til at afkræve lydighed tydeliggøres. Et yderligere eksempel er Hassan, som i sin egenskab af de indsattes talsmand, beskriver følgende:

"Nu er jeg jo blevet talsmand. Så skal man jo holde møde med overvagtmasteren. Men siden at jeg er blevet talsmand, har jeg sgu ikke set overvagtmasteren. Og hver gang jeg ser ham og siger, skal vi ikke snart holde møde. Så siger han, 'jo, jo snart'. Så skriver jeg en anmodningsseddel, om at jeg vil snakke med ham, [men] så kommer han aldrig. Der kan gå en måned eller to måneder, før han kommer op til dig." (Hassan: 15).

Xander beskriver, at man aldrig ved, hvornår der bliver reageret på anmodningssedlerne. Hans, Mohamed og Xander har alle erfaring med, at anmodninger til sygeplejersken eller lægen kan tage særlig lang tid, før der reageres (Mohamed: 13; Hans: 17; Xander: 14). Hans forklarer, at han ikke nødvendigvis mener, det skyldes sygeplejersken eller lægens manglende vilje, men derimod at den pågældende fængselsbetjent, ikke har videregivet anmodningssedlen. Hans beskriver, at han har oplevet at have *"[...] afleveret anmodningssedler om morgenen, og at de så [derefter] bare har ligget på vognen, hvor de [fængselsbetjentene] ikke gider tage dem."* (Hans: 17). Morten og Ali beskriver, at de har oplevet at have afleveret anmodningssedler, som ikke er kommet videre i systemet (Ali: 13; Morten: 17). Morten fortæller, at det var af stor betydning, at han skulle have fat i sin advokat hurtig, men på trods af en afleveret anmodningsseddel gik der tre dage, før han fik kontakt med advokaten. Det lykkedes kun, idet han ved besøg af sin kæreste kunne bede hende om at kontakte vedkommende (Morten: 17).

Hans', Mortens og Alis oplevelser kan ud fra Herzfelds- og Bourdieus perspektiver tolkes sådan, at deres tid underkendes af bureaukratiet, personificeret ved arrestens personale. Som konsekvens af oplevelserne

med anmodningssedlerne har Hans indtrykket, at ” [...] *de [fængselsbetjentene] vil skide én et stykke*” (Hans: 17).

Bourdieu beskriver, at dét at lade andre vente kun kan analyseres som magtudøvelse, hvis man har noget 'på spil' (Bourdieu , 2000 [1997]: 230). Både Ahmad, Ali, Morten og Hans har i de angivne beskrivelser haft noget på spil. I Mortens og Alis tilfælde var det kontakten til advokaten, som Morten beskriver som sin livline. I Hans' samt Ahmads tilfælde var det kontakt til lægen, hvor deres fysiske helbred var på spil. Henrik beskriver, hvordan han ad flere omgange har anmodet om kontakt til socialrådgiveren, blandt andet i forbindelse med hjælp til betaling af husleje under varetægtsfængslingen³. Henrik er stadig ikke blevet kontaktet og kan i værste fald risikere at miste sin bolig (Henrik: 12).

Bourdieu beskriver, at en konsekvens ved at indtage rollen som den afventende kan være, at vedkommendes handlinger ændres (Bourdieu , 2000 [1997]: 228). Henrik giver udtryk for, at absorbering af tid, kan resultere i, at indsatte radikaliseres og risikoen for udøvelsen af kriminalitet øges (Henrik: 12).

6.2.3. Overvågning

Som varetægtsfængslet underlægges man et kontrolregime, hvori forskellige former for overvågning er et betydeligt element. I nærværende afsnit vil nogle aspekter ved overvågning, som et udtryk for magt fremgå – andre inddrages senere.

Foucault fremhævede, at det panoptiske systems formål var, at sætte den indsatte i en bevidst og permanent tilstand af synlighed, hvilket vil have en disciplinerende virkning, da individerne aldrig ved, hvorvidt de i det øjeblikkelige tidspunkt overvåges (Foucault, 2002 [1975]: 218). Tidsmæssigt har forskere senere påvist, at de panoptiske princippers virkninger fortsat er aktuelle, og måske endda endnu tydeligere, som følge af den tekniske udvikling af overvågningskameraer og andre former for elektroniske kontrolsystemer (Nilsson, 2009: 103).

I Helsingør Arrest er samtlige fællesarealer overvåget med videokameraer, som styres og observeres af fængselsbetjentene (Bilag13: Feltnoter). Adspurgt, hvordan de indsatte forholdt sig til dette, var svaret – at ”det bliver man vant til”, - hvorfor overvågningskameraer har begrænset betydning for de indsatte (Mohamed: 9; Jens: 16; Henrik: 10; Khalid: 10). Niels beskriver ligefrem, at han blev overrasket over at

³ Den varetægtsfængslede kan under indsættelsen få hjælp til betaling af deres husleje, jf. § 29 i Lov om Aktiv Socialpolitik.

erfare, at overvågningskameraer er et relativt nyt tiltag i Helsingør Arrest. Han mener, at "[...] når man er i et fængsel, så burde der være lidt overvågning, så man kan se, hvis der sker noget" (Niels: 10).

Det panoptiske blik, i form af overvågning af andre, antager stadig nye former (Nilsson, 2009: 103). I feltarbejdet blev det tydeligt, at det især var overvågning i relation til besøgs- og brevkontrollen⁴, som var betydningsfuld og havde forskellige konsekvenser for de varetægtsfængslede hverdag. Besøgs- og brevkontrol kendetegnes ved tydelig overvågning, hvorfor den ikke efterlader tvivl om overvågningens øjeblikkelige tilstedeværelse, modsat Benthams oprindelig panoptikon. Ikke desto mindre synes besøgs- og brevkontrol at være en magtudøvelse, hvor overvågningen synes at være en del af magtens samlede funktion (Foucault, 2002 [1975]: 187; 214).

Goffman beskriver, at én af de krænkelser som indsatte i totale institutioner udsættes for, er 'den besudlende blottelse'. Besøgs- og brevkontrollen indebærer, at den indsatte personlige breve læses og censureres. Goffman betegner det tillige som en krænkelse, at besøg kan have påtvungen offentlig karakter, idet besøgene overvåges af en politibetjent. (Goffman, 1967 [1961]: 30-31) Besøgs- og brevkontrollens negative betydning for varetægtsfængslede påpeges i adskillige andre studier, hvilket beskrives nærmere i problemfeltet, *jf. 2.4. forskningsoversigt*.

6.2.3.1. Betydningen af besøgs- og brevkontrollen

I denne undersøgelse har ti ud af elleve informanter været underlagt besøgs- og brevkontrol af varierende længde. Fælles for de ti informanter er, at de fremhæver besøgs- og brevkontrollen som særlig indgribende og af stor betydning. Illustreret ved citatet:

"De første seks måneder der ville jeg ikke have min mor på besøg. Fordi jeg synes, det ville gøre det hele meget værre, at der sidder en politibetjent i uniform og holder øje med, hvad man snakker om. Det får det til at virke, som om at man næsten har begået mord eller et eller andet, ik? Det synes jeg lige er i overkanten, det ville jeg ikke have, at min gamle mor skulle komme og se. Og jeg ved, at hun ville blive forskrækket over, at der ville sidde en betjent i fuld uniform og med pistol og lytte til samtalen. Så det

⁴ Nærmere beskrivelse, *jf. 2.2. besøgs- og brevkontrollen*,

gad jeg ikke, så jeg ventede til at besøgs- og brevkontrollen var fjernet, før jeg fik min mor på besøg.” (Mohamed: 10-11).

Som konsekvens af den overvågning besøgs- og brevkontrol indebærer, fravalgte Mohamed besøg af sin mor. Dette var ligeledes tilfældet for Ali (Ali: 8).

Niels beskriver de overvågede besøg som grænseoverskridende, grundet tilstedeværelsen af politibetjenten, og italesætter endvidere, hvordan de overvågede besøg er minutiøst fastlagte. Han beskriver, at besøget varede en ” *halv time – præcis en halv time. Det er ikke 31 minutter, men en halv time*” (Niels: 5). Niels’ beskrivelse eksemplificerer udøvelsen af den disciplinerende magt, som ifølge Foucault blandt andet knyttes til denne minutiøse regulering (Nilsson, 2009: 99). De besøgs- og brevkontrollerede besøg indebærer regulering af fysisk kontakt samt samtaleemner, hvilket synes at være et konkret udtryk for den eksplicite magt, som praksissen indebærer (Henrik: 5; Mohamed: 11; Ahmad: 9).

Som konsekvens har de varetægtsfængslede for eksempel ikke mulighed for at drøfte sagen med pårørende, hvilket betyder at pårørende ikke orienteres om varetægtsfængslingens konkrete årsag (Mohamed: 11).

Utilfredshed til trods, giver flere informanter udtryk for forståelse af besøgs- og brevkontrollens overordnede formål (Khalid: 2; Hans: 9; Morten: 5), men er samtidig uforstående overfor rationalitet i forhold til udmøntningen af besøgs- og brevkontrollen (Henrik: 4; Hassan: 6; Hans: 9; Mohamed: ; Morten: 5; Niels: 12-13; Xander: 7). Ifølge Kolind placeres indsatte i et system, hvis rationale er svært gennemskueligt (Kolind, 2004: 46-47). I den henseende, er det især dét, at de varetægtsfængslede i Helsingør Arrest placeres i afdelinger, hvor de dagligt interagerer med indsatte, der ikke er underlagt besøgs- og brevkontrol, som synes irrationelt. Morten udtrykker:

”[...]den [besøgs- og brevkontrollen] er jo ligegyldig, fordi hvis jeg vil have et brev ud, så får jeg jo et brev ud. Det er jo gjort i kraft af, at jeg ikke skulle kunne få nogle meddelelser ind eller ud. Men det er jo det nemmeste i verden. Folk kan råbe ind, eller jeg kan stå her og råbe ud, eller jeg kan give en anden et brev. Jeg kan jo bare give ham over for mit brev med en adresse, så går han ned til besøg og giver den besøgende brevet, som putter det i postkassen og så havner det, hvor det skal havne. Det er jo ikke svært [...]. Hvis man endelig skulle opretholde brev- og besøgskontrollen, så skulle man oprette arresthuse,

hvor dem der sad der, alle havde brev- og besøgskontrol. Så de ikke var blandt andre fanger. Nu sidder jeg med folk, der ikke har brev og besøgskontrol, så det er jo nemt for mig, at få en besked ud. For dem uden besøgs- og brevkontrol kan jo ringe og gøre, hvad de vil.” (Morten: 5).

Mohamed og Xander beskriver, at de er frustrerede over, at besøgs- og brevkontrollen i deres tilfælde blev opretholdt, selvom efterforskningen var afsluttet, og muligheden for påvirkning af sagen ophørt (Mohamed: 2; Xander: 7). Niels beskriver, at besøgs- og brevkontrollen for besøg er ophørt, men at han fortsat ikke må ringe til sin familie, hvilket for ham synes irrationelt (Niels: 12-13).

Idet der ifølge Foucault opstår modmagt i relation til magt, er det relevant at se på, hvordan modmagt opstår – idet modmagt kan begrænse og modificere magten (Lauesen, 1998: 36). Et eksempel på modmagt er Morten, der beskriver at der findes forskellige måder at omgå besøgs- og brevkontrollen og derved modificere den magt, som besøgs- og brevkontrollen indebærer. Dette bekræftes af flere varetægtsfængslede (Hassan: 6; 7, Henrik: 4, Xander: 6-7). Eksempelvis beskriver flere informanter, at det er forholdsvis enkelt at få fat i en mobiltelefon (Hassan: 6; Henrik: 4; Mohamed: 14; Xander: 6-7). Hassan, som er blevet afsløret med mobiltelefoner to gange, fortæller, at han anvendte mobiltelefonen til at holde kontakt til sin familie, mens han havde besøgs- og brevkontrol. Hassan angiver dette, som flertallet af de varetægtsfængslede motivation for at anskaffe en ulovlig telefon (Hassan: 6). At skaffe og bruge mobiltelefoner kan tolkes som et anti-disciplinært redskab, der modificerer den magt, som udøves mod dem.

6.2.4. Tid som straf – Perspektiver på identitet og magtesløshed

”Det er jo træls. At man ikke er herre over sin egen tid. Altså, at man er magtesløs i det hele taget. Det fucker én up.” (Ahmad: 12).

Citatet synes illustrativt i forhold til den måde, mange informanter beskrev dét, at være underlagt ’fængselsrytmen’, hvilket ifølge Kolind er karakteriseret ved, at man ikke længere bestemmer over egen tid (Kolind, 2004: 48).

Jens beskriver, hvordan han er vant til at være er frit menneske, som normalt kan gøre hvad han vil, hvorfor hans nuværende situation, hvor han er låst inde opleves som uoverkommelig. Han føler sig magtesløs (Jens: 6). Dét, at man som indsat ikke har kontrol over egen tid og er komplet afhængig af andre, fremhæves af flere af de indsatte som meget vanskeligt, hvorfor det har stor betydning for varetægtsfængslingen (Hans: 16; Mohamed: 1; Jens: 2). Hans beskriver en følelse af konstant magtesløshed (Hans: 2). Man er fuldstændig prisgivet, og du kan intet styre (Hans: 2; Xander: 10). Ifølge Kolind kan konsekvensen ved, at de varetægtsfængslede underlægges fængslets tid være, at der opstår, hvad han betegner, som 'bagatellernes tyranni' (Kolind, 2004, s.49). Flere af de varetægtsfængslede i Helsingør Arrest beskriver, hvordan 'små ting' i hverdagen pludselig synes vigtige (Ahmad: 12; Mohamed: 5; Hassan: 12; Morten: 7; 11). Morten forklarer:

"[...]Det er jo nogle bitte små ting, som du bliver glad for, og det er også nogle bitte små ting, som kan ødelægge din hverdag. Der var en stor ransagning eller visitation heroppe, hvor de så går det hele igennem. Og så tog de mit tæppe – det kan vi glide i, hvis... Eller det var brandfarligt... Alt er jo brandfarligt. Det valgte de bare, og jeg kan ikke rigtig gøre noget. Det er en magtesløshed. Og det må jeg acceptere. Men det er irriterende, fordi jeg havde... Det gav noget hygge eller sådan noget. Og det har man brug for. Det er jo bitte små ting, der gør at din hverdag bliver forbedret." (Morten, 2016: 11).

Flere informanter blev provokeret, hvis hverdagens minutiøst fastsatte rutiner ikke blev fulgt af arrestens personale. Eksempelvis lod flere informanter sig irritere over, at de blev lukket ud af cellerne fem minutter senere, end de minutiøst udformede tidstabeller tilsagde (Bilag13: Feltnoter). Et eksempel som ligeledes beskrives af Kolind (Kolind, 2004: 48). Mohamed beskriver, at celledøren normalt er åben i den halve time, de har til at gå i bad efter skole eller værksted, men at det i en periode blev ændret på hans afdeling. Da Mohamed efterspurgte en forklaring, svarede fængselsbetjenten, at den kunne han få en anden dag. Om episoden beskriver Mohamed følgende:

"Hvorfor skal jeg have lukket min dør? Vi har jo rigeligt med lukkede døre. Især når vi har en halv time... Altså vi har ret til at have den halve time til at gå i bad eller bare at slappe lidt af. Sådan nogle ting irriterer én, og man er jo presset nok i forvejen." (Mohamed: 5).

Eksemplet og det svar, Mohamed fik, da han bad om en forklaring på den pågældende beslutning viser, at de varetægtsfængslede indsættes i et system, hvis rationale er svært gennemskueligt. Den manglende forståelse for rationale bag systemet, berøres også i forhold til besøgs- og brevkontrollen.

For de indsatte bliver den lukkede dør og de manglende muligheder i forhold til selvidentitetsdannelse, som Kolind beskriver det, synonym med tab af muligheder, som bruddet fra tidligere selvfølgeligheder, har medført. For Morten er den tabte 'individuelle rytme', for at anvende Kolinds begrebsramme (Kolind, 2004: 48), mindre fremherskende de dage, hvor de indsatte har afdelingsfællesskab. Morten beskriver:

"Bare det at jeg ved, at jeg kan gå ud ad døren. Selvom jeg ikke gør det måske, men bare det at jeg kan. Det er sådan en rar fornemmelse. Nu er vi låst inde, og jeg ved, jeg ikke kan gå ud ad døren. Den frihed du har bare ved at kunne gå ud ad døren, det er altså meget rart. Og de dage, hvor vi er ude, så kan jeg lige gå ud at spille bordtennis. Jeg kan lige gå ud til en af de andre og sige hej. Eller også kan jeg bare ligge herinde og slappe af, hvis det er det, jeg har lyst til. Men jeg kan selv styre, hvad jeg vil." (Morten: 7).

For Morten betyder afdelingsfællesskab, at han kan have sin individuelle rytme, om end kun i en begrænset periode. Her er afhængigheden af fængselsbetjentene ikke så tydelig, hvilket den - på næsten alle andre tidspunkter - lukkede dør eksemplificerer.

De varetægtsfængslede mulighed for at udfylde fængslets døde tid med subjektiv væren, synes derfor at have bedre forudsætninger under afdelingsfællesskaberne. Afdelingsfællesskaberne har derfor stor betydning for de varetægtsfængslede hverdag, da de repræsenterer en mulighed for at praktisere egen individuel rytme, hvori subjektiv væren muliggøres. Afdelingsfællesskaberne adskiller sig dermed fundamentalt fra 'gårdturen', som samtlige informanter associerer, som et sted hvor de føler sig som dyr i et bur (Ali: 6; Ahmad: 8; Hans: 16; Hassan: 10; Jens: 7; Khalid: 9; Niels: 9; Mohamed: 15; Xander: 4), hvorfor nogle varetægtsfængslede ligefrem fravælger gårdturen (Ahmad: 8; Hassan: 10).

6.2.5. At udrette noget – skaber ikke bare struktur men også identitet

”Jeg synes, det er meget rart, at jeg har noget at stå op til. I stedet for at jeg skal sidde herinde. Altså jeg kan godt få tiden til at gå [...]. Men det er alligevel rart at komme derned [værkstedet], så er der noget, man skal gøre, og tiden går hurtigere. Og du har nogle opgaver, som du er ansvarlig for, så føler du også, at du udnytter din tid... altså, at du ikke bare spilder din tid fuldstændig, ik? Tiden går bare hurtigere, du er sammen med mennesker, du ordner... Du foretager dig noget fornuftigt.” (Morten: 8).

Ifølge Kolind er frihedsstraffen knyttet til den manglende mulighed for at leve op til fordringer om skabelse af egen identitet (Kolind, 2004: 39). Den ’døde tid’, som ifølge Kolind karakteriserer fængslet, eller i dette tilfælde arresthuset, skal blot overstås. Som ovenstående citat viser, kan de indsatte på forskellig vis forsøge at bryde denne døde tid ved at investere tiden, så den indsatte har mulighed for at udfylde den ’tomme tid’ med subjektiv væren. At Morten fortæller, at han ønsker at foretage sig noget fornuftigt, selvom han er frihedsberøvet, kan tolkes som et ønske om at fastholde dét selvidentitetsbillede, han havde før indsættelsen. En selvidentitet præget af, at han var en driftig forretningsmand, der ikke ”sløsedede med tiden” (Morten: 4). Ifølge Kolind, er måden hvorpå den tomme tid udfyldes med subjektiv væren, dét der beskriver os som personer. Derfor må vi ikke sløse med tiden, da afkastet af denne investering i tid - er identitet (Kolind, 2004: 41-42).

Italesættelsen af den tomme og spildte tid er karakteristisk for flere informanternes udsagn, hvorfor dette synes betydningsfuldt for deres hverdag. Jens beskriver, hvordan han frygter, at blive ”tosset”, hvis han fortsat skal sidde i cellen dagen lang uden noget at beskæftige sig med (Jens: 13).

Ali, Khalid Mohamed og Xander beskriver alle skolens betydning i forhold til at udfylde død tid og forsøge at udfylde den tomme tid med subjektiv væren (Xander: 5; Mohamed: 8; Ali: 6; Khalid: 6). Xander som har taget HF-fag under varetægtsfængslingen fortæller, at han har fået *”[...] tiden til at gå med det, og [...] det kan man bruge til noget”* (Xander, 2016: 5). Mohamed beskriver også muligheden for at gå i skole som positivt:

”Det er jo godt for så får man jo brugt tiden, så kan man komme ud og sige – jeg dummede mig lidt, men man fik taget nogle eksamener alligevel. Men det kommer an på, hvilket arresthus man indsættes i, fordi der er ikke ens regler.” (Mohamed, 2016: 8).

For Mohamed mindsker gennemførte eksamener følelsen af, at fængslets døde tid var fuldstændig spildt. Mohamed har investeret tiden, og afkastet vil efter løsladelsen være identitet – hvis det da ikke allerede er det under varetægtsfængslingen. Mohamed beskriver, at der er stor forskel på, hvilken undervisning de enkelte arresthuse tilbyder. Han beskriver, at undervisningen i de arresthuse, hvor han har været varetægtsfængslet, var kendetegnet ved, at *”der var ikke rigtig noget mål med det, der var ikke rigtig nogen plan. Det var bare undervisning for at have undervisning”* (Mohamed: 9). Dette illustrerer dét aspekt, at undervisning for at udfylde tiden med subjektiv væren for de indsatte, skal have mening – tiden skal ikke sløses væk. I så fald er aktiviteterne ikke selvidentitetsskabende, men udelukkende positive for at skabe struktur eller rutiner i hverdagen. Dette belyses i forrige delanalyse.

Uvisheden, som tidligere i delanalysen blev sat i relation til bureaukratiets magtudøvelse, kan også sættes i relation til identitetsforståelse. Flere informanter beskriver, hvordan uvished i forhold til løsladelsestidspunktet, er det som adskiller tiden som varetægtsfængslet med tiden, hvor man afsoner dom i fængslet. Det kan tolkes sådan, at moderne identitetslogik indebærer, at man er i stand til at lægge planer for tilværelsen. Disse planer er det, den tomme tid skal udfyldes med (Kolind, 2004: 44). Men livet som varetægtsfængslet er netop karakteriseret ved, at man ikke kan planlægge sin tid – den døde tid forbliver uvis. Hassan bekræfter dette, når han fortæller, at han ønskede at modtage dom hurtigst muligt, hvilket eksemplificeres i følgende citat:

”Du er låst inde hver anden dag, lad os sige nærmest hver dag. Så har du ikke noget andet at tænke på, end hvornår skal jeg have en dom [...] Kan det ikke blive hurtigst mulig, så man skal vide, hvad man kan stille op med sit liv. Som varetægtsfængslet kan man ikke planlægge noget” (Hassan: 3).

Mohamed bekræfter dette i nedenstående citat:

”[Når du afsoner] så kunne man begynde at sige – måske kunne jeg melde mig til uddannelse igen og måske få frigang, og ligesom udnytte tiden i stedet for bare sidde her og lave ingenting. Så på den måde det er uvisheden, som gør det svært” (Mohamed: 7-8).

Tiden som afsoner bliver noget de varetægtsfængslede ser frem til. Afsoningen skaber andre muligheder for udfyldelse af subjektiv væren, om end det er i denne kontekst, Kolind i sin analyse beskriver fængslets døde tid. Hvorvidt fængslet adskiller sig fra arresthuset i forhold til identitetsskabende potentiale, vil ikke være genstand for yderligere analyse, men det konstateres blot, at flere af undersøgelsens informanter har et sådant indtryk.

6.2.6. Opsummering

I delanalysen er det belyst, hvordan bureaukratiet kan udøve magt, og hvordan forskellige magtteknikker kan identificeres i undersøgelsens empiri. Derudover er det blevet analyseret, hvordan varetægtsfængsling påvirker de indsatte mulighed for identitetsskabelse.

Analysen viser, at de varetægtsfængslede hverdagsliv er præget af uvished, som særligt viser sig i forhold til fristforlængelserne, det at afvente dom samt anmodningssedler. Denne uvished kan forstås i relation til magt, idet magt og tid kan ses som tæt forbundne. Det betyder, at de varetægtsfængslede tid underkendes af bureaukratiet, henholdsvis retssystemet og arresthusets personale. Dette skaber frustration, og som konsekvens kan de indsatte ændre handlingsmønstre, hvilket betyder at de varetægtsfængslede bliver opgivende i forhold til egen situation.

Analysen har i relation til den disciplinerende magt vist, at overvågningskameraer, som magtteknik ikke har stor betydning for de indsatte hverdagsliv. Derimod er det især overvågning i relation til besøgs- og brevkontrol, som er betydningsfuld. Besøgs- og brevkontrollen synes irrationel, da kontrollen let kan omgås. En konsekvens af den overvågede besøgs- og brevkontrol indebærer, at nogle fravælger besøg.

En yderligere konsekvens heraf udøves modmagt, eksemplificeret ved ulovlig brug af mobiltelefoner. Dette modificerer den magt, som besøgs- og brevkontrollen indebærer.

De varetægtsfængslede oplever, at de intet kan styre, intet bestemme og er komplet afhængige af andre, hvilket fremhæves som vanskeligt – og dermed betydningsfuldt i varetægtsfængslingen. Som konsekvens opstår 'bagatellernes tyranni', hvor de 'små ting' i hverdagen pludselig synes vigtige.

Afdelingsfællesskaberne har stor betydning for de varetægtsfængslede hverdag. De repræsenterer mulighed for at praktisere individuel rytme, hvori subjektiv væren muliggøres, hvilket er essentielt for selvidentitetsdannelsen.

At udfylde tom og spildt tid er vigtigt. Det mindsker følelsen af, at fængslets 'døde tid', er fuldstændig spildt. Måden hvorpå tiden udfyldes er vigtig, idet tiden ikke må sløses væk. I så fald er konsekvensen, at aktiviteterne ikke er selvidentitetsskabende, men udelukkende positive i form af at skabe struktur i hverdagen.

Uvisheden som varetægtsfængslet har også relation til identitetsforståelsen, idet det indebærer, at man er i stand til at lægge planer for tilværelsen. Men som varetægtsfængslet kan man netop ikke planlægge tiden, hvorfor konsekvensen er, at den døde tid forbliver uvis.

6.3. Delanalyse: Sociale relationer og positioner

At være varetægtsfængslet indebærer, at man placeres i et arresthus med andre varetægtsfængslede. Som frihedsberøvet, deler alle samme skæbne – at være indsat i en total institution. At være indsat i en total institution som arresthuset er, indebærer, at de varetægtsfængslede er nødsaget til at indgå i fællesskaber med andre indsatte, med mindre den varetægtsfængslede frivilligt vælger isolation. Ud over det fællesskab som dannes mellem de varetægtsfængslede, skal de forholde sig til relationer, der opstår mellem indsatte og fængselsbetjente⁵. I herværende delanalyse vil forskellige forhold vedrørende relationerne, samt hvilken betydning og konsekvens disse sociale relationer og positioner har for de varetægtsfængslede, være genstand for analyse.

6.3.1. Den asymmetriske relation mellem fængselsbetjente og varetægtsfængslede

”Hvis du har et godt forhold til vagterne, så får du en bedre afsoning. Hvis du har et dårligt forhold, så får du ikke en rigtig god afsoning.” (Ali: 12).

Som varetægtsfængslet skal man ikke blot forholde sig til medindsatte, men ligeledes til fængselsbetjentene, hvilket ovenstående citat indikerer. I relationen mellem frihedsberøvede og fængselsbetjente, besidder personalet magten til at styre de varetægtsfængslede handlemuligheder, hvorfor relationen kan betegnes som asymmetrisk. Det er tidligere analyseret, hvordan anmodningssedler og besøgs- og brevkontrol repræsenterer magtudøvelse over de varetægtsfængslede. Bearbejdningen af undersøgelsens empiri viser, at magtforholdet ligeledes består i fængselsbetjentenes mulighed for at sanktionere de varetægtsfængslede på forskellig vis. Informanterne beskriver, at risikoen for sanktioner har den konsekvens, at de oplever, at de altid skal være venlige over for fængselsbetjentene, samt ”give dem ret” (Ahmad: 13; Hassan: 8; 10; 15; Hans: 3; Henrik: 1; Khalid: 8; Mohamed: 12; Morten: 2).

Som tidligere beskrevet er den hierarkiske overvågning en del af den disciplinerende magt, hvorfor denne har indvirkning på relationer og positioner mellem fængselsbetjente og varetægtsfængslede. Goffman beskriver, at én af de krænkelse indsettelsen i en total institution kan medføre, er at den

⁵ Andre personalegrupper er ikke inddraget i analysen, da flertallet af informanterne primært henviste til relationerne til fængselsbetjentene.

varetægtsfængslede adfærd i én handlingssituation anvendes imod ham af personalet, som kontrol af hans adfærd i en anden sammenhæng (Goffman, 1967 [1961]: 35). Den hierarkiske overvågning ses i relation hertil, når overvågningen indebærer, at der noteres om opførsel, vaner og hvem man omgås med (Lauesen, 1998). I empirien identificeres flere eksempler, heriblandt arresthusets brug af ”trafiklys-systemet”. Hassan forklarer:

”Der er også det der system, hvor de kører grøn, gul og rød. Grøn så er du god nok til dem, gul så holder de øje med dig. Rød så er du udelukket fra selskabet. Jeg har prøvet at være gul, fordi jeg har løjet over for vagten. Du har løjet over for vagten, og man må jo ikke lyve over for vagterne, siger de, så ryger man lige på gul. Og næste gang så får man rød, og så er man udelukket [strafcelle].” (Hassan: 9).

Henrik beskriver endvidere, at der sikkert er nogen som fortjener strafcelle⁶ eller at være registreret med et ”rødt lys”, men at han har den opfattelse, at det ofte er fængselsbetjentene, der ”kører én op i et rødt felt” (Henrik: 14). Hvorvidt dette er tilfældet skal ikke afgøres her, men ”trafiklysets” disciplinerende funktion synes tydelig. Såfremt de varetægtsfængslede bliver kategoriseret som ”rød”, risikerer de at miste privilegier, hvilket Goffman betragter som afstraffelse (Goffman, 1967 [1961]: 44). Jf. Hassan’s citat, kan ”trafiklys-systemet” resultere i, at man sanktioneres med strafcelle. Hassan fortæller, at dette skræmmer ham, da han ikke ønsker at miste privilegier såsom muligheden for at lave mad, have afdelings- og cellefællesskab samt gårdtur med andre (Hassan: 8). Flere af de indsatte beskriver, hvorledes den disciplinerende magt karakteriseres ved risikoen for tab af privilegier (Ali: 12; Morten: 2; Mohamed: 12). Mohamed beskriver for eksempel, hvordan de indsatte, der ikke ”opfører” sig ordentligt, udelukkes fra værkstedet og arbejde. Han fortæller:

[...]det vil jeg sgu gerne have lov til, så kommer man jo ud af cellen. Det andet er at skyde sig selv lidt i foden.” (Mohamed: 12).

Citatet eksemplificerer, at den asymmetriske relation mellem indsatte og fængselsbetjente kan indebære sanktioner som inddrager de varetægtsfængslede privilegier. En konsekvens er, at de indsatte reagerer

⁶ Strafcelle sker som disciplinærstraf og er den strengeste type disciplinærstraf en indsat kan modtage (Institut for Menneskerettigheder, 2015, s. 27; Straffuldbyrdsloven, Kapitel 10 § 63; Kapitel 11 § 68, 2016)

ved at give fængselsbetjentene ret. For de varetægtsfængslede afstedkommer magten derved en form for selvdisciplinering. Henrik oplever det ydmygende, at det fremgår af husordenen, at man skal være flink, sød og rar, hvis du ikke ønsker at blive straffet, som han udtrykker det (Henrik: 1). Hassan udtrykker, at det ikke kan betale sig at diskutere med fængselsbetjentene, hvorfor *"[...] man er nødt til at holde sin kæft og bare lade dem behandle os, som de vil. For der er ikke fairplay i fængslet"* (Hassan: 10). Hassans beskrivelse eksemplificerer konsekvensen af den asymmetrisk relation mellem varetægtsfængslede og fængselsbetjentene. Mohamed supplerer:

"I sidste ende der er det jo dem, som har nøglerne, og man kan jo ligesom ikke vinde over systemet. Så det er ligesom bare at få det bedste ud af det, fordi så får man lidt ekstra frirum. Når de ved, at du kan opføre dig ordentligt. Hvis man er sød mod dem og ikke skaber problemer." (Mohamed: 12).

Der synes ikke at herske tvivl om, at relationen indebærer en ulige magtposition, hvor den hierarkiske overvågning konstituerer et disciplineringsværktøj.

Fængsler er ofte præget af en os/dem-dikotomi mellem indsatte og fængselsbetjente (Rhodes, 2001: 73; Minke, 2012: 154). Ali som beskriver, at *"vagterne er en ting, og vi er en ting. Vi har jo ikke andet, hvis vi ikke holder lidt sammen herinde"* (Ali: 3). Mohamed bekræfter denne opfattelse. Han beskriver, at *"de indsatte holder sammen, der er et fællesskab imod vagterne. Vagterne er ligesom dem, og vi er os"* (Mohamed: 11). Henrik udtrykker, at de indsatte *"sætter [...] vagterne op som en slags fjende. En potentiel fare"* (Henrik: 16).

Adskillige informanter beskriver dog relationen mere pragmatisk end Henrik (Ali: 10; Jens: 2; Khalid: 8; Niels: 8; Xander: 14). Niels udtaler:

"Jeg syntes faktisk, at de er meget flinke, dem der er her. Nogle er ligesom bum-bum-bum ikke, men de er sgu fine nok, dem der er her, syntes jeg. De er også flinke mod mig. Så passer du dem godt, så passer de også dig godt, så det er jo fint nok. Er du en idiot og smadrer alting, så er de også idioter over for dig, så er det bare gensidigt. Jeg har ikke nogle problemer med dem." (Niels: 9).

Niels giver dermed udtryk for to aspekter om relationen til fængselsbetjentene. Dels at måden den indsatte behandles på, afspejler ens egen attitude, hvilket andre informanter ligeledes beskriver (Khalid: 2; Ahmad: 13). Dette kan tolkes som overvågningens betydning for social kontrol og derved disciplinering, men kan samtidig tolkes, at informanterne blot udtrykker konventionelle normer for interpersonal ageren.

Niels' citat beskriver, at relationen ofte er meget afhængig af de enkelte fængselsbetjente, hvilket adskillige andre informanter også tilkendegav (Ali: 10; Hans: 2; Jens: 10;12; Mohamed: 12). Hans beskrev, at han hurtigt fandt ud af, hvem der var hjælpsomme, hvorfor han altid ventede med at spørge om hjælp, indtil konkrete fængselsbetjente var på arbejde (Hans: 2). Måden, hvorpå de varetægtsfængslede opfatter den enkelte fængselsbetjent, har derfor betydning for, hvordan de handler i bestemte situationer, hvilket derfor har betydning for relationen.

6.3.1.1. Modmagtspraksisser

Som beskrevet tidligere hænger magt og modmagt uløseligt sammen i Foucaults magtforståelse. Konsekvensen af den asymmetriske relation, som tidligere beskrevet, vil derfor være, at de varetægtsfængslede udøver modmagt. Ifølge Foucault har magt kun status som magt, hvis den udøves mod individer, som har et handlingsspillerum (Lauesen, 1998: 35). I dette handlingsspillerum opstår den modmagt, som identificeres i informanternes beretninger. Som beskrevet opstiller nogle informanter en os/dem-dikotomi, hvorimod andre tilsyneladende indtager er mere nuanceret position. Bearbejdningen af empirien viser en vis diskrepans i nogle informanternes beretninger. På den ene side er de pragmatiske og roser fængselsbetjentene, mens de samtidig beskriver fængselsbetjentene i mindre positive vendinger. Et eksempel herpå:

”Det er kraft-æde-mig den vagt. Lorte-job, lorte-liv. Det er måske min forsvarsmekanisme, at jeg tænker – jeg sidder her, og de har det værre end mig. Konen gider ikke sprede ben for dem derhjemme, og de kommer sure på arbejde og skal låse alle folk ind, så’n er det nogen af dem, der har det. Så jeg griner bare lidt.” (Xander: 9).

Ovenstående citat kan tolkes sådan, at Xander forsøger at ændre indsat-fængselsbetjent-relationen ved at beskrive fængselsbetjentene som personer med et ”lorte-liv”, hvilket kan tolkes som modmagt (Ugelvik,

2011: 310). Xanders beskrivelse eksemplificerer hvordan flere informanter beskrev fængselsbetjentene (Hans: 3; 13; Henrik: 13; Mohamed: 13; Morten: 12). Mohamed beskriver:

”Det er jo ironisk nok, at når nogle af vagterne møder, så siger man [indsatte] Hey – har du det godt i dag? [...] Mange af dem kommer på arbejde og er helt trætte af det, de ser udmattede ud. De ser ud, som om de ikke har lyst til at være her. Det er os der mange gange tager initiativ til at tale med dem eller spille bordtennis med dem. Det er jo dem som er personale, det er jo ligesom – det burde være omvendt. Det synes jeg er mærkeligt at tænke på. Det ser ud, som om at de har det værre end os” (Mohamed: 13).

I citatet eksemplificerer Mohamed eksplicit, hvordan relationen forsøges ændret. Henrik beskriver, hvordan de fleste fængselsbetjente i hans øjne er dybt uprofessionelle (Henrik: 13). Konsekvensen ved den asymmetriske relation kan være, at de varetægtsfængslede udøver modmagt ved at beskrive fængselsbetjentene som personer med et ”lorte-liv”, uprofessionelle med videre. En måde at positionere sig i forhold til fængselsbetjentene.

Det, ikke at kunne styre egen hverdag som varetægtsfængslet er noget, der tydeliggør bruddet med hverdagens selvfølgeligheder, *Jf. 5.3. Den strukturerede tid*. Kolind formulerer, hvordan det at andre overtager styringen af ens liv, påvirker selvidentitetsdannelsen, hvilket flere informanter sætter i relation til magtesløshed, *jf. 6.4. Tid som straf*. Som konsekvens ses, at flere informanter udøver modmagt mod fængselsbetjentene. Fængselsbetjentene repræsenterer systemet og håndhæver dagligt den strukturerede tid, hvorfor modmagt kan ses som forsøg på at positionere sig i forhold til dem. I forrige afsnit blev det eksemplificeret, hvordan flere informanter udtrykte, at det er formålsløst ”at skabe problemer”. Goffman anvender begrebet ’sekundær tilpasning’ om adfærd, der ikke direkte udfordrer personale. Sekundær tilpasning bliver vigtige beviser på, at den indsatte fortsat er herre i eget hus og har kontrol over sit fysiske miljø (Goffman, 1967 [1961]: 47). Goffman indikerer hermed, at den totale institution som magtinstans ikke fuldkomment styrer klienten, men at han aktivt kan udvikle modstrategier. Sekundær tilpasning kan ifølge Goffman eksempelvis komme til udtryk ved det, han benævner som ’hverdagens fiduser’. Måder man kan modificere livsvilkårene på (Goffman, 1967 [1961]: 150-151), hvilket kan relateres til modmagtsbegrebet. ”At kende fiduserne” er noget flere informanterne italesætter (Hassan: 11-12; Henrik: 14; Mohamed: 9). Ali siger følgende:

”Nogle gange så prøver jeg at snyde ved at have min dør åben, så jeg kan gå ud og hente varmt vand. Så kommer jeg herind igen, nogle gange så står de og venter, andre gange går vagterne – når de så går, så har du åben dør lidt, og så kan man lige snakke med en eller to. [...] Man lærer også lidt tricks, her og der.” (Ali: 11).

Mohamed, Hassan og Ali beskriver alle, hvordan man kan snyde vagterne så ens dør kan være åben. Det giver mulighed for at kommunikere med andre indsatte, men også blot at føle ”friheden” ved en åben dør (Hassan: 11-12; Mohamed: 9). Anvendelsen af den sekundære tilpasning kan ses i relation til Foucaults modmagtsbegreb. Det bliver en måde, hvorpå de varetægtsfængslede kan positionere sig i forhold til det ulige magtforhold ved at ”snyde” betjentene.

6.3.2. De varetægtsfængslede relation

Et væsentligt træk ved den totale institution, som arresthuse kan karakteriseres som er, at daglige gøremål udøves i nærvær af en gruppe mennesker, der alle behandles nogenlunde ens (Goffman, 1967 [1961]: 13). De varetægtsfængslede er tvunget til at forholde sig til andre indsatte, såfremt de ikke ønsker at være totalt isolerede. Det er derfor nødvendigt at inddrage de varetægtsfængslede indbyrdes relationer, for at belyse, hvilke konsekvenser reaktionerne har for de varetægtsfængslede hverdag.

Clemmer beskrev i bogen ’The prison Community’ (1940), fængslet som et sted præget af konstant udskiftning, hvilket giver fængslet en dynamisk karakter (Clemmer, 1940: 84). Flere af undersøgelsens informanter beskrev, hvordan den konstante udskiftning ofte resulterede i flygtige bekendtskaber og nødvendigheden af at opretholde en vis distance (Ali, 2016: 3; Mohamed: 13). På trods heraf blev det tidligere i analysen, *jf. 5.5. håndteringer og hverdagslivskræfter* analyseret, at håndtering af varetægtsfængslingen ved fysisk tilbagetræning beskrives negativt af informanterne. Flere informanter tillagde det, at indgå i relationer med medindsatte, som betydningsfuldt for, hvordan varetægtsfængslingen tackles (Ahmad: 4-5; Ali: 11; Hassan: 12; Henrik: 7; Mohamed: 12; Xander: 10; 11). Xander eksemplificerer dette:

”Der findes sgu mange ”socialmongoler”, og jeg ved ikke, hvad der er sket med dem i deres barndom, men ”socialmongoler” er der nok af, og dem er der ingen, der gider snakke med. Så er de bare udenfor, der er ingen der kommer og lærer dig sociale kompetencer. Altså, hvis du ikke kan det, når du er over 18 år, så er det for sent. Så bliver du bare frosset ud” (Xander: 13).

Xanders beskrivelse viser, at manglende sociale kompetencer kan resultere i, at den varetægtsfængslede fryses ude af fællesskabet. Henrik beskriver, at det *”selvfølgelig [er] vigtigt at være social og få nogle venner hurtigst muligt. Det gør jo også at man kan hjælpe hinanden og få respekt osv.”* (Henrik: 7). Dette kan forstås ud fra Bourdieus teoretiske begreb – social kapital. Social kapital kan ifølge Bourdieu anskues som et individs netværk af venner, kollegaer, familie samt mere eller mindre formaliserede og varige forbindelser, som vedkommende mobiliserer til sin fordel (Prieur & Sestoft, 2006: 92). Det, at skabe sociale relationer, kan medvirke til at mobilisere respekt og hjælp i forskellige henseender. At de varetægtsfængslede anser det sociale som vigtigt fremstod tydeligt under undersøgelsens feltarbejdet. Det var særligt ’madgrupperne’ som de indsatte omtalte som vigtige i forhold til relationsdannelser (Bilag13: Feltnoter). Madgrupperne fungerer som arena, hvor de indsatte ofte skaber den første kontakt (Hassan: 12; Niels: 8). Hans beskriver sin oplevelse:

“ [...] så kom de ind og skulle høre, hvad jeg var for en og spurgte, om jeg ikke skulle spise med, og så bliver man jo ret hurtigt integreret i det [fællesskabet]” (Hans: 12).

Madgrupperne bliver et vigtigt værktøj til socialisering og dermed til at opbygge social kapital. Minke (2012) beskriver, at madgruppertilknytning kan udtrykkes og opfattes som en form for positionering, hvori der ligger en forventning om, at man optræder solidarisk i forhold til hinanden (Minke, 2012: 171). Madgrupperne og afdelingsfællesskabet beskrives af flere informanter som hyggelige. Et af de få tidspunkter, hvor det er muligt at være blandt andre, hvorfor disse har positiv betydning for de varetægtsfængslede hverdag (Ali: 8; Khalid: 6).

Grundet madgruppernes og i særdeleshed afdelingsfællesskabets betydning, beskriver flere informanter, hvordan det ikke tolereres, hvis nogen ”forskyder” den ”sociale balance” (Ahmad: 4; Hans: 12; Xander: 11). Ahmed beskriver, at de på hans afdeling har et godt ”fangekammeratskab”, hvorfor han beskriver det som ”fucked-up”, hvis der *”[...] kommer én og ødelægger det. For det vi har, er hver anden dag, vi*

har fælles og er sammen. Det glæder man sig næsten til, du ved.” (Ahmad: 5). Han beskriver videre, at ”stemningen og det sociale er det eneste, vi har, så den må ikke svækkes på nogen måde” (Ahmad: 8). Xander udtrykker følgende:

”Der kan komme én idiot, og så ødelægger det hele stemningen. Så lukker folk sig inde, selv om de har lov at være ude. Så gider folk ikke at være ude. Der er bare en eller anden idiot, der ødelægger det hele.” (Xander: 11)

Citatet viser, at én persons opførsel kan have konsekvens for hele afdelingens hverdag, hvorfor de indsatte kan reagere ved at ”fryse vedkommende ude”, som Xander formulerer det.

6.3.2.1. Uskrevne regler

Flere informanter beskriver, hvordan hverdagens balance opretholdes af et sæt ’uskrevne regler’ (Ahmad: 8; Hassan: 9; 10; Henrik: 8, Jens: 7, Mohamed: 12; Xander: 12). Morten beskriver, at “[...] *der er jo en hel lovsamling af uskrevne regler. Det er der slet ingen tvivl om*” (Morten: 9). Ifølge Goffman er et karakteristisk træk ved totale institutioner, at der ofte er udviklet et kodeks, som kan fungere som social kontrol til forhindring af, at én indsat sladrer til personalet. I så fald vil vedkommende blive defineret ”sladrehank” eller ”stikker” (Goffman, 1967 [1961]: 47). I bearbejdningen af undersøgelsens empiri er særligt to forskellige typer uskrevne regler identificeret, hvilket eksemplificeres i citatet:

“ [...] der er selvfølgelig [et] kodeks: Man stjæler ikke fra hinanden. og man stikker ikke hinanden. Fordi vi har kun hinanden” (Henrik: 8).

De uskrevne regler eller kodekset, fungerer som social kontrol, hvis formål kan siges at have dobbelt virkning. Dels at opretholde den interne balance, dels at have relation til en os/dem-dikotomi i forhold til fængselsbetjentene. Xanders citat bekræfter dette:

“ [...] der en eller anden form for tillid blandt ens medindsatte, at det altså bare ikke er noget man gør – altså det er fandeme at gå ind og sladre til fængselsbetjentene.” (Xander: 12).

Donald Clemmer (1942) beskrev, at de indsatte netop er loyale imod hinanden, idet de ikke sladrer om hinanden (Clemmer, 1940: 152). Clemmers beskrivelse synes at blive modificeret i bearbejdningen af det empiriske materiale. Loyaliteten synes forventelig, hvorfor de varetægtsfængslede kan risikere sanktioner, såfremt denne loyalitet ikke overholdes. Den indsatte vil i så fald miste den sociale kapital, som tidligere blev beskrevet. Konsekvensen for den indsatte kan i værste fald være tæsk (Ali: 11; Hassan: 9; Mohamed: 13; Morten: 9; Xander: 12).

Hans' beskrivelse af, hvordan hans afdeling reagerede på en medindsats tyveri, synes at vise en vis diskrepans. Hans beskriver netop, hvordan de fik vedkommende flyttet til en anden afdeling ved at fortælle vagterne om tyveriet (Hans: 12). Det viser, at en uskreven regel kan brydes, hvis de indsatte vurderer det betydningsfuldt for at opretholde social orden. Netop opretholdelsen af den sociale orden, har igennem undersøgelsen vist at sig at have stor betydning for de varetægtsfængslede hverdag.

6.3.3. Opsummering

I forudgående delanalyse er betydningen og konsekvenserne af de forskellige relationer i Helsingør Arrest blevet analyseret.

Analysen har vist, at relationen mellem fængselsbetjente og varetægtsfængslede er asymmetrisk, hvilket udtrykkes i det asymmetriske magtforhold, hvor fængselsbetjentenes har mulighed for at sanktionere de indsatte. Den hierarkiske overvågnings konsekvens for de varetægtsfængslede hverdag er, at de "retter ind" af frygt for sanktioner. Sanktioner som er karakteriseret ved tab af privilegier.

Den ulige magtposition resulterer endvidere i os/dem-dikotomi mellem fængselsbetjente og varetægtsfængslede. Relationen er dog afhængig af den enkelte varetægtsfængslede måde at agere på over for fængselsbetjentene, hvor nogle indtager en mere pragmatisk holdning end andre. Grundet den ulige magtposition opstår der modmagt, som blandet andet kommer til udtryk i måden, hvorpå de varetægtsfængslede omtaler fængselsbetjentene. Betydningen for de indsattes hverdag er, at modmagten kan bidrage til at forsøge at ændre indsat-fængselsbetjent-relationen. En anden modmagt som identificeres, er måden hvorpå de varetægtsfængslede forsøger at omgå regler ved brug af hverdags fiduser.

De varetægtsfængslede indbyrdes relation er afhængig af den enkeltes evne til at socialisere. Som varetægtsfængslet skal man således kunne indgå i gruppen. Hvis man ikke formår dette, kan man blive frosset ud, hvilket påvirker ens sociale kapital.

Arenaen, hvor relationerne skabes, er oftest madgrupperne og afdelingsfællesskabet. I det varetægtsfængslede ikke har megen mulighed for social kontakt, er afdelingsfællesskabet af stor betydning for hverdagen, hvorfor den sociale balance ikke må forstyrres. Det betyder, at de varetægtsfængslede forventer loyalitet af hinanden og derfor opstiller to uskrevede regler, der har særlig værdi. Man må ikke ”stikke” eller stjæle. Hvis reglen overtrædes, kan det få konsekvenser for ”lovbryderen” – for eksempel tæsk.

7. Konklusion

Herværende speciales formål har været fokus at undersøge, hvilke aspekter frihedsberøvede fremhæver som særlig betydningsfulde ved en varetægtsfængsling, og hvilke konsekvenser disse aspekter kan have for de varetægtsfængslede hverdag. Problemformuleringen er besvaret ved hjælp af deltagende observationsstudie samt elleve semistrukturerede interviews, hvilke er gennemført i Helsingør Arrest, som derved er undersøgelsens case. Gennem de empiriske fund er der udarbejdet tre delanalyser, der repræsenterer dét, der har været fremtrædende i informanternes fortællinger om varetægtsfængslingen. Delanalyserne benævnes henholdsvis: 'At blive varetægtsfængslet', 'Magtteknikker og straf' og 'Sociale relationer og positioner'.

I Første delanalyse - 'At blive varetægtsfængslet' – behandles de varetægtsfængslede oplevelse af bruddet med den kendte hverdag – et brud, der fremhæves som betydningsfuldt. Derudover analyseres, hvordan bruddet påvirker deres nye hverdag.

Det konkluderes, at ét væsentligt aspekt ved det pludselige brud er, at vante adfærdsmønstre ikke længere er mulige. De varetægtsfængslede hverdag styres af minutiøst fastlagte tidsplaner, hvilket bevirker afhængighed af fængselsbetjentene. Konsekvensen kan være en følelse af magtesløshed - særligt for førstegangsvaretægtsfængslede - for hvem, arresthuset er en ukendt virkelighed. Tidligere frihedsberøvede vil have andre og bedre forudsætninger for at justere rutiner i forhold til de eksternt betingede forandringer, som varetægtsfængslingen repræsenterer. Konsekvensen er, at de hurtigere formår at skabe en hverdag i arresten, end førstegangsvaretægtsfængslede. Det konkluderes også, at det øjeblikkelige brud resulterer i, at frihedsberøvelsen de første uger opleves overvældende for alle informanter.

At aktiviteterne i arresten er minutiøst planlagte kan have den konsekvens, at de varetægtsfængslede får svært ved at skelne dagene fra hinanden. Hverdagen opleves "forskelsløs". En konsekvens er, at det er udefrakommende hændelser, som frembringer forskelle i den uddifferentierede hverdag. Det er særligt pårørendes besøg, der fremhæves, som betydningsfulde. Besøgene har samtidig den konsekvens, at de kan minde de varetægtsfængslede om verdenen uden for arresthuset, og den hverdag som er "tabt".

Konsekvensen heraf er at deres hverdag præges af, at timerne og dagene umiddelbart efter et besøg bliver særlig vanskelige.

Det konkluderes endvidere, at måden hvorpå den enkelte håndterer varetægtsfængslingen har betydning for, hvordan den varetægtsfængslede formår at skabe en tålelig hverdag. Det italesættes, at det er betydningsfuldt, at man som varetægtsfængslet udvikler hverdagslivskræfter. Disse giver handlekraft. Konsekvensen for hverdagen er, at handlekraften kan styrke den enkeltes evne til at "acceptere" den aktuelle situation – hvilket har stor betydning for at mestre hverdagen som varetægtsfængslet.

Analysen viser, at de minutiøst planlagte aktiviteter – som af informanterne benævnes rutiner - har stor betydning for hverdagen, men at rutinerne har dobbelt karakter, idet de både italesættes som et negativt- og positivt element i de varetægtsfængsledes hverdag. Det konkluderes, at rutiner kan bidrage til at genskabe selvfølgeligheder - og dermed struktur og mening i hverdagen. Men samtidig kan rutiner tolkes som en del af den disciplinerende magtudøvelse, de indsatte udsættes for.

I delanalysen - 'Magtteknikker og straf' – blev det belyst, hvordan bureaukratiet kan udøve magt, samt hvordan forskellige magtteknikker er identificeret i undersøgelsens empiri. Endvidere blev det analyseret, hvorledes varetægtsfængsling påvirker de indsatte mulighed for identitetsskabelse.

Det konkluderes at et særligt problem er oplevelsen af uvished i hverdagen. Hertil bidrager proceduren omkring fristforlængelser og det at afvente dom, samt anmodningssedlerne - væsentligt til frustration. Det er påvist, at uvisheden kan ses i relation til magt, idet magt og tid ses som tæt forbundne. Konsekvensen er, at de varetægtsfængslede oplever, at deres tid underkendes af bureaukratiet – i form af retssystemet og arresthusets personale. Det konkluderes, at dette skaber frustration. Konsekvensen for de indsatte hverdag er, at de ændrer handlemønstre. Eksemplificeret ved, at de varetægtsfængslede indtager en opgivende position i forhold til egen situation.

I analysen påvises, at overvågningskameraer som magtteknik, ikke har stor betydning for de indsatte hverdag. Det konkluderes derimod, at overvågning i form af besøgs- og brevkontrol har betydning. I relation hertil fremhæves, at det synes akavet og underligt at have private samtaler overvåget. En

væsentlig konsekvens er, at nogle varetægtsfængslede fravælger besøg. Endvidere fremstår besøgs- og brevkontrollen irrationel, idet kontrollen let kan omgås. Konsekvensen er, at der udøves modmagt, eksemplificeret ved ulovlig brug af mobiltelefoner. Betydningen i relation til hverdagen er, at dette for de varetægtsfængslede kan modificere den magt, som besøgs- og brevkontrollen indebærer.

De varetægtsfængslede fremhæver det, at de intet kan styre, intet bestemme og er komplet afhængige af andre, som vanskeligt – og betydningsfuldt for hverdagen. En konsekvens er, 'bagatellernes tyranni', hvor de 'små ting' pludselig synes særlig vigtige. Konsekvensen heraf er, at små ændringer kan skabe frustration i hverdagen.

Det påvises, at afdelingsfællesskaberne har stor betydning for hverdagen som varetægtsfængslet. Afdelingsfællesskaberne repræsenterer en mulighed for at praktisere individuel rytme, hvori subjektiv væren muliggøres, hvilket er essentielt for selvidentitetsdannelsen. Konsekvensen for hverdagen er, at afdelingsfællesskaberne grundlæggende er det tidspunkt, hvor de indsatte oplever sig som mennesker.

Det konkluderes, at dét at kunne udfylde den tomme tid er af stor betydning. Det mindsker følelsen af, at fængslets 'døde tid', er fuldstændig spildt. Det er vigtigt, at tiden skal udfyldes med meningsgivende aktiviteter. Skolens undervisning skal have indhold, hvis tiden ikke skal opleves at være sløset væk. Modsat er konsekvensen, at aktiviteterne ikke er selvidentitetsskabende, men udelukkende positive i form af at skabe struktur i hverdagen. Det påvises endvidere, at uvisheden har relation til identitetsforståelsen. Det at kunne lægge planer for tilværelsen er nødvendigt som identitetsskabende potentiale. Men som varetægtsfængslet kan man netop ikke planlægge tiden. Konsekvensen for hverdagen er, at den døde tid forbliver uvis, hvilket bevirker, at der ikke skabes selvidentitet, ud fra Kolinds forståelse.

I undersøgelsens afsluttende delanalyse - 'Sociale relationer og positioner' - blev betydningen og konsekvenserne af de forskellige relationer i Helsingør Arrest analyseret.

Det konkluderes, at den asymmetriske relationen mellem fængselsbetjente og varetægtsfængslede har betydning for de frihedsberøvedes hverdag, særligt udtrykt ved fængselsbetjentenes mulighed for at

sanktionere de indsatte. Risikoen for sanktioner har som konsekvens, at de varetægtsfængslede ”retter ind”. Det påvises, at sanktioner er karakteriseret ved tab af privilegier. Tab af privilegier har som konsekvens, at de varetægtsfængslede få muligheder for ”frihed” i hverdagen indskrænkes.

Den asymmetriske magtposition resulterer endvidere i os/dem-dikotomi mellem fængselsbetjente og varetægtsfængslede. I kølvandet af den ulige magtposition opstår modmagt, som eksemplificeres ved måden, de varetægtsfængslede omtaler fængselsbetjentene. Et andet eksempel på de varetægtsfængslede måde at udøve modmagt, var forsøg på at omgå regler ved brug af ”hverdags fiduser”. Som konsekvens for de indsattes hverdag kan modmagt bidrage til at ændre indsat-fængselsbetjent-relationen, så den varetægtsfængslede kan positionere sig i forhold til fængselsbetjentene.

Det konkluderes endvidere, at de varetægtsfængslede indbyrdes relationer, er af stor betydning og er afhængig af den enkeltes evne til at socialisere. Som varetægtsfængslet skal man kunne indgå i gruppen. Det påvises, at hvis man ikke formår dette, vil man som konsekvens blive frosset ud, hvilket betyder, at den i forvejen sparsomme mulighed for positiv social kontakt til andre forsvinder.

Arenaen hvor relationerne skabes, er oftest i madgrupperne og i afdelingsfællesskabet. Idet der netop ikke er megen mulighed for social kontakt, er afdelingsfællesskabet af væsentlig betydning for hverdagen, hvorfor den sociale balance ikke må forstyrres. Det konkluderes, at konsekvensen for hverdagen er, at de varetægtsfængslede forventer loyalitet af hinanden, hvorfor der opstilles to særligt værdifulde uskrevne regler. Man må ikke ”stikke” og ikke stjæle. Såfremt disse regler overtrædes, risikerer den varetægtsfængslede at få bank, som konsekvens.

8. Litteraturliste

- Antoft, R., & Salomonsen, H. H. (2007). Det kvalitative casestudium - introduktion til en forskningsstrategi. In R. Antoft, M. H. Jacobsen, A. Jørgensen, S. Kristiansen, & (red.), *Håndværk og Horisonter - tradition og nytænkning i kvalitativ metode* (pp. 29-57). Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Antoft, R., Jacobsen, M. H., Jørgensen, A., & Kristiansen, S. (2007). *Håndværk Horisonter - Tradition og nytænkning i kvalitativ metode*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Bech-Jørgensen, B. (1994). *Når hver dag bliver hverdag*. København: Akademisk Forlag A/S.
- Bilag13: Husorden. (Marts 2016). Helsingør Arrest - Kriminalforsorgen. *Husorden Helsingør Arrest*. Helsingør.
- Bilag14. (Marts 2016). Kriminalforsorgens samtykkeerklæring. *Kriminalforsorgen, Straffuldbyrdelseskontoret*. København.
- Bladet Kriminalforsorgen. (juni 2011). En straf, før man er dømt. *Bladet Kriminalforsorgen*(8), s. 9-22.
- Bourdieu, P. (2000 [1997]). *Pascalian Meditations*. (R. Nice, Ovs.) Cambridge: Polity Press.
- Bryman, A. (2008). *Social research methods*. New York: Oxford University Press.
- Clemmer, D. (1940). *The Prison Community*. Boston: The Christopher Publishing House.
- Coggeshall, J. M. (2004). Closed Doors - Ethical Issues with Prison Ethnography. I L. Hume, & J. Mulcock, *Anthropologist in the fields - Cases in participant Observation* (s. 140-152). New York: Colombia University Press.
- Copes, H., & Hochstetler, A. (2010). Interviewing the incarcerated: Pitfalls and promises. I W. Bernasco, *Offenders on offending - Learning about crime form criminals*. Portlad: Willan Publishing.
- Crewe, B. (2011). Depth, weight, tightness: Revisiting the pains of imprisonment. *Punishment & Society*(3(5), s. 509-529.
- Drake, D. H., Earle, R., & Sloan, J. (2015). *The Palgrave Handbook of Prison Ethnography* (1 udg.). UK: Palgrave Macmillan.
- Earle, R. (2014). Insider and Out: Making Sense of a Prison Experience and a Research Experience. *Qualitative Inquiry*(20(4), s. 429-438.

- Ferrel, J., & Hamn, M. (1998). *Ethnography at the Edge - Crime, Deviance and Field Research*. USA: Northeastern University Press.
- Fischer, F. (1995). *Evaluating Public Policy*. Chicago: Nelson-Hall Publishers.
- Foucault, M. (2002 [1975]). *Overvågning og straf - Fængslets fødsel* (3 udg.). (M. C. Jacobsen, Ovs.) Frederiksberg: Det lille forlag.
- Garde, P., Tolstrup, J., & Rasmussen, T. (2010). *Danmarks Arresthuse*. Djøf Forlag.
- Glavind, I. B. (2002). At sætte tavsheder i tale - Fortolkning og forståelse i det kvalitative forskningsinterview. I M. H. Jacobsen, S. Kristiansen, & A. Prieur, *Liv, Fortælling, Tekst - Strejftog i kvalitativ sociologi* (s. 51-69). Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Goffman, E. (1967 [1961]). *Anstalt og menneske* (12 udg.). Jørgen Paludans Forlag.
- Herzfeld, M. (1992). *The Social Production of Indifference - Exploring the Symbolic Roots of Western Bureaucracy*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Institut for Menneskerettigheder. (2015). *Institut for Menneskerettigheder - Frihedsberøvelse Status 2014-15*. Institut for Menneskerettigheder. København: Institut for Menneskerettigheder.
- Jacobsen, B., Thanggaard, L., & Brinkmann, S. (2015). Fænomologi. I S. Brinkmann, & L. Thanggaard, *Kvalitative metoder - En grundbog* (2. Udgave, 1. oplag udg., s. 217-240). København: Hans Reitzels Forlag.
- Jacobsen, M. H., & Kristiansen, S. (2014). Hverdagslivsociologiens variationer . I M. H. Jacobsen, & S. Kristiansen (Red.), *Hverdagslivet - Sociologier om det upåagtede* (2 udg., s. 9-35). København: Hans Reitzels Forlag.
- Justitsministeriet. (2016). *Grundloven* . Retsinformation.dk.
- Justitsministeriet. (2016). *Retsplejeloven*. Retsinformation.dk.
- Justitsministeriet. (2016). *Straffeloven*. Retsinformation.dk.
- Justitsministeriet. (2016). *Straffuldbyrdelsesloven*. Retsinformation.dk.
- Kolind, T. (2004). Tid som straf. I J. Bjønness, & A. Ostenfeld-Rosenthal, *Spor af tid: Antropologiske perspektiver* (s. 39-60). Aarhus: Afdeling for Etnografi og Social Antropologi.

- Kriminalforsorgen1. (2016). *Varetægtsfængsling*. Hentet fra Kriminalforsorgen.dk: <http://www.kriminalforsorgen.dk/Varetægtsfængsling-48.aspx>
- Kriminalforsorgen2. (2016). *Opgørelse af indsatte og klienters etniske baggrund 2015*. Hentet fra Kriminalforsorgen.dk: <http://www.kriminalforsorgen.dk/Etnicitet-og-statsborgerskab-4941.aspx>
- Kristensen, S., & Krogstrup, H. K. (2015). *Deltagende Observation* (2. Udgave, 1. Oplag udg.). København: Hans Reitzels Forlag.
- Kristiansen, S. (2002). Det Kvalitative Kontinuum - Om data og teoriudvikling i kvalitativ sociologi. I M. H. Jacobsen, A. Prieur, & S. Kristiansen, *Liv, Fortælling, Tekst - Strejftog i kvalitativ sociologi* (s. 315-340). Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Kristiansen, S. (2007). Etik og feltarbejde - Udfordringer og dilemmaer i sociologisk praksis. I R. Antoft, M. H. Jacobsen, S. Kristiansen, & A. Jørgensen, *Håndværk Horisonter - Tradition og nytænkning i kvalitativ metode* (s. 226-248). Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Interview - Det kvalitative forskningsinterview som håndværk* (3 udg.). København: Hans Reitzels Forlag.
- Larsen, S., & Pedersen, I. K. (2011). *Sociologisk Leksikon* (1. Udgave udg.). København: Hans Reitzels Forlag.
- Lauesen, T. (1998). *Fra forbedringshus til parkeringshus - Magt og modmagt i Vridsløselille Statsfængsel*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Liebling, A. (1999). Doing research in prison - Breaking the Silence. *Theoretical Criminology*(3), s. 147-173.
- Liebling, A. (2001). Whose side are we on? Theory, Practice and Allegiances in Prison Research. s. 472-484.
- Minke, L. K. (2011). *Kriminalforsorgen.dk*. Hentet 2016 fra Klienter: <http://www.kriminalforsorgen.dk/Klienter-1374.aspx>
- Minke, L. K. (2012). *Fængslets indre liv*. København: Jurist- og Økonomiforbundets forlag.
- Nielsen, J. C. (2004). Fra nærhet til distanse og tilbake igjen: Om å analysere sin egen organisasjon. I P. Rebstad, *Dugnadsånd og forsvarsverker : Tverretatlig samarbeid i teori og praksis* (s. 234-252). Oslo: Universitetsforlaget.

- Nilsson, R. (2009). *Michel Foucault - En introduktion* (1 udg.). (O. Thornye, Ovs.) København: Hans Reitzels Forlag.
- Olesen, A. (2013). *Løsladt og gældsat*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Open Society Foundations. (2014). *Presumption of Guilt - The Global Overuse of Pretrial Detention*. New York: Open Society Foundations.
- Petersen, E., Dall, E., Nielsen, O. H., Rosenstock, J., & Truelsen, H. T. (1972). *I varetægt - i fængsel*. Mentalhygiejnisk Forskningsinstitut.
- Prieur, A. (2002). At sætte sig i en andens sted - En diskussion af nærhed, afstand og feltarbejde. I M. H. Jacobsen, S. Kristiansen, & A. Prieur, *Liv, fortælling, tekst - Streftog i kvalitativ sociologi* (s. 135-156). Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Prieur, A., & Sestoft, C. (2006). *Pierre Bourdieu - en introduktion*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Rhodes, L. A. (2001). Toward an Anthropology of Prisons. *Annual review of Anthropology*(30), s. 65-83.
- Schutz, A. (2005). *Hverdagslivets Sociologi* (2 udg.). København: Hans Reitzels Forlag.
- Smith, P. S., & Jakobsen, J. (2010). *Når straffen rammer uskyldige - Børn af fængslede i Danmark*. Gyldendal.
- Smith, P. S., & Jakobsen, J. (2016). Varetægtsfængsling - Danmarks hårdeste straf? I A. F. Jacobsen, & S. L. Jensen, *Kampen om menneskerettighederne - En debatbog*. Gads Forlag.
- Tjørnhøj-Thomsen, T. (2003). Samværet - Tilblivelser i tid og rum. I K. Haastrup, *Ind i verden - En grundbog i antropologisk metode* (s. 93-116). København: Hans Reitzels Forlag.
- Ugelvik, T. (2011). *Fangens Friheter - Mak og motstand i et norsk fængsel*. Oslo: Universitetsforlaget A/S.